

ბრალდებულის უარი საქმის არსებითი განხილვის უფლებაზე

საკროცესო უმთავრესის შესახებ
კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი

2019 წ.

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
EU4Justice

ანალიზის დოკუმენტი მომზადდა პროექტის „პროკურატურის დამოუკიდებლობის ხელშეწყობა მონიტორინგისა და ჩართულობის გზით“ ფარგლებში, რომელსაც ახორციელებს ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI) ევროკავშირის (EU) ფინანსური მხარდაჭერით.

ანალიზში წარმოდგენილი მოსაზრებები ეკუთვნის ავტორს ეკატერინე ციმაკურიძეს და მისი აღქმა ევროკავშირის და IDFI-ს პოზიციად დაუშვებელია.

ბრალდებულის უარი საქმის არსებითი განხილვის უფლებაზე

საკროცესო შემთხვევის შესახებ
კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი

ავტორი:

ეკატერინე ციმაკურიძე

სარჩევი

მოკლე შეჯამება	6
ძირითადი მიგნებები	9
მეთოდოლოგია	12

თავი 1

საპროცესო შეთანხმების გამოყენება პრაქტიკაში 14

1.1. საპროცესო შეთანხმების გამოყენებასთან დაკავშირებული სტატისტიკური ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა	14
1.2. საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ სტატისტიკური მონაცემები	16
1.2.1. საპროცესო შეთანხმების გამოყენების საერთო მაჩვენებელი	16
1.2.2. საპროცესო შეთანხმების გამოყენება დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით	18
1.2.3. საპროცესო შეთანხმების გამოყენება დანაშაულის სახეების მიხედვით	19
1.2.4. საპროცესო შეთანხმების გაფორმების სტადიები	20
1.2.5. საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარი	23
1.2.6. გამამართლებელი განაჩენების სტატისტიკა	25
1.2.7. აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების სტატისტიკა	26
1.2.8. საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებული სასჯელები	26
1.2.9. ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ მონაცემები	29
1.3. საპროცესო შეთანხმებების შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზი	31
1.3.1. სასამართლო გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა	31
1.3.2. სასამართლო გადაწყვეტილებებში გამოყენებული მტკიცების სტანდარტი	32
1.3.3. სასჯელის კანონიერების და სამართლიანობის შეფასება სასამართლო გადაწყვეტილებებში	35
1.3.4. ბრალდებულის პროცესუალური უფლებების დაცვაზე სასამართლო კონტროლი	38
1.3.5. საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილებების ანალიზი	39

თავი 2

საქართველოს კანონმდებლობის მიმოხილვა საპროცესო შეთანხმების ძირითად ასპექტებზე..... 42

- 2.1. საპროცესო შეთანხმების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიმოხილვა და გამოვლენილი ხარვეზები..... 42
- 2.2. მოსამართლის როლი საპროცესო შეთანხმების დადებისას..... 54

თავი 3

საერთაშორისო სტანდარტები საპროცესო შეთანხმების შესახებ 65

- 3.1. საერთაშორისო სტანდარტებით საპროცესო შეთანხმებისადმი წაყენებული ძირითადი მოთხოვნები..... 65
 - 3.1.1. საპროცესო შეთანხმების შემოღების მიზანი 66
 - 3.1.2. პროცედურული გარანტიები საპროცესო შეთანხმების დადებასთან დაკავშირებული რისკების დასაბალანსებლად 66
 - 3.1.3. ბრალდებულის მიერ საპროცესო შეთანხმების დადების ნებაყოფლობითობის შემოწმება 68

თავი 4

კანონმდებლობისა და პრაქტიკის გავლენა საპროცესო შეთანხმების გამოყენებაზე 73

- 4.1. ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ საპროცესო შეთანხმების გამოყენებაზე..... 73
 - 4.1.1. მოსამართლის შეზღუდული როლი სასჯელის განსაზღვრაში 74
 - 4.1.2. ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების მაღალი მაჩვენებელი .. 78
 - 4.1.3. ბრალდებულის არჩევანის ნებაყოფლობითობაზე არასაკმარისი სასამართლო კონტროლი..... 80
 - 4.1.4. კანონმდებლობით საპროცესო შეთანხმების დადება არ არის შეზღუდული დანაშაულის კატეგორიებისა და სახეების მიხედვით 81
 - 4.1.5. არაერთგვაროვანი მიდგომა საპროცესო შეთანხმებების გაფორმების მიმართ ... 84
 - 4.1.6. დაცვის უფლების უზრუნველყოფის არაეფექტიანობა 85

რეკომენდაციები 87

მოკლე შეჯამება

საპროცესო შეთანხმების დადებაზე თანხმობის გამოხატვით ბრალდებული უარს ამბობს არაერთი უფლებით სარგებლობაზე, მათ შორისაა: დუმილის უფლება; თვითმამხილებელი ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება; საქმის არსებითი სასამართლო განხილვის უფლება; ბრალდების მხარის ტვირთი, ამტკიცოს ბრალდებულის დაშინაშავლება; მონშეთა დაკითხვისა და ჯვარედინი დაკითხვის უფლება; დამატებითი მტკიცებულებების მოძიების უფლება; უფლება, მიიჩნეოდეს უდანაშაულოდ ვიდრე სასამართლო გადაწყვეტილებით საპირისპირო არ დადგინდება; არსებითი განხილვის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება და სხვა. საპროცესო შეთანხმება საერთაშორისოდ აღიარებული მექანიზმია მართლმსაჯულების სწრაფად და ეფექტიანად განხორციელების საქმეში, თუმცა, სწორედ იმიტომ, რომ აღნიშნული ბრალდებულის მიერ მთელ რიგ უფლებებზე უარის თქმას მოითხოვს, კანონმდებლობა უნდა ადგენდეს საპროცესო შეთანხმების არასათანადოდ გამოყენებისაგან დაცვის მექანიზმებს, ხოლო პრაქტიკა პერიოდული შესწავლის საგანი უნდა იყოს იმის დასადგენად, სათანადო მიზნებით გამოიყენება თუ არა გამართლებული მართლმსაჯულების სისტემა.

საპროცესო შეთანხმების გამოყენება საქართველოში არაერთხელ გამხდარა შესწავლისა და მკაცრი კრიტიკის საგანი 2013 წლამდე პერიოდში. როგორც ადგილობრივი, ისე საერთაშორისო ანგარიშები მიუთითებდნენ საქართველოში მოქმედი საპროცესო შეთანხმების სერიოზულ პრობლემებზე, რომლებსაც მართლმსაჯულებისთვის ძალიან მძიმე შეფასებები მოჰყოლია. საპროცესო შეთანხმების პრობლემები უკავშირდებოდა სუსტ საკანონმდებლო გარანტიებსა და საპროცესო შეთანხმების მასობრივად ისეთი არაკანონიერი მიზნებით გამოყენებას, როგორებიცაა: სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსების, გამოძიების პროცესში ბრალდებულზე არასათანადო ზეგავლენის მოხდენის მიზანი და სხვა. აღნიშნულის საპასუხოდ კი, არსებობს სასამართლო ხელისუფლების მხოლოდ ფორმალური და სუსტი მკონტროლებელი როლი საპროცესო შეთანხმების არაკანონიერი მიზნებით გამოყენების წინააღმდეგ.

2013 წლის შემდეგ, რიგი ცვლილებები შევიდა კანონმდებლობაში და მნიშვნელოვნად შეიცვალა საპროცესო შეთანხმების გამოყენების პრაქტიკაც. თუმცა, კვლევით გამოიკვეთა, რომ დადებითი ცვლილებები, სავარაუდოდ, უმეტესად, შეცვლილ პოლიტიკურ ნებას უკავშირდება, რადგანაც, მთელი რიგი მიმართულებებით, არსებული საკანონმდებლო გარანტიების ნაკლებობას ცვლილებები არ შეხებია.

მოსამართლის შეზღუდული უფლებამოსილება, კანონით განსაზღვრულ მინიმალურ სასჯელზე დაბალი სასჯელი ან სხვა სახის სასჯელი განუსაზღვროს მსჯავრდებულს საპროცესო შეთანხმების გაფორმების გარეშე, კვლავ ძალაშია. ამასთან, მოსამართლეს არ აქვს შესაძლებლობა, სრულყოფილად შეაფასოს საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებული სასჯელის სამართლიანობა, რადგან საამისოდ საჭირო ინფორმაციას პროკურატურა სასამართლოში არ წარადგენს. მოსამართლე ამჟამადაც, როგორც ადრე, ძალზე იშვიათად ეუბნება პროკურატურას უარს საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე ან მოითხოვს მასში ცვლილებების შეტანას. აღნიშნული მიანიშნებს, რომ საპროცესო შეთანხმებებში გამოყენებული ჯარიმების მკვეთრად შემცირებული ოდენობა არის არა საკანონმდებლო გარანტიებისა და მოსამართლის როლის გაძლიერების, არამედ, დროის მოცემულ მომენტში, პროკურატურის პოლიტიკური ნების შედეგი.

პროკურატურა კვლავ უპირატეს მდგომარეობაშია ბრალდებულთან შედარებით: მას უნარჩუნდება ფართო დისკრეციული უფლებამოსილება - ერთპიროვნულად მიიღოს გადაწყვეტილება საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე და განსაზღვროს მისი პირობები - რომელიც სათანადოდ არ არის დაბალანსებული; საპროცესო შეთანხმების გაფორმების საკითხის გადაწყვეტისას პროკურატურა არ ასაბუთებს საჯარო ინტერესის არსებობას. 2014 წლის შემდეგ, კანონმდებლობით დაკონკრეტდა საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას საჯარო ინტერესის კრიტერიუმები, თუმცა აღნიშნულ ცვლილებას პრაქტიკაზე ასახვა არ ჰქონია. შესაბამისად, საჯარო ინტერესის საკითხის კანონით დაკონკრეტება ვერც საპროცესო შეთანხმების გაფორმების მიმართ არაერთგვაროვანი მიდგომის პრევენციის მიზანს ემსახურება. პროკურატურის დისკრეციული უფლებამოსილების დასაბალანსებლად, პრაქტიკაში სასამართლოებმა უფრო სიღრმისეულად უნდა შეისწავლონ ბრალდებულის მიერ საპროცესო შეთანხმების გაფორმების ნებაყოფლობითობა.

2014 წლამდე არსებულ მდგომარეობასთან შედარებით, მნიშვნელოვნად არის შემცირებული საპროცესო შეთანხმებების გაფორმების რაოდენობა, რაც, სავარაუდოდ, ბრალის აღიარების გარეშე, სასჯელზე შეთანხმებით საპროცესო შეთანხმების გაფორმების მოდელის გაუქმებამ გამოიწვია. აღნიშნულმა საკანონმდებლო ცვლილებამ მეტი გარანტია შექმნა უდანამაულო ბრალდებულისთვის, საპროცესო შეთანხმებაზე დათანხმების პრევენციის კუთხით. ამ კუთხით ასევე, მნიშვნელოვანი იყო კანონმდებლობით მტკიცების სტანდარტის გაზრდა, თუმცა, კვლევა აჩვენებს, რომ გამოსაყენებელი მტკიცების სტანდარტი პრაქტიკაში

არაერთგვაროვნად არის გაგებული და გამოყენებული როგორც პროკურატურის, ისე სასამართლოს მხრიდან, რაც, სავარაუდოდ, აისახება საპროცესო შეთანხმებების გაფორმების რაოდენობაზე, რადგან შესაძლებელს ხდის უფრო დაბალი სტანდარტით პირის გამტყუნებას.

საპროცესო შეთანხმებების უმეტესობა არსებითი განხილვის სხდომაზე ფორმდება, რაც არ უწყობს ხელს სწრაფი მართლმსაჯულების განხორციელებას. გამოკითხვები მოწმობს, რომ აღნიშნული პროკურატურის მხრიდან მტკიცებულებების მოპოვების საჭიროებით კი არ არის გამონეული, არამედ მხარეთა შორის მოლაპარაკების პროცესის გაჭიანურებით.

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ მიუხედავად საპროცესო შეთანხმების გამოყენების პრაქტიკაში დაფიქსირებული გაუმჯობესებული მდგომარეობისა, კვლავ არსებობს შესაბამისი საკანონმდებლო გარანტიების გაზრდის საჭიროება, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს არა მხოლოდ საპროცესო შეთანხმებების მაჩვენებლის მექანიკურ კლებას, არამედ საპროცესო შეთანხმებების მექანიზმის უკანონო მიზნებით გამოყენების პრევენციას, რეალური საპროცესო შეთანხმებების გაფორმებას, სამართლიანობის უზრუნველყოფასა და ბრალდებულის უფლებების დაცვას.

ქირითალი მიზნეზუბი

საპროცესო შეთანხმების შესახებ კანონმდებლობის ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი ძირითადი მიზნეზუბი:

- ❗ კანონმდებლობით მოსამართლის როლი - ეფექტური კონტროლი განახორციელოს საპროცესო შეთანხმების პირობების კანონიერებასა და სამართლიანობაზე, კვლავ მნიშვნელოვნადაა შეზღუდული. კერძოდ, მოსამართლეს არ აქვს უფლება, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების გარეშე, დამნაშავეს დაუნიშნოს სისხლის სამართლის კოდექსის უმდაბლეს ზღვარზე ნაკლები სასჯელი ან სხვა სასჯელი;
- ❗ პროკურატურას არ აქვს ვალდებულება, განმარტოს/დაასაბუთოს საპროცესო შეთანხმების დადებაზე უარის თქმის გადანყვეტილება, რაც მას ზედმეტად ფართო დისკრეციულ უფლებამოსილებას ანიჭებს და არ ახდენს არაერთგვაროვანი მიდგომების გამოყენების პრევენციას;
- ❗ კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს საპროცესო შეთანხმების შეთავაზების ოქმის შედგენის ვალდებულებას, რაც ბრალდებულს თავის დაცვის ნაკლებ გარანტიებს უქმნის.
- ❗ კანონმდებლობა სრულყოფილად და ნათლად არ აწესრიგებს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც მოსამართლე უარს ამბობს საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე. ბუნდოვანია, რა ეტაპიდან შეიძლება დაუბრუნდეს საქმე პროკურორს და რა საფუძვლით.

საპროცესო შეთანხმების პრაქტიკაში გამოყენებასთან დაკავშირებული ძირითადი მიზნეზუბი:

- ❗ ცალკეული აქტორები მიუთითებენ პროკურატურის არაერთგვაროვან მიდგომაზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმების დროს, რასაც კიდევ უფრო მეტად უწყობს ხელს საკმარისი საკანონმდებლო გარანტიების არარსებობა;
- ❗ 2014 წლიდან მნიშვნელოვნად იკლო საპროცესო შეთანხმებების დადების რაოდენობამ. 2014 წლამდე არსებული თითქმის 90%-იანი მაჩვენებელი 2014-2019 წლებში დაახლოებით 63%-დან 70%-მდე მერყეობს;
- ❗ საპროცესო შეთანხმებით სასჯელის დაკისრების მიმართ პროკურატურის პოლიტიკა აღარ არის მკაცრი: 2016-2017 წლებისაგან განსხვავებით, 2018-2019 წლებში არ ფიქსირდება განსაკუთრებულად დიდი ოდენობით ჯარიმის გამოყენების შემთხვევები; ბოლო წლებში მკვეთრად არის შემცირებული საპროცესო შეთანხმებით ბიუჯეტში

ჩარიცხული ჯარიმების ოდენობა; საპროცესო შეთანხმების გაფორმების შედეგად, მსჯავრდებულის მიმართ, უმეტესად, პირობითი მსჯავრი და ჯარიმა გამოიყენება;

- ❗ პროკურატურის უპირატესი როლის დაბალანსების მიზნით, იკვეთება ბრალდებულის მიერ საპროცესო შეთანხმების დადების ნებაყოფლობითობის სასამართლო პროცესზე უფრო სიღრმისეულად შესწავლის საჭიროება. აღნიშნული უნდა განხორციელდეს, მათ შორის, იმის გამოკვლევით, სხვა გარეშე ფაქტორების გათვალისწინებით, ჰქონდა თუ არა ბრალდებულს სხვა არჩევანი, გარდა საპროცესო შეთანხმებაზე დათანხმებისა;
- ❗ ხშირია საპროცესო შეთანხმების დადება საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე, რაც ვერ პასუხობს საპროცესო შეთანხმების მთავარ მიზანს - სწრაფი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფას;
- ❗ მაღალია მძიმე დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმების მაჩვენებელი და ის ნაკლებად მძიმე დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმების რაოდენობასაც აჭარბებს, რაც კითხვებს აჩენს საპროცესო შეთანხმების დადებისას პროკურატურის მიერ საჯარო ინტერესის სათანადოდ გათვალისწინების კუთხით; ძალიან მცირეა იმგვარი განაჩენების რაოდენობა, რომლებშიც მოსამართლემ მიუთითა ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმების საჯარო ინტერესებზე (5%);
- ❗ ძალიან მცირეა მოსამართლეთა მხრიდან საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შემთხვევები, ასევე, სასამართლო გადაწყვეტილებებში ძირითადად არ მსჯელობს სასჯელის სამართლიანობასა და კანონიერებაზე, რაც საპროცესო შეთანხმებაზე ჯეროვანი სასამართლო კონტროლის სისუსტეზე მიუთითებს;
- ❗ პროკურატურის მიერ არ ხდება ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობისა და სხვა პიროვნული მახასიათებლების შესახებ ინფორმაციის შეგროვება და სასამართლოში წარდგენა, რაც ართულებს მოსამართლის მიერ საპროცესო შეთანხმების პირობების სამართლიანობის სრულყოფილ შემოწმებას;
- ❗ 2019 წლის 6 თვის მონაცემებით, გამამართლებელი განაჩენების გამოტანის მაჩვენებელი 10%-მდეა გაზრდილი, რაც 2014 წლამდე არსებულ ვითარებასთან შედარებით მნიშვნელოვანი გაუმჯობესებაა. აღნიშნული უკეთეს პირობებს ქმნის უდანაშაულო ბრალდებულის მიერ საპროცესო შეთანხმებაზე დათანხმების პრევენციისთვის;

- ❗ მდგომარეობა მნიშვნელოვნად არ გაუმჯობესებულა აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების კუთხით. აღკვეთის ღონისძიების სახით სასამართლოები კვლავ ყველაზე მკაცრ ღონისძიებებს - პატიმრობასა და გირაოს იყენებენ, რაც ტოვებს შესაძლებლობას, რომ ბრალდებული დათანხმდეს საპროცესო შეთანხმების დადებას მკაცრი აღკვეთის ღონისძიებისაგან თავის დაღწევის მიზნით;
- ❗ საპროცესო შეთანხმებასთან დაკავშირებული სასამართლო გადანყვეტილებები ხშირად არ არის სათანადოდ დასაბუთებული: არასაკმარისად არის ნამსჯელი მტკიცებულებების შესახებ, იკვეთება გადანყვეტილებების შაბლონურობის პრობლემა, რაც მიუთითებს საქმის ინდივიდუალური გარემოებების გათვალისწინების ნაკლებობაზე და ა.შ.;
- ❗ საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის ერთიანი ბაზა არ არსებობს და სტატისტიკური მონაცემები არასრულყოფილად არის ხელმისაწვდომი, რაც ართულებს და/ან შეუძლებელს ხდის საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების საკითხის სიღრმისეულ და სრულფასოვან კვლევას.

მეთოდოლოგია

საპროცესო შეთანხმების შესახებ კვლევის მიზნად განისაზღვრა კანონმდებლობის ანალიზისა და პრაქტიკის შესწავლის გზით დაადგინოს საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებით დასრულებული საქმეების სიმრავლის მიზეზი, აღმოაჩინოს ხარვეზები საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტში და განსაზღვროს კონკრეტული რეკომენდაციები მათი აღმოფხვრის მიზნით.

კვლევაში გამოყენებულია როგორც რაოდენობრივი, ასევე თვისებრივი/ხარისხობრივი კვლევის მეთოდები. კვლევის საფუძვლად გამოყენებულ იქნა სტატისტიკური ინფორმაცია საპროცესო შეთანხმების გამოყენებასთან დაკავშირებით, ხოლო, ხარისხობრივი მეთოდის გამოყენებით უფრო სიღრმისეულად მოხდა პრაქტიკის შესწავლა და სავარაუდო პრობლემების გამოკვეთა.

კვლევაში გამოყენებულია კანონმდებლობის, მეორეული მონაცემების ანალიზი და პრაქტიკოსების გამოკითხვა (ჩაღრმავებული ინტერვიუები, ფოკუს-ჯგუფები), რამაც შესაძლებლობა მოგვცა, უფრო დეტალური ინფორმაცია მიგვეღო პრაქტიკულ საკითხებზე, პროცესში ჩართული სხვადასხვა მხარისგან. ჩაღრმავებული ინტერვიუები ჩატარდა პირველი ინსტანციის სისხლის სამართლის 13 მოსამართლესთან. ფოკუს-ჯგუფები ჩატარდა საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის 10 ადვოკატთან, სსიპ იურიდიული დახმარების სამსახურის 10 ადვოკატთან და 8 პროკურორთან.

კვლევაში გაანალიზებულია საპროცესო შეთანხმებისა და, ზოგადად, უფლებებზე უარის თქმის საკითხებზე არსებული ევროპის საბჭოს რეკომენდაციები, ევროპული სასამართლოსა და გაეროს უფლებების დაცვის ინსტრუმენტების პრაქტიკა და სხვა საერთაშორისო დოკუმენტები.

საპროცესო შეთანხმებებთან დაკავშირებული პრაქტიკის შესწავლის მიზნით, თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, გორის, თელავისა და ზუგდიდის საქალაქო/რაიონული სასამართლოებიდან, შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით, გამოთხოვილ იქნა სასამართლო გადაწყვეტილებები, როგორც საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების თაობაზე, ისე საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ. სასამართლოები შეირჩა მათი ზომის, დატვირთულობისა და ტერიტორიული განსჯადობის გათვალისწინებით. თბილისის და ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოებიდან გამოთხოვილ იქნა სხვადასხვა

სტატისტიკური ინფორმაცია. ქუთაისის საქალაქო სასამართლომ არ მოგვანოდა საპროცესო შეთანხმებებთან დაკავშირებული სასამართლო გადაწყვეტილებები.¹ ჯამში, გაანალიზებულ იქნა სასამართლოების მიერ მონოდედებული, 2016 წლიდან 2019 წლის ჩათვლით² გამოტანილი 182 განაჩენი³ და 9 საოქმო განჩინება⁴ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ.

¹ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 27 მაისის №7184-2 წერილი.

² 2016 წელი - 49 განაჩენი; 2017 წელი - 57 განაჩენი; 2018 წელი - 45 განაჩენი; 2019 წელი - 31 განაჩენი.

³ თბილისის საქალაქო სასამართლო - 50 განაჩენი; ბათუმის საქალაქო სასამართლო - 118 განაჩენი; თელავის რაიონული სასამართლო - 9 განაჩენი; გორის რაიონული სასამართლო - 5 განაჩენი.

⁴ ბათუმის საქალაქო სასამართლო - 2 განჩინება; ზუგდიდის რაიონული სასამართლო - 6 განჩინება; თელავის რაიონული სასამართლო - 1 განჩინება.

თავი 1

საპროცესო შეთანხმების გამოყენება პრაქტიკაში

1.1. საპროცესო შეთანხმების გამოყენებასთან დაკავშირებული სტატისტიკური ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში ბრალდებულის მდგომარეობის, საპროცესო შეთანხმების გამოყენების მიმართ სახელმწიფო პოლიტიკის სრულყოფილი შესწავლისთვის საჭიროა უზრუნველყოფილი იქნეს ხელმისაწვდომობა სულ მცირე შემდეგ სტატისტიკურ ინფორმაციაზე: მონაცემები საპროცესო შეთანხმების დადების რაოდენობის შესახებ; საპროცესო შეთანხმების დადების სტატისტიკა დანაშაულის კატეგორიის მიხედვით; საპროცესო შეთანხმების დადების სტატისტიკა დანაშაულის სახეების მიხედვით; მონაცემები საპროცესო შეთანხმებებში გამოყენებული სასჯელების შესახებ, სასჯელთა სახისა და ზომის მიხედვით; ინფორმაცია გამოყენებული ჯარიმების ოდენობის შესახებ; ინფორმაცია საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ საქმეთა განხილვის სტადიების მიხედვით; მონაცემები სასამართლოს მიერ საპროცესო შეთანხმების დაკმაყოფილების შესახებ; სტატისტიკური ინფორმაცია საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის საფუძვლების შესახებ; სხვა სტატისტიკური მონაცემები, რომლებიც კავშირშია საპროცესო შეთანხმების გამოყენებასთან.

კვლევა ადასტურებს, რომ საქართველოში საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ სტატისტიკური მონაცემები არასრულყოფილად წარმოებს. ამასთან, მონაცემების შეგროვება არასრულად შესაძლებელია მხოლოდ სხვადასხვა უწყებებისთვის მიმართვის გზით ინფორმაციის თავმოყრის საფუძველზე. ცალკეული მონაცემების დამუშავება მხოლოდ განსაზღვრული რაოდენობის სასამართლო გადაწყვეტილებების შესწავლის გზით არის შესაძლებელი. ყოველივე აღნიშნული ართულებს ან შეუძლებელს ხდის საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების შესახებ ქვეყანაში არსებული პრაქტიკის კვლევას.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ზოგიერთი უწყება, რომელიც საპროცესო შეთანხმებების გამოყენებასთან დაკავშირებულ ინფორმაციას საერთოდ არ ამუშავებს. მაგალითად, თბილისის საქალაქო სასამართლო და საქართველოს გენერალური პროკურატურა. სხვა უწყებები ინფორმაციას არასრულად ამუშავებენ. საჯარო ინფორმაციის გამოთხოვის შე-

სახებ წერილზე რეაგირება არ მოუხდენია საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სსიპ აღსრულების ეროვნულ ბიუროს.⁵

საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ მონაცემებს არ შეიცავს გენერალური პროკურორის მიერ საქართველოს პარლამენტისთვის წარდგენილი ანგარიში.⁶ ამასთან, გენერალური პროკურატურა ინფორმაციას არც საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსით დადგენილი წესით გამოთხოვის შემთხვევაში ამუშავებს.⁷ აღსანიშნავია, რომ პროკურატურის შესახებ საქართველოს კანონში პროკურატურის დამოუკიდებელ უწყებად ჩამოყალიბების შესახებ ცვლილებების განხორციელებამდე, საქართველოს მთავარი პროკურორის მიერ საპროკურორო საბჭოსთვის წარდგენილი ანგარიშები შეიცავს ცალკეულ მნიშვნელოვან ინფორმაციას საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების შესახებ. შესაბამისად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ პროკურატურის სისტემაში რეფორმის განხორციელების შემდეგ საპროცესო შეთანხმებების გამოყენებასთან დაკავშირებულ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა გაუარესებულია.

კვლევის ფარგლებში სასამართლო გადაწყვეტილებების გაცემაზე უარი მხოლოდ ქუთაისის საქალაქო სასამართლომ განაცხადა. დადებითად უნდა შეფასდეს, რომ სასამართლო გადაწყვეტილებებზე ხელმისაწვდომობის პრობლემა, კვლევის ფარგლებში შესწავლილ სხვა სასამართლოებში არ დაფიქსირებულა.

ვინაიდან, საქართველოში საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების შესაფასებლად საჭირო სტატისტიკური ინფორმაცია არასრულად არის ხელმისაწვდომი, კვლევაში აღნიშნული სტატისტიკური ინფორმაცია წარმოდგენილია სხვადასხვა წყაროებზე დაყრდნობით, რაც, გარკვეულ შემთხვევებში, არასრულ წარმოდგენას ქმნის საპროცესო შეთანხმებებთან დაკავშირებული საკითხების ირგვლივ.

⁵ 2019 წლის 15 ივლისის წერილი FOI07/19-006. 2019 წლის 21 აგვისტოს მონაცემებით წერილზე პასუხი არ გაუცია.

⁶ საქართველოს გენერალური პროკურორის 2019 წლის 14 მაისის N13/34567 წერილით საქართველოს პარლამენტისთვის გაგზავნილი საქართველოს პროკურატურის 2018 წელს გაწეული საქმიანობის ანგარიში: <http://bit.ly/32J21FV>

⁷ საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2019 წლის 12 ივნისის N13/42398 წერილი, რომელშიც გენერალური პროკურატურა იტყობინება, რომ საპროცესო შეთანხმებების შესახებ მონაცემების აღრიცხვას საქართველოს პროკურატურა არ აწარმოებს.

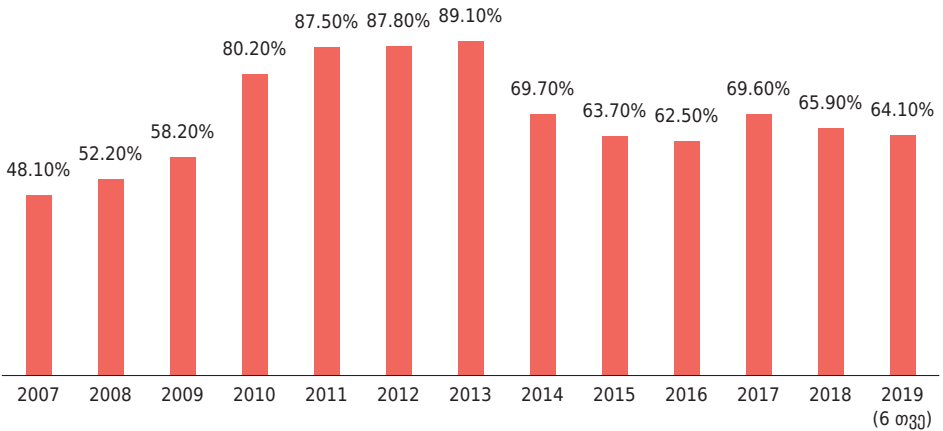
1.2. საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ სტატისტიკური მონაცემები

1.2.1. საპროცესო შეთანხმების გამოყენების საერთო მაჩვენებელი

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკური ინფორმაციის თანახმად,⁸ პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ საპროცესო შეთანხმებით განხილული საქმეების რაოდენობა შემდეგია:

ღიაზარა №1

საქართველოს I ინსტანციის სასამართლოებში საპროცესო შეთანხმებით განხილული საქმეები

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული მონაცემების თანახმად, უფრო დეტალური ინფორმაცია პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ საპროცესო შეთანხმებით განხილული საქმეების შესახებ შემდეგია:⁹

- 2019 წლის 3 თვეში პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ სულ განხილულია 3241 სისხლის სამართლის საქმე, აქედან საპროცესო შეთანხმებით განხილულია 2067 საქმე (63.8%).

⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკური მონაცემები ხელმისაწვდომის სასამართლოს ვებგვერდის მეშვეობით: <http://bit.ly/2Wbok4K>

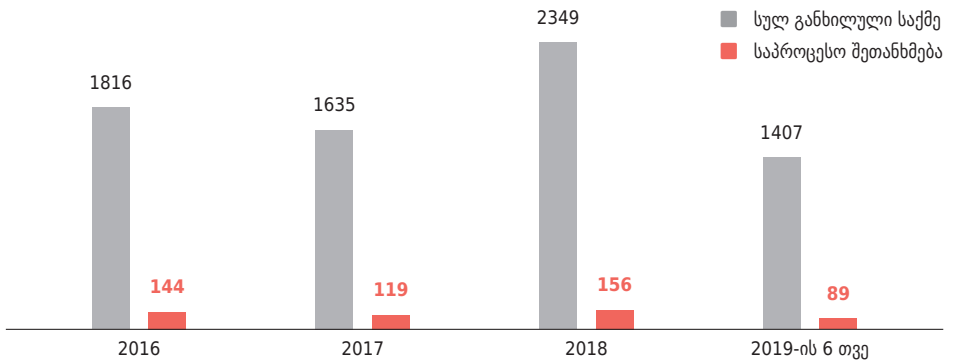
⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკური მონაცემები ხელმისაწვდომია სასამართლოს ვებგვერდის მეშვეობით: <http://bit.ly/2Wbok4K>

2008 წელს პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ სულ განხილულია 17978 სისხლის სამართლის საქმე; აქედან, განაჩენი გამოტანილია 17639 საქმეზე, მათ შორის, საპროცესო შეთანხმებით დასრულდა 9207 საქმე (52.2%).

თბილისისა და ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოების მიერ საპროცესო შეთანხმებით განხილული საქმეების სტატისტიკა შემდეგია:¹⁰

ღიაზარაძე №2

თბილისის და ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოების მიერ საპროცესო შეთანხმებით განხილული საქმეები

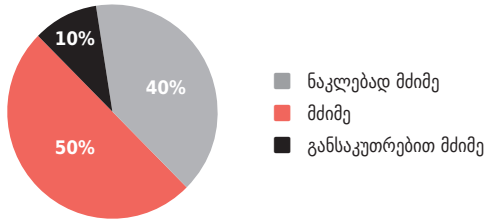
1.2.2. საპროცესო შეთანხმების გამოყენება დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით

კვლევის ფარგლებში შესწავლილი სასამართლო გადაწყვეტილებების თანახმად, საპროცესო შეთანხმების დადების სტატისტიკა დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით შემდეგია:¹¹

¹⁰ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2019 წლის 24 ივლისის N663-2/10 წერილი; თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2019 წლის 25 ივლისის 1/5932 წერილი. სააპელაციო სასამართლოების მიერ 2016, 2017, 2018 და 2019 წლის 6 თვეში სულ განხილული საქმეების რაოდენობის შემთხვევაში გამოყენებულია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ვებგვერდზე გამოქვეყნებული მონაცემები: <http://bit.ly/2Wbok4K>

¹¹ მონაცემები დამუშავებულია შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით სხვადასხვა წლებში საქართველოს სხვადასხვა სასამართლოების მიერ მიღებული 182 სასამართლო გადაწყვეტილების შესწავლის შედეგად, მათ შორის, 2016 წელი - 49 განაჩენი; 2017 წელი - 57 განაჩენი; 2018 წელი - 45 განაჩენი; 2019 წელი - 31 განაჩენი.

საპროცესო შეთანხმებები დანაშაულის კატეგორიების მიხედვით
I ინსტანციის სასამართლოების 2016-2019 წლების 182 განაჩენის თანახმად

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, სასამართლო დანაშაულის კატეგორიებისა და სახეების მიხედვით საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ ინფორმაციას ამუშავებს 2018 წლიდან. შესაბამისად, 2018 წლის და 2019 წლის 6 თვის მონაცემებით, თბილისის სააპელაციო სასამართლოში სულ დამტკიცებული 181 საპროცესო შეთანხმებიდან: 31 საპროცესო შეთანხმება დამტკიცდა ნაკლებად მძიმე დანაშაულზე; 105 - მძიმე დანაშაულზე; 45 - განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულზე.¹²

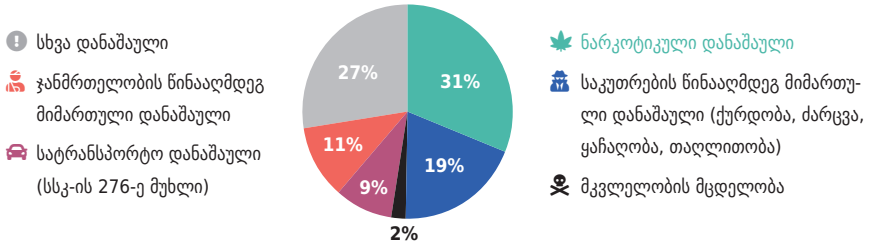
ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, დამტკიცებული საპროცესო შეთანხმებების შესახებ დეტალური ინფორმაციის შეგროვებას/სისტემატიზაციას სასამართლო არ ახორციელებს.¹³

1.2.3. საპროცესო შეთანხმების გამოყენება დანაშაულის სახეების მიხედვით

კვლევის ფარგლებში შესწავლილი სასამართლო გადაწყვეტილებების თანახმად, პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ საპროცესო შეთანხმების დადებით განხილული საქმეების სტატისტიკა დანაშაულის სახეების მიხედვით შემდეგია:¹⁴

¹² თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 25 ივლისის 1/5932 წერილი.
¹³ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2019 წლის 24 ივლისის N663-2/10 წერილი.
¹⁴ მონაცემები დამუშავებულია შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით სხვადასხვა წლებში საქართველოს სხვადასხვა სასამართლოების მიერ მიღებული 182 სასამართლო გადაწყვეტილების შესწავლის შედეგად, მათ შორის, 2016 წელი - 49 განაჩენი; 2017 წელი - 57 განაჩენი; 2018 წელი - 45 განაჩენი; 2019 წელი - 31 განაჩენი.

საპროცესო შეთანხმებები დანაშაულის სახეების მიხედვით | ინსტანციის სასამართლოების 2016-2019 წლების 182 განაჩენის თანახმად

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, სასამართლო დანაშაულის კატეგორიებისა და სახეების მიხედვით საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ ინფორმაციას ამუშავებს 2018 წლიდან. შესაბამისად, 2018 წლის და 2019 წლის 6 თვის მონაცემებით, თბილისის სააპელაციო სასამართლოში სულ დამტკიცებული 181 საპროცესო შეთანხმებიდან: 27 საპროცესო შეთანხმება დამტკიცდა ადამიანის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებზე; 83 - ეკონომიკურ დანაშაულებზე; 54 - საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ დანაშაულებზე; 11 - სახელმწიფოს წინააღმდეგ დანაშაულებზე; 5 - სასამართლო ხელისუფლების წინააღმდეგ დანაშაულებზე; 1 - სამხედრო სამსახურის წინააღმდეგ დანაშაულებზე.¹⁵

ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, დამტკიცებული საპროცესო შეთანხმებების შესახებ დეტალური ინფორმაციის შეგროვებას/სისტემატიზაციას სასამართლო არ ახორციელებს.¹⁶

1.2.4. საპროცესო შეთანხმების გაფორმების სტადიები

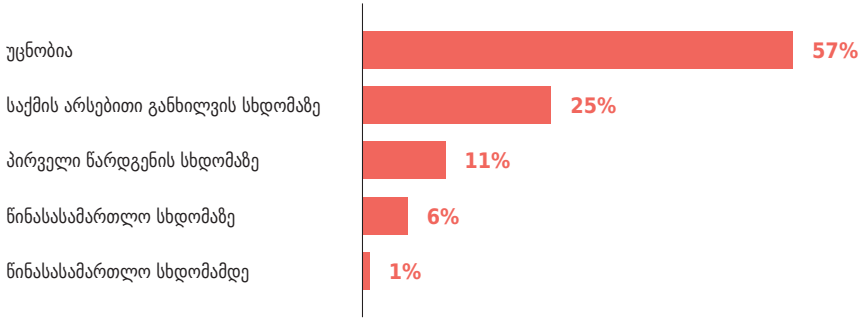
კვლევის ფარგლებში შესწავლილ სასამართლო გადაწყვეტილებებზე დაყრდნობით გამოყვავით პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ საპროცესო შეთანხმებების დამტკიცების მაჩვენებელი სასამართლო განხილვის სტადიების მიხედვით. უნდა აღნიშნოს, რომ უმეტეს შემთხვევაში (182-დან 104 შემთხვევაში) სასამართლო გადაწყვეტილებებიდან

¹⁵ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 25 ივლისის 1/5932 წერილი.
¹⁶ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2019 წლის 24 ივლისის N663-2/10 წერილი.

არ იკვეთებოდა, თუ საქმის განხილვის რომელ სტადიაზე მოხდა საპროცესო შეთანხმების დამტკიცება. დანარჩენი 78 გადაწყვეტილებიდან გამოიკვეთა საქმის განხილვის სტადიების მიხედვით საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების შემდეგი მონაცემები:¹⁷

ღიაზრება №5

საპროცესო შეთანხმების გაფორმების სტადიები | ინსტანციის სასამართლოების 2016-2019 წლების გადაწყვეტილებების მიხედვით

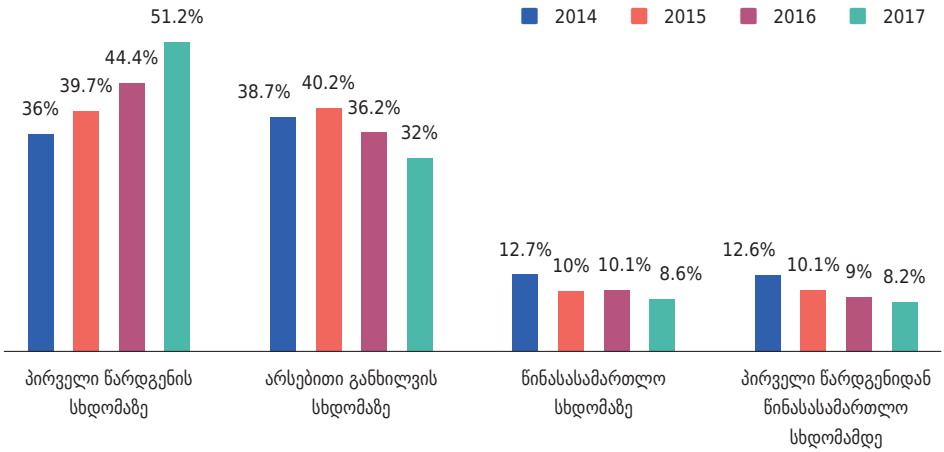
საპროცესო შეთანხმების გაფორმების სტადიების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაცია ხელმისაწვდომია საქართველოს მთავრი პროკურორის 2018 წლის თებერვლის ანგარიშში.¹⁸ აღნიშნული პერიოდის და შემდგომი მონაცემების გაცემის მოთხოვნის პასუხად საქართველოს გენერალურმა პროკურატურამ გვაცნობა, რომ საპროცესო შეთანხმებების შესახებ მონაცემებს არ აწარმოებს.¹⁹

¹⁷ მონაცემები დამუშავებულია შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით სხვადასხვა წლებში საქართველოს სხვადასხვა სასამართლოების მიერ მიღებული 182 სასამართლო გადაწყვეტილების შესწავლის შედეგად, მათ შორის, 2016 წელი - 49 განაჩენი; 2017 წელი - 57 განაჩენი; 2018 წელი - 45 განაჩენი; 2019 წელი - 31 განაჩენი.

¹⁸ საქართველოს საპროკურორო საბჭოს ვებგვერდზე ხელმისაწვდომია საქართველოს მთავრი პროკურორის მიერ საპროკურორო საბჭოსთვის წარდგენილი შემდეგი პერიოდების სულ ოთხი ანგარიში: 2015 წლის 27 ნოემბერი - 2016 წლის 30 მაისი; 2016 წლის 28 ნოემბერი; 2017 წლის 19 ივლისი; 2018 წლის 6 თებერვალი. ხელმისაწვდომია: <http://bit.ly/366FaGH>

¹⁹ ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტის მიერ გამოთხოვილ შემდეგ საჯარო ინფორმაციაზე: „საპროცესო შეთანხმებების დადების სტატისტიკური მონაცემები სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისა და განხილვის სტადიების მიხედვით (პირველი წარდგენის სხდომაზე, წინა სასამართლო სხდომაზე, პირველი წარდგენიდან წინა სასამართლო სხდომაზე, არსებითი განხილვის სხდომაზე), 2016, 2017, 2018 და 2019 წლის პირველ კვარტალში ცალ-ცალკე“ საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2019 წლის 12 ივნისის N13/42398 საპასუხო წერილი.

საპროცესო შეთანხმების დადება სასამართლო განხილვის სტადიების მიხედვით
(პროკურატურის ინფორმაცია)

2014-2017 წლების მონაცემების ანალიზი აჩვენებს, რომ ყველაზე ხშირად საპროცესო შეთანხმება იდება პირველი წარდგენის სხდომაზე, იმ ეტაპზე, როცა უნდა გადაწყდეს ბრალდებულისთვის აღკვეთის ღონისძიების შეფარდების საკითხი. ასევე, მაღალია საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე საპროცესო შეთანხმების დადების მაჩვენებელი.

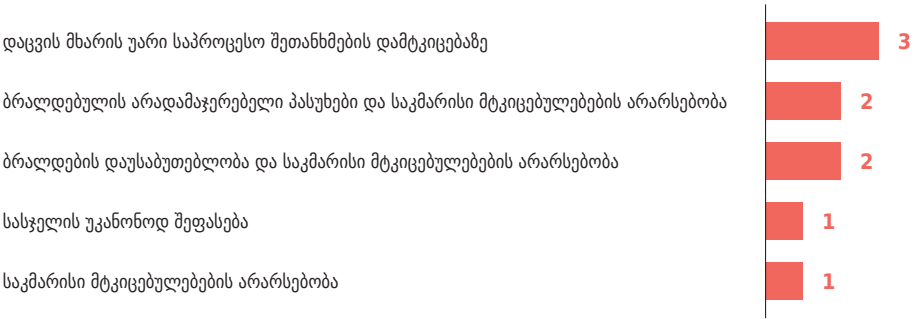
ვითარება არ არის არსებითად შეცვლილი 2018 და 2019 წლებში. მოსამართლეთა გამოკითხვის შედეგებით დასტურდება, რომ კვლავ მაღალია საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე საპროცესო შეთანხმების დადების მაჩვენებელი. მართალია, ზუსტი სტატისტიკური მონაცემები ამ პერიოდის შესახებ არ არის ხელმისაწვდომი, მაგრამ გამოკითხული მოსამართლეები ასახელებენ მიახლოებით მაჩვენებლებს: მათ მიერ საპროცესო შეთანხმებით განხილული საქმეების 30%-დან 40%-მდე საპროცესო შეთანხმება სწორედ საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე იდება. ცალკეული მოსამართლეები პირდაპირ მიუთითებენ, რომ საპროცესო შეთანხმება დღესდღეობით არ წარმოადგენს მართლმსაჯულების სწრაფად და გამართივებულად განხორციელების მექანიზმს.

1.2.5. საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარი

კვლევის ფარგლებში შესწავლილი სასამართლო გადაწყვეტილებების თანახმად, პირველი ინსტანციის სასამართლოების მიერ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის საფუძვლების თაობაზე შემდეგი მაჩვენებელი დაფიქსირდა.²⁰

ღიაზრამა №7

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარი I ინსტანციის სასამართლოების 2016-2019 წლების გადაწყვეტილებების მიხედვით

ინფორმაცია საპროცესო შეთანხმებების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ გამოთხოვილ იქნა თბილისის საქალაქო და სააპელაციო, ქუთაისის საქალაქო და სააპელაციო, ბათუმის საქალაქო, თელავის რაიონული, ზუგდიდის რაიონული, გორის რაიონული სასამართლოებიდან. აღნიშნული სასამართლოებიდან მხოლოდ ორმა, ქუთაისის საქალაქო და თელავის რაიონულმა სასამართლოებმა მოგვანოდეს ინფორმაცია საპროცესო შეთანხმებების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ.

²⁰ მონაცემები დამუშავებულია შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით, სხვადასხვა წლებში საქართველოს სხვადასხვა სასამართლოებიდან გამოთხოვილი საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების და დამტკიცებაზე უარის შესახებ გადაწყვეტილებების შესწავლის შედეგად. სასამართლოებმა ჯამში 191 გადაწყვეტილება მოგვანოდეს, საიდანაც 182 სასამართლო გადაწყვეტილება შეეხება საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებას, ხოლო 9 - დამტკიცებაზე უარს.

ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, 2013 წლიდან 2019 წლის 27 მაისის მდგომარეობით ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს მიერ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ გადაწყვეტილება არ მიუღია. ამავე სასამართლომ შეცვლილი პირობებით საპროცესო შეთანხმებები დაამტკიცა: 2016 წელს - 37; 2017 წელს - 8, ხოლო 2018 და 2019 წლებში შეცვლილი პირობებით არცერთი საპროცესო შეთანხმება არ დაუმტკიცებია.²¹

თელავის რაიონული სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2014-2019 წლებში განხილული საპროცესო შეთანხმებით განხილული 1129 საქმიდან საპროცესო შეთანხმებები ცვლილებებით დამტკიცდა - 107, ხოლო არ დამტკიცდა - 7 საპროცესო შეთანხმება.²²

ბათუმის საქალაქო სასამართლომ არასრულად მოგვანოდა ინფორმაცია სხვადასხვა წლებში საპროცესო შეთანხმებების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ, რაც არ იძლევა მონაცემების განხილვისა და ანალიზის შესაძლებლობას. მაგალითად, აღნიშნული მონაცემების თანახმად, 2013 წელს - 723 საქმიდან სასამართლომ 2 შემთხვევაში არ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება; 2015 წელს - 795 საქმიდან 1 შემთხვევაში არ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება; 2016 წელს - 732 საქმიდან 1 შემთხვევაში არ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება. 2017-2019 წლების იგივე მონაცემები ბათუმის საქალაქო სასამართლოს არ მოუწოდებია.²³

თბილისის საქალაქო სასამართლოს წერილის თანახმად, საპროცესო შეთანხმებების გამოყენებასთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემების აღრიცხვა და დამუშავება სასამართლოში არ ხორციელდება.²⁴

რაც შეეხება სააპელაციო სასამართლოების მონაცემებს, ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2016 წელს სასამართლომ შეცვლილი პირობებით დაამტკიცა 40-დან 3 საპროცესო შეთანხმება; 2017 წელს - 35-დან 3 საპროცესო შეთანხმება; 2018 წელს - 41-დან 7 საპროცესო შეთანხმება; 2019 წლის 6 თვეში - 23-დან

²¹ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 27 მაისის N7184-2 წერილი.

²² თელავის რაიონული სასამართლოს 2019 წლის 27 მაისის N328 წერილი.

²³ ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 31 მაისის N618 წერილი.

²⁴ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 27 მაისის N1-01135/13591 წერილი.

²⁵ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2019 წლის 24 ივლისის N663-2/10 წერილი.

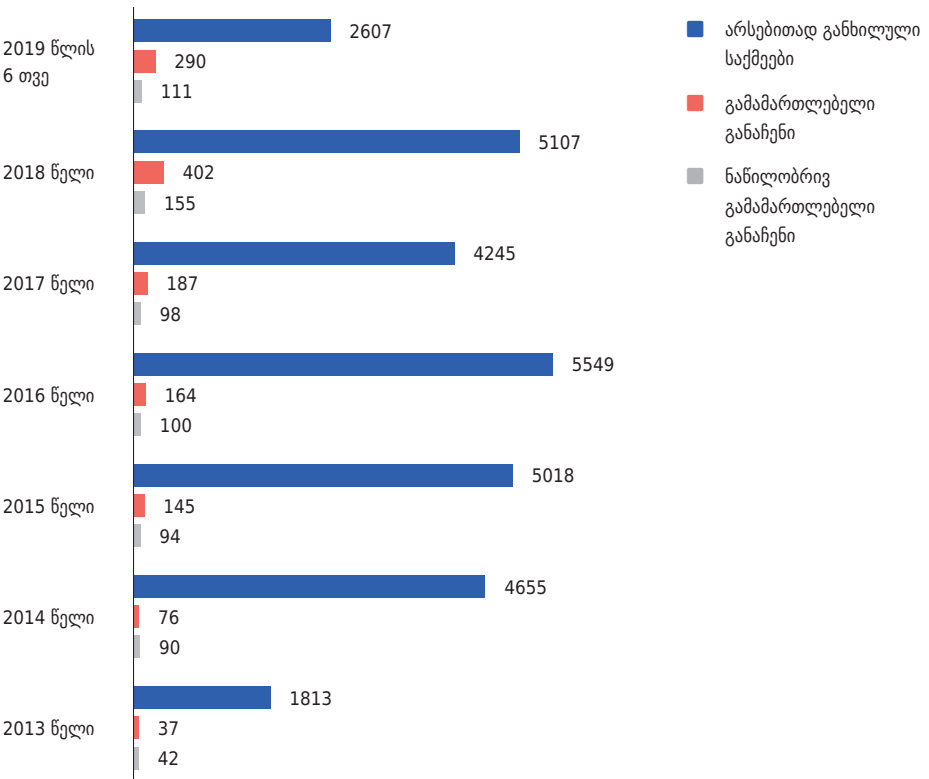
1 საპროცესო შეთანხმება.²⁵ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს აღნიშნული მონაცემები არ მოუწოდებია.²⁶

1.2.6. გამამართლებელი განაჩენების სტატისტიკა

უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით,²⁷ გამამართლებელი განაჩენების გამოტანის მაჩვენებელი შემდეგია:

ღიაზარაძე №8

I ინსტანციის სასამართლოების მიერ გამოტანილი გამამართლებელი განაჩენები

²⁶ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2019 წლის 25 ივლისის N1/5932 წერილი.

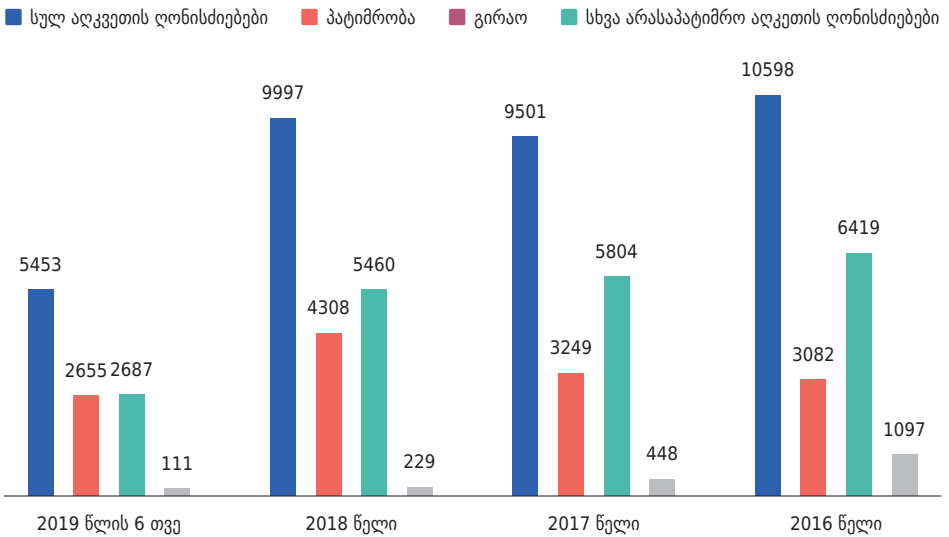
²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ვებგვერდზე გამოქვეყნებული მონაცემები: <http://bit.ly/2Wbok4K>

1.2.7. ალკვეთის ღონისძიებების გამოყენების სტატისტიკა

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული მონაცემების მიხედვით, სასამართლოების მიერ ალკვეთის ღონისძიებების გამოყენების შესახებ მონაცემები შემდეგია:

ღიაზარაზა №9

ალკვეთის ღონისძიებების გამოყენება

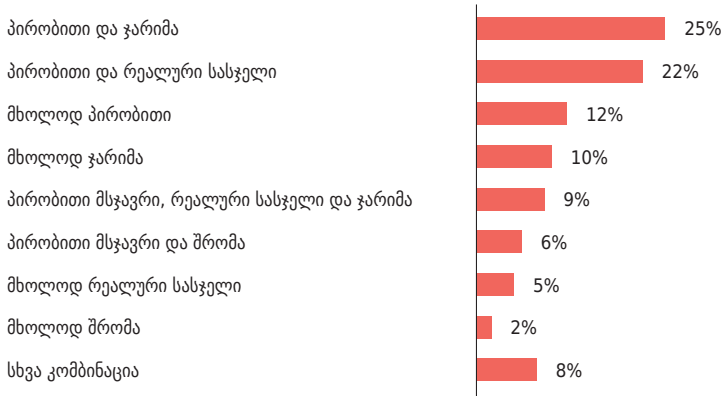

1.2.8. საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებული სასჯელები

2016-2019 წლებში, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების თაობაზე მიღებული 182 განაჩენიდან, რომელიც გამოტანილი იქნა 204 ბრალდებულის წინააღმდეგ, გამოყენებულ იქნა შემდეგი სახის სასჯელები:²⁸

²⁸ გამოყენებული სასჯელების შესახებ სტატისტიკური მონაცემების დათვლისას გათვალისწინებულ იქნა უშუალოდ იმ კონკრეტული საპროცესო შეთანხმებით განსაზღვრული სასჯელების სახეები და ოდენობა და არა მსჯავრდებულის მიმართ წარსულში გამოტანილი განაჩენების გზით საბოლოოდ განსაზღვრული სასჯელების ოდენობა.

2016-2019 წლებში საპროცესო შეთანხმებისას გამოყენებული სასჯელები სასამართლო გადაწყვეტილებების მიხედვით

204 ბრალდებულიდან, 154-ის (75%) მიმართ გამოყენებულ იქნა პირობითი მსჯავრი დამოუკიდებლად ან სხვა სასჯელთან კომბინაციით. ხოლო, რეალური სასჯელი დამოუკიდებლად ან სხვა სასჯელთან ერთად გამოყენებულ იქნა მხოლოდ 83 (41%) მსჯავრდებულის მიმართ.

რაც შეეხება ჯარიმების გამოყენებას, 2016 წლიდან 2019 წლის ჩათვლით შესწავლილი გადაწყვეტილებების მიხედვით, სასჯელის სახით ჯარიმა, დამოუკიდებლად ან სხვა სასჯელთან ერთად, ძირითადი ან დამატებითი სასჯელის სახით, გამოყენებულ იქნა 105 (51%) ბრალდებულის მიმართ. ამ პერიოდის განმავლობაში დაკისრებულმა ჯარიმის ოდენობამ შეადგინა 488 500 ლარი, ხოლო ჯარიმის საშუალო ოდენობა 4652 ლარით განისაზღვრა.

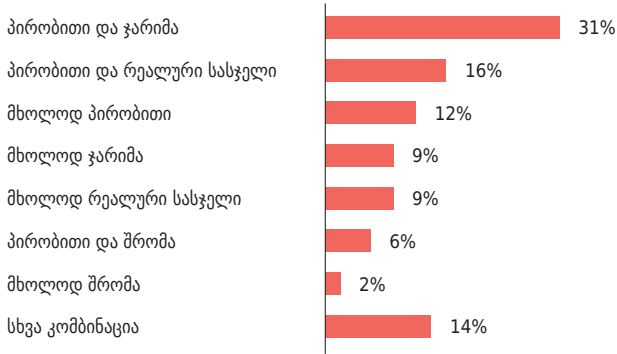
2018-2019 წლებში, 86 ბრალდებულის მიმართ გაფორმებული საპროცესო შეთანხმებიდან, 47 (55%) შემთხვევაში სასჯელის სახით გამოყენებულ იქნა ჯარიმა. ამ პერიოდის განმავლობაში დაკისრებული ჯარიმის ოდენობამ 138 000 ლარი შეადგინა, ხოლო ჯარიმის საშუალო ოდენობა 2936 ლარით განისაზღვრა. აღნიშნული ბევრად ჩამოუვარდება 2016-2017 წლების მონაცემებს, რა პერიოდშიც საპროცესო შეთანხმებით დაკისრებული ჯარიმის საშუალო ოდენობამ 6043 ლარი შეადგინა.

ამასთან, 2016-2017 წლებში ჯარიმის მინიმალური ოდენობა 500 ლარი, ხოლო მაქსიმალური - 30 000 ლარი დაფიქსირდა. 2018-2019 წლებში კი, ჯარიმის მინიმალური ოდენობა 1000, ხოლო მაქსიმალური - 10 000 ლარი დაფიქსირდა.

2018-2019 წლებში გამოყენებული სასჯელების პროცენტული რაოდენობა შემდეგია:

ღიაზგაჰა №11

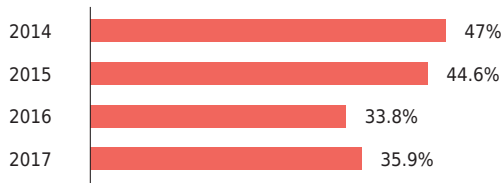
2018-2019 წლებში საპროცესო შეთანხმებისას გამოყენებული სასჯელები სასამართლო გადაწყვეტილებების მიხედვით

საპროცესო შეთანხმებებში სასჯელის სახით ჯარიმის გამოყენების შესახებ 2014-2017 წლების მონაცემები მოცემულია საქართველოს მთავარი პროკურორის ანგარიშში.²⁹ მთავარი პროკურორის ანგარიშის მიხედვით, საპროცესო შეთანხმებებში ჯარიმის გამოყენების მაჩვენებელი შემდეგია:

ღიაზგაჰა №12

2014-2017 წლებში საპროცესო შეთანხმებებში ჯარიმის გამოყენება პროკურატურის ანგარიშის მიხედვით

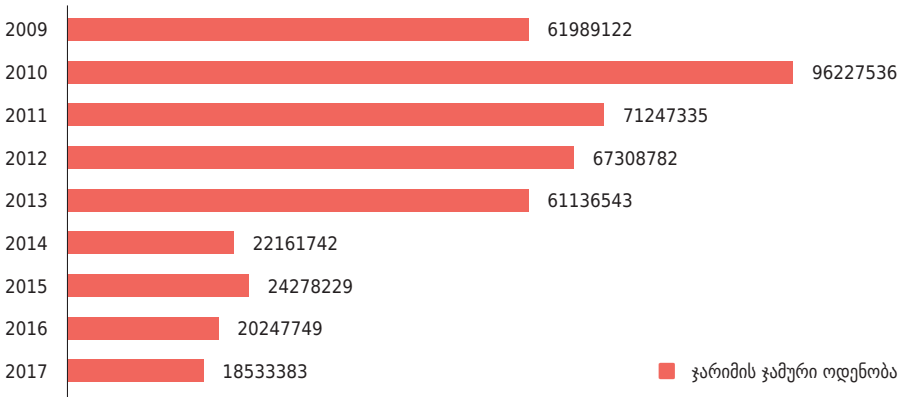

²⁹ საქართველოს მთავარი პროკურორის ანგარიში, 2018 წლის თებერვალი, გვ. 17. ხელმისაწვდომია: <http://bit.ly/2Wc4oyt>

საქართველოს მთავარი პროკურორის ანგარიშის მიხედვით,³⁰ 2009-2017 წლებში საპროცესო შეთანხმების საფუძველზე ბიუჯეტში ჩარიცხული ჯარიმების საერთო ოდენობები შემდეგია:

ღიაზრება №13

2009-2017 წლებში საპროცესო შეთანხმების საფუძველზე ბიუჯეტში ჩარიცხული ჯარიმის ოდენობა პროკურატურის ანგარიშის მიხედვით

1.2.9. ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ მონაცემები

საქართველოში არსებული სიტუაციის უკეთ გაანალიზებისთვის, საინტერესოა ევროპის ქვეყნებში საპროცესო შეთანხმების გამოყენების სტატისტიკის მიმოხილვა. სტატისტიკური მონაცემები ხელმისაწვდომია ევროპის ქვეყნების მხოლოდ ნაწილთან მიმართებაში და შეეხება სხვადასხვა წლებში ამ ქვეყნებში საპროცესო შეთანხმების დადებით დასრულებული საქმეების რაოდენობას.³¹ აღნიშნულ სტატისტიკურ მონაცემებს ეყრდნობა ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის იურიდიულ საკითხთა და ადამიანის უფლებების კომიტეტის ანგარიში,³² რომლის საფუძველზეც 2018 წელს მიღებულია რეზოლუცია საპროცესო შეთანხმებისთვის მინიმალური სტანდარტების დაწესების საჭიროების შესახებ.³³

³⁰ საქართველოს მთავარი პროკურორის 2018 წლის თებერვლის ანგარიში, გვ. 17.

³¹ The Disappearing Trial, Fair Trials, page 4.

³² CoE Parliamentary Assembly, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Report on Deal making in criminal proceedings: the need for minimum standards for trial waiver systems: <http://bit.ly/2BDJb7t>

³³ CoE Parliamentary Assembly, Resolution 2245 (2018), Deal making in criminal proceedings: the need for minimum standards for trial waiver systems: <http://bit.ly/35XUTaZ>

უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნებს შორის ზუსტი პარალელების გასავლებად საპროცესო შეთანხმების გამოყენების პრაქტიკებთან დაკავშირებით საჭიროა სიღრმისეული კვლევის ჩატარება თითოეულ ქვეყანაში მოქმედი საპროცესო შეთანხმების კანონმდებლობის, პრაქტიკის, სისხლის სამართლის პოლიტიკის და სხვა მონაცემების შესახებ, რაც არ წარმოადგენს წინამდებარე კვლევის საგანს. მიუხედავად აღნიშნულისა, ევროპის ცალკეულ ქვეყნებში საპროცესო შეთანხმების გამოყენების პრაქტიკის შესახებ ზოგად წარმოდგენას ქმნის შესაბამის ქვეყანაში კრიმინოგენული მდგომარეობის და აღნიშნულის ფონზე საპროცესო შეთანხმებით სისხლის სამართლის საქმეთა დასრულების შესახებ ღია წყაროებში არსებული მონაცემები. აღნიშნული მონაცემების მოყვანა იმ თვალსაზრისითაც არის საინტერესო, რომ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ სწორედ ამ მონაცემებში ასახული ევროპის ქვეყნების სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში საპროცესო შეთანხმებების გავრცელების სისწრაფე და აღნიშნული მექანიზმის გამოყენების სიხშირე პრობლემურად მიიჩნია, რაც გახდა კიდევ საპროცესო შეთანხმების მინიმალური სტანდარტების დაწესების საჭიროების შესახებ რეზოლუციის მიღების საფუძველი.

სტატისტიკური მონაცემები საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ მოყვანილია საერთაშორისო ორგანიზაციის Fair Trial ანგარიშიდან.³⁴ კრიმინალის შესახებ შესაბამისი წლის სტატისტიკური მონაცემები მოყვანილია ვებ-გვერდიდან www.numbeo.com, რომელიც აერთიანებს მრავალი სახის სტატისტიკურ ინფორმაციას მსოფლიოს ქვეყნების შესახებ.

ქვეყანა	საანგარიშო პერიოდი	საპროცესო შეთანხმება %	მონაცემი კრიმინალის შესახებ
პოლონეთი	2015	43	32.99
ხორვატია	2014	4.6	28.90
ჩეხეთის რესპუბლიკა	2014	0.07	33.88
ესტონეთი	2014	64	29.07
უნგრეთი	2014	0.23	37.52
სერბეთი	2014	4	39.28
ესპანეთი	2014	45.7	32.42
საქართველო	2019	64.10	20.16

³⁴ The Disappearing Trials: <http://bit.ly/2BFPQOg>

ცხრილში მითითებულია ევროპის ქვეყნებში 2014-2015 წლებში არსებული მონაცემები, რომლებიც შემდეგი წლების განმავლობაში შემცირდა. მაგალითად, ესტონეთის პროკურატურის 2016 წლის ანგარიშის მიხედვით, 2015 წელს ესტონეთში საპროცესო შეთანხმებების რაოდენობა წინა წელთან შედარებით განახევრდა და 33% შეადგინა.³⁵ 2017 წელს კი იმ საქმეთა საერთო რაოდენობა, რომლებიც არსებითი სასამართლო განხილვის გარეშე დასრულდა, 37% იყო.³⁶ რაც შეეხება საქართველოს, 2019 წელს საპროცესო შეთანხმებების გაფორმების მაჩვენებელი იმაზე გაცილებით მაღალია, ვიდრე ევროპის არაერთ ქვეყანაში 2014-2015 წლებში იყო.

1.3. საპროცესო შეთანხმებების შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზი

შესწავლილი სასამართლო გადაწყვეტილებების ანალიზის შედეგად გამოვლინდა რიგი მნიშვნელოვანი ტენდენციები, რაც საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების პრაქტიკულ ასპექტებს წარმოაჩენს.

1.3.1. სასამართლო გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა

სასამართლო გადაწყვეტილება უნდა იყოს დასაბუთებული, სადაც აღწერილი და შეფასებული იქნება დამდგარი შედეგის ძირითადი სამართლებრივი საფუძვლები.³⁷ სასამართლოს განაჩენების წერილობითი ფორმით მომზადება ემსახურება იმ მიზანს, რომ მხარეები დარწმუნდნენ მიღებული გადაწყვეტილების გონივრულობაში, კანონიერებასა და სამართლიანობაში. ამასთან, მოსამართლე თავისი გადაწყვეტილებით არა მარტო მხარეებს, არამედ საზოგადოებას აცნობს საქმეზე დამდგარ შედეგებს. ზოგადი და აბსტრაქტული დასაბუთება, რომელშიც მწირად არის გადმოცემული არგუმენტები და კონკრეტული ფაქტების კანონთან შესაბამისობა, საფრთხეს უქმნის ამგვარი გადაწყვეტილებების დამაჯერებლობას.

³⁵ Prosecutor's Office of Estonia (2016): <http://bit.ly/2p01ote>

³⁶ Activities of the Prosecutor's Office 2018: <http://bit.ly/3440PNT>

³⁷ სასამართლოს განაჩენის კანონიერების, დასაბუთებულობისა და სამართლიანობის კრიტერიუმებზე მიუთითებს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 259-ე მუხლი.

შესწავლილ განაჩენებში ძალიან მწირად არის აღწერილი საქმის ფაქტობრივი გარემოებები და, ძირითადად, ისინი მშრალი საკანონმდებლო ტექსტებით შემოიფარგლება. ასევე, სხვადასხვა მოსამართლის მიერ მიღებულ განაჩენებში ფიქსირდება იდენტური ფრაზებისა და წინადადებების გამოყენების შემთხვევები, რაც მათ შაბლონურობაზე მიუთითებს. სასამართლოს კონკრეტული დასკვნები გამოაქვს ფართო და ვრცელი მსჯელობისა და სუბსუმის გარეშე. გადანყვეტილების დასაბუთების პრობლემურობაზე, გარკვეულწილად, მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ნაკლებად ხდება საერთაშორისო ინსტრუმენტების გამოყენება და მოშველიება. კერძოდ, შესწავლილი განაჩენებიდან, საერთაშორისო სტანდარტებზე მითითება მხოლოდ 19 (10%) შემთხვევაში მოხდა. გადანყვეტილების არასაკმარის დასაბუთებლობაზე მიუთითებს სასამართლო გადანყვეტილებებში მტკიცებულებების შესახებ არასაკმარისი მსჯელობა, რაც დეტალურად ქვემოთ არის განხილული.

1.3.2. სასამართლო გადანყვეტილებებში გამოყენებული მტკიცების სტანდარტი

მოსამართლეთა გამოკითხვა აჩვენებს საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანისთვის საჭირო მტკიცების სტანდარტის საკითხზე მოსამართლეთა არაერთგვაროვან მიდგომას. მართალია, შესწავლილი სასამართლო გადანყვეტილებები არ იძლევა შესაძლებლობას, დავადასტუროთ ან გამოვრიცხოთ არაერთგვაროვანი მიდგომის პრაქტიკა, თუმცა, პრობლემას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ მოსამართლეების უმეტესობა განაჩენში სათანადო ყურადღებას არ უთმობს გამოყენებული მტკიცების სტანდარტის გამოკვეთას და არ უთითებს კონკრეტულ მტკიცებულებებზე, რომელთა საფუძველზეც მიღებულ იქნა გამამტყუნებელი განაჩენი საქმის არსებითი განხილვის გარეშე. აღნიშნული შეუძლებელს ხდის დავასკვნათ, თუ მტკიცების რა სტანდარტით იხელმძღვანელა სასამართლომ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანისას.

გადანყვეტილების მიღებამდე მოსამართლე უნდა დარწმუნდეს, წარმოდგენილია თუ არა უტყუარი და საკმარისი მტკიცებულებები ბრალის დასადასტურებლად და არის თუ არა კანონიერი და სამართლიანი საპროცესო შეთანხმებაში მითითებული სასჯელი.³⁸

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-11¹ ნაწილის თანახმად, საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საჭიროა საკმარისი მტკიცებულებები,

³⁸ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 213-ე მუხლი.

რომლებიც დაარწმუნებდა ობიექტურ პირს, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა დანაშაული, იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს, სადავოდ არ ხდის ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს და უარს ამბობს სასამართლოს მიერ მისი საქმის არსებითი განხილვის უფლებაზე. მართალია, საპროცესო შეთანხმების განხილვისას არ ხდება მტკიცებულებების ზეპირად გამოკვლევა, თუმცა მნიშვნელოვანია, რომ გადაწყვეტილებაში მოსამართლემ მიუთითოს, თუ რა ფაქტი დასტურდება კონკრეტული მტკიცებულებებით.

სასამართლო განაჩენების შესწავლისას გამოიკვეთა, რომ მოსამართლე მხოლოდ ჩამოთვლის ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს, რიგ შემთხვევებში - ძალიან მწირად, რაც ართულებს საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებების სტანდარტის შეფასებას. გამოვლინდა რამდენიმე შემთხვევა, როდესაც მოსამართლემ განაჩენში საერთოდ არ მიუთითა, რა მტკიცებულებებზე დაყრდნობით მიიჩნია დასაბუთებულად და საფუძვლიანად წარდგენილი ბრალდება. კერძოდ, იქ, სადაც სასამართლოები თავს იკავებენ მტკიცებულებების დეტალურად ჩამოთვლისაგან, მიუთითებენ რომ მოსამართლე „გაეცნო სისხლის სამართლის საქმის მასალებს და მოისმინა რა პროცესის მონაწილეთა განმარტებები, მივიდა დასკვნამდე, რომ საქმეზე შეკრებილი მტკიცებულებები, და საქმეში არსებული სხვა მასალები საკმარისია ბრალდებულის მიმართ წარდგენილი ბრალდების დასადასტურებლად.“ ზოგჯერ, განაჩენებში საერთოდ არ არის მითითება საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებათა სტანდარტზე, ხოლო 3 შემთხვევაში, მოსამართლემ მტკიცებულებების შეფასებისას გამოიყენა და აღნიშნა გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის დეფინიცია და ელემენტები.

მხოლოდ ერთ განაჩენში შეინიშნება მოსამართლის მიერ მტკიცებულებების შეფასებისა და დასაბუთების მცდელობა. ხოლო, ერთ გადაწყვეტილებაში მოსამართლეს დეტალურად აქვს განხილული და შეფასებული ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილი მტკიცებულებები, რაც არის სანიშნუ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების დროს მიღებული გადაწყვეტილების დასაბუთების თვალსაზრისით.

გამოკითხულთაგან 11 მოსამართლე განმარტავს, რომ საპროცესო შეთანხმების კანონიერების შემოწმებისას გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტით ხელმძღვანელობს. აღნიშნული მოსამართლეები აცხადებენ, რომ მტკიცებულებათა საკმარის ერთობლიობად მიიჩნევენ სულ მცირე ორი პირდაპირი, უტყუარი მტკიცებულების არსებობას, გარდა ბრალდებულის აღიარებისა. ერთ-ერთმა მოსამართლემ აღნიშნა, რომ მის პრაქტიკაში ყოფილა

შემთხვევები, როცა პროკურატურას მიუმართავს სასამართლოსთვის არასაკმარისი მტკიცებულებებით, მაგრამ მოსამართლეს არ დაუმტკიცებია. ასეთ შემთხვევებს ადგილი ჰქონდა მაშინ, როცა საქმეში იყო ბრალდებულის აღიარება და ერთი დამარალებულის ჩვენება, მაგრამ სასამართლო არ ამტკიცებდა ასეთ საპროცესო შეთანხმებებს და ამიტომ პროკურატურამ შეწყვიტა ასეთ მტკიცებულებათა ერთობლიობით საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების შუამდგომლობით სასამართლოსთვის მიმართვის პრაქტიკა.

ერთ-ერთი მოსამართლე აცხადებს, რომ საპროცესო შეთანხმებას ამტკიცებს იმ შემთხვევაში, თუ საქმეში სულ მცირე ორი პირდაპირი მტკიცებულება მაინც არსებობს. თუმცა, იქვე დასძენს, რომ ჰქონია შემთხვევები, როცა რამდენიმე მტკიცებულება იყო წარდგენილი საქმეში, არცერთი არ იყო პირდაპირი მტკიცებულება და მიუხედავად ამისა, ერთობლიობაში მას შეექმნა რწმენა ბრალდებულის დამნაშავეობის შესახებ. აღნიშნული მოსამართლის განმარტებით, არაპირდაპირი მტკიცებულებაც შეიძლება უმყარებდეს მოსამართლეს რწმენას ბრალდებულის აღიარების სისწორის შესახებ. ამავე მოსამართლის თქმით, მას პრაქტიკაში არასოდეს უთქვამს უარი საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე მტკიცებულებების არასაკმარისობის გამო. თუმცა, ჰქონია შემთხვევები, როცა არ დაუმტკიცებია საპროცესო შეთანხმება იმის გამო, რომ არ ეთანხმებოდა დანაშაულის კვალიფიკაციას.

ერთ-ერთი მოსამართლე განმარტავს, რომ მტკიცების ტვირთი საპროცესო შეთანხმების დადებისთვის არის მცირედით განსხვავებული გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტისგან. სულ მცირე, უნდა იყოს ერთი პირდაპირი მტკიცებულება, არაპირდაპირი მტკიცებულება და აღიარება. ამასთან, ბრალდებულის/დაცვის მხარე სადავოდ არ უნდა ხდიდეს მტკიცებულებებს. ასევე, მნიშვნელოვანია, რამდენად სანდოა მტკიცებულება. ამავე მოსამართლის განმარტებით, თუ მხარეები სადავოდ არ ხდიან მტკიცებულებებს და ამას დაემატება ბრალდებულის აღიარება, მაშინ მტკიცებულებათა საკმარისი ერთობლიობა სახეგა.

კიდევ ერთი მოსამართლის განმარტებით, ყოფილა შემთხვევა, როცა არ დაუმტკიცებია შეთანხმება მტკიცებულებათა არასაკმარისობის გამო, როცა საქმეში იყო მხოლოდ ბრალდებულის აღიარება და მასთან ჩატარებული საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმი. აღნიშნული მოსამართლე განმარტავს, რომ ხშირია მტკიცებულებათა შემდეგი ერთობლიობით საპროცესო შეთანხმების დადება: ერთი პირდაპირი მტკიცებულების, ბრალდებულის აღიარებისა და ირიბი მტკიცებულების ერთობლიობა.

1.3.3. სასჯელის კანონიერების და სამართლიანობის შეფასება სასამართლო გადაწყვეტილებებში

საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებების არსებობის შემონიშნავსთან ერთად, მოსამართლე არკვევს მოთხოვნილი სასჯელი არის თუ არა კანონიერი და სამართლიანი.³⁹ იმის გათვალისწინებით, რომ მოსამართლე საკუთარი ინიციატივით ვერ ცვლის საპროცესო შეთანხმების პირობებს,⁴⁰ სასჯელის სამართლიანობისა და კანონიერების შემონიშნავს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, რადგან მხოლოდ მოსამართლეა ერთადერთი ნეიტრალური სუბიექტი, რომელიც ყველა გარემოების მხედველობაში მიღებით შეაფასებს აღნიშნულ გარემოებებს.

ძირითადად, მოსამართლეები მხოლოდ ზოგადად მიუთითებენ, რომ ბრალდების მხარის შუამდგომლობაში მითითებული სასჯელი არის კანონიერი და სამართლიანი, თუმცა აღნიშნული მსჯელობა არ არის გამყარებული შესაბამისი ფაქტობრივი გარემოებებითა და დასაბუთებით. სისხლის სამართლის კოდექსის 53-ე მუხლში, რომელიც სასჯელის დანიშვნის ზოგად წესებს განსაზღვრავს, მითითებულია, რომ სასჯელის დანიშვნის დროს სასამართლო ითვალისწინებს დამნაშავეს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებებს. კერძოდ, დანაშაულის მოტივსა და მიზანს, ქმედებაში გამოვლენილ მართლსაწინააღმდეგო ნებას, მოვალეობათა დარღვევის ხასიათსა და ზომას, ქმედების განხორციელების სახეს, ხერხსა და მართლსაწინააღმდეგო შედეგს, დამნაშავეს წარსულ ცხოვრებას, პირად და ეკონომიკურ პირობებს, ყოფაქცევას ქმედების შემდეგ, განსაკუთრებით - მის მისწრაფებას - აანაზღაუროს ზიანი და შეურიგდეს დაზარალებულს. თუმცა, პრაქტიკაში, შესწავლილ განაჩენებში გათვალისწინებული არ არის სასჯელის დანიშვნისას მხედველობაში მისაღები აღნიშნული კრიტერიუმები.

ძირითადად, სასამართლო გადაწყვეტილებები, რომლებშიც საუბარია სასჯელის სამართლიანობისა და კანონიერების შეფასებაზე, აღნიშნული კუთხით მსჯელობას არ შეიცავს და მხოლოდ საკანონმდებლო დანაწესის მშრალი მითითებით შემოიფარგლება. უფრო მეტიც, 54 (30%) შემთხვევაში მოსამართლემ განაჩენში საერთოდ არ ახსენა სასჯელის კანონიერებისა და სამართლიანობის საკითხი. ხოლო 31 (17%) შემთხვევაში მოსამართლემ მხოლოდ სასჯელის კანონიერებაზე მიუთითა და არ იმსჯელა სასჯელის სამართლიანობის კონტექსტში.

³⁹ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 213-ე მუხლის მე-3 ნაწილი.

⁴⁰ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 213-ე მუხლის მე-6 ნაწილი.

ზოგიერთ განაჩენში, გარდა იმისა, რომ მოსამართლე წარდგენილ სასჯელს სამართლიანად და კანონიერად აფასებს, იქვე უთითებს, რომ გაითვალისწინა პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი და შემამსუბუქებელი გარემოებები, თუმცა არ აღწერს, რა კონკრეტული ფაქტები მიიღო მხედველობაში აღნიშნული გარემოებების განხილვის დროს. რამდენიმე განაჩენში ვხვდებით უფრო მეტ დასაბუთებას სასჯელის სამართლიანად და კანონიერად მიჩნევის ინდიკატორებთან დაკავშირებით. კერძოდ, ზოგჯერ მოსამართლეები უთითებენ, რომ ბრალდებულის აღიარებისა და მონანიების, ოჯახური მდგომარეობის, ნასამართლობის არქონისა და პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებების არარსებობის გათვალისწინებით, სასჯელი არის კანონიერი და სამართლიანი.

განაჩენების აბსოლუტურ უმრავლესობაში, რომლებშიც სასჯელის სახით გათვალისწინებულია ჯარიმა, არ არის განხილული ბრალდებულის გადახდისუნარიანობის საკითხი. მხოლოდ ერთ გადაწყვეტილებაში, რომელშიც მსჯავრდებულს დაეკისრა ჯარიმის გადახდა, მოსამართლე მიუთითებს, რომ ბრალდებულის ქონებრივი შესაძლებლობის გათვალისწინებით, შუამდგომლობაში მითითებული სასჯელი არის კანონიერი და სამართლიანი.

საინტერესოა, რომ ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმება, რაც თავის მხრივ, ბრალდების მხარის სურვილსა და ინიციატივაზე დამოკიდებული, არის ერთადერთი გზა, როდესაც შესაძლებელია, რომ სასამართლომ დანიშნოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით დაწესებული სასჯელის ზომის უდაბლეს ზღვარზე ნაკლები ან სხვა, უფრო მსუბუქი სახის სასჯელი. თუმცა 182 განაჩენიდან სისხლის სამართლის კოდექსის 55-ე მუხლით გათვალისწინებული შესაძლებლობა გამოყენებულ იქნა მხოლოდ 46 (25%) შემთხვევაში.

იმას, რომ სასამართლოს მიერ საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებული სასჯელის სამართლიანობის შემოწმება არასრულყოფილად ხდება, თვისებრივი გამოკითხვის შედეგებიც ადასტურებს. გამოკითხულთაგან ექვსი მოსამართლე აცხადებს, რომ მხარეები სასამართლოს არ წარუდგინენ სასჯელის სამართლიანობის შემოწმებისთვის საკმარის ინფორმაციას. ერთ-ერთი მოსამართლე აღნიშნავს, რომ პროკურატურას არასოდეს არ მოაქვს ქონებრივი მდგომარეობისა და სხვა პიროვნული მახასიათებლების შესახებ ინფორმაცია; დაცვის მხარეც პასიურია, იშვიათია, რომ პიროვნული მახასიათებლების შესახებ ინფორმაცია წარუდგინოს სასამართლოს ადვოკატმა. აღნიშნული მოსამართლის რეკომენდაციით, შესაძლებელია არასრულწლოვანთათვის გათვალისწინებული მექანიზმი იქნეს შემოღებული სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსშიც, როცა მოსამართლე ბრალდებულის შესახებ სრულ ინფორმაციას იღებს ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშიდან.

ერთ-ერთი მოსამართლე განმარტავს, რომ პროკურატურა არ ასაბუთებს, თუ რა გარემოებებზე დაყრდნობით შეარჩია კონკრეტული სასჯელი, აღნიშნულის შესახებ საქმეში რაიმე ინფორმაცია არ არის ხოლმე წარმოდგენილი და იქვე აღნიშნავს, რომ მიუხედავად ამისა, ის ამტკიცებს საპროცესო შეთანხმებას, რადგან საქმის არსებითი განხილვის შედეგად მოუწევს ბრალდებულს უფრო მკაცრი სასჯელი განუსაზღვროს.

კითხვაზე, რა ინფორმაციაზე/მტკიცებულებებზე დაყრდნობით ამონმებს სასჯელის სამართლიანობას, ერთ-ერთი მოსამართლე პასუხობს, რომ საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან ასკვნის ბრალდებულის მდგომარეობას; ქონებრივ მდგომარეობას ასკვნის ბრალდებულის/დაცვის მხარის განმარტებიდან გამომდინარე, ითვალისწინებს ქმედების ხასიათს, ბრალდებულის პიროვნებას, დანაშაულის ჩადენის პირველი შემთხვევაა თუ არა და სხვა.

ერთ-ერთი მოსამართლე აღნიშნავს, რომ როგორც წესი, გარკვეული დოკუმენტაცია არის საქმეში წარმოდგენილი. პროკურატურა ზოგადად ასაბუთებს, მაგრამ კონკრეტულად არ უთითებს, რატომ განსაზღვრა ესა თუ ის სასჯელის ზომა. ასევე, საქმეში შეიძლება წარმოდგენილი იყოს ზოგადი ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ ბრალდებულმა ითანამშრომლა გამოძიების პროცესში, ზოგადი ინფორმაცია საჯარო ინტერესის შესახებ.

კიდევ ერთი მოსამართლე აღნიშნავს, რომ პროკურატურა ჯარიმის გონივრულ ოდენობებს იყენებს; არის შემთხვევები ჯარიმების გარეშე საპროცესო შეთანხმების გაფორმების; თუმცა, ამავე მოსამართლის განმარტებით, ქონებრივი მდგომარეობის გამორკვევა და ინფორმაციის სასამართლოში წარდგენა არ ხდება.

ერთი-ერთი მოსამართლე აღნიშნავს, რომ კარგი იქნებოდა პროკურატურა ასაბუთებდეს რატომ შეარჩია ესა თუ ის სანქცია. ამავე მოსამართლის განმარტებით, ბრალდებულმა თავად უნდა მიუთითოს თავისი მდგომარეობის შესახებ, რაც მისთვის უფრო მსუბუქი სასჯელის განსაზღვრის საფუძველი შეიძლება იყოს. მოსამართლე, ასევე, აღნიშნავს, რომ არის შემთხვევები, როცა ბრალდებულს სურს საპროცესო შეთანხმების გაფორმება არასამართლიანი სასჯელის პირობებშიც, ამბობს, რომ მას არ უფიქსირდება შემოსავალი, მაგრამ მისი ახლობელი უზრუნველყოფს მის ნაცვლად ჯარიმის გადახდას. მოსამართლე აღნიშნავს, რომ ადრე იყო ჯარიმები 100 და 200 ათასი ლარის ოდენობით, რომ მაშინ იყო ეს პრობლემა, მაგრამ ახლა მცირე ჯარიმებია და ბრალდებულისთვის სასიკეთო არ იქნება საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმა მაშინაც კი, თუ სასამართლო ვერ ამონმებს სასჯელის სამართლიანობას, ვინაიდან საქმის არსებითი განხილვის შემთხვევაში, მოსამართლეს მოუწევს უფრო მკაცრი სასჯელი გამოიყენოს.

1.3.4. ბრალდებულის პროცესუალური უფლებების დაცვაზე სასამართლო კონტროლი

საპროცესო შეთანხმების განხილვისას, ზემოხსენებულ გარემოებებთან ერთად, მოსამართლემ უნდა გაარკვიოს დაცულია თუ არა ბრალდებულის ყველა ის პროცესუალური უფლება, რაც მას არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის დროს გააჩნია.⁴¹ ძირითადად, სასამართლო უთითებს, რომ ბრალდებულისგან კანონით გათვალისწინებულ გარემოებებზე დამარწმუნებელი პასუხები მიიღო. შესაძლოა, მოსამართლემ გადანყვეტილებაში ვერ აღწეროს, თუ როგორ დარწმუნდა ბრალდებულის მიერ გაცემული პასუხების სანდოობაში, რადგან ეს მოსამართლის ვიზუალურ დაკვირვებასა და ბრალდებულის ქცევას უკავშირდება, თუმცა საინტერესოა, რომ რამდენიმე განაჩენში (სულ 16 განაჩენი) აღწერილია, თუ როგორ დარწმუნდა მოსამართლე აღნიშნული პროცესის სარწმუნოებაში, რაც უფრო მეტ დამაჯერებლობასა და სანდოობას მატებს სასამართლო გადანყვეტილებას. კერძოდ, მოსამართლეები მიუთითებენ, რომ „იმ გარემოებების გასარკვევად ბრალდებულის რეალურად აცნობიერებდა, თუ არა ზემოთ ჩამოთვლილ უფლებებს, გარანტიებსა და პირობებს, სასამართლო უშუალოდ დარწმუნდა ბრალდებულისათვის შეკითხვების დასმის შედეგად. სასამართლოს აღნიშნული ვალდებულება არ ატარებდა ამ უფლებების განმარტებისა და თანხმობის მიღების ფორმალურ ხასიათს. ბრალდებულმა საპროცესო კოდექსიდან გამომდინარე, სასამართლოს მიერ დასმულ ყველა შეკითხვასა და დამატებით კითხვებზე ადეკვატური და დამაჯერებელი პასუხი გასცა. სასამართლომ ყველა მნიშვნელოვანი საკითხი განიხილა ღია სასამართლო სხდომაზე ადვოკატის მონაწილეობით.“ ძირითადად, ასეთი განმარტებები გვხვდება ბათუმისა და თბილისის საქალაქო სასამართლოების მიერ მიღებულ გადანყვეტილებებში.

აღსანიშნავია, რომ უმეტესად მოსამართლეები არ ამხვილებენ ყურადღებას დამარტებულის როლსა და სამართალწარმოებაში მისი მონაწილეობის მნიშვნელობაზე. საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების თაობაზე შესწავლილი განაჩენებიდან, მოსამართლემ მხოლოდ 12 (7%) გადანყვეტილებაში აღნიშნა, რომ სასამართლომ გამოიკვლია ბრალდების მხარის მიერ დამარტებულთან კონსულტაციის გავლის საკითხი. ასევე, ძალიან მცირეა იმგვარი გადანყვეტილებების რაოდენობა, რომლებშიც შეფასებულია/აღწერილია, რა საჯარო ინტერესის/კრიტიკურობის გათვალისწინებით მიიღო პროკურორმა ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმების გადანყვეტილება. მოსამართლის

⁴¹ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 212-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილები.

მხრიდან საჯარო ინტერესზე მითითება მხოლოდ 10 (5%) შემთხვევაში მოხდა. აღსანიშნავია, რომ ყველა აღნიშნული გადაწყვეტილება, რომლებშიც მითითებულია დაზარალებულის როლსა და საჯარო ინტერესების საკითხზე, გამოტანილია თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ.

1.3.5. საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილებების ანალიზი

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილებების ანალიზმა კიდევ ერთხელ წარმოაჩინა სასამართლოს მნიშვნელოვანი როლი საპროცესო შეთანხმების განხილვისა და ბრალდებულის უფლებების დაცვის საგარანტიო ფუნქციის განხორციელების თვალსაზრისით. განჩინებების მცირე ნაწილის შესწავლის მიუხედავად, რამაც შესაძლოა არ შექმნას სრული სურათი სასამართლო პრაქტიკასთან დაკავშირებით, გამოიკვეთა საინტერესო ტენდენციები მოსამართლეთა დამოკიდებულებასა და მიდგომებთან მიმართებით.

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმა განპირობებული იყო როგორც მტკიცებულებების ნაკლებობით, ისე ბრალდების დაუსაბუთებლობითა და ბრალდებულის მხრიდან მოსამართლის მიერ დასმულ შეკითხვებზე არადამაჯერებელი პასუხების გაცემით.

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის მოტივების შესახებ რაოდენობრივ ინფორმაციას ასახავს N7 დიაგრამა.

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის გადაწყვეტილებების კონტექსტში საინტერესოა სამართალწარმოების გაგრძელების შემდგომ პროცედურებთან დაკავშირებული პრაქტიკა.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 213-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, სასამართლო უფლებამოსილია, საქმის არსებითი განხილვის გარეშე, განაჩენის გამოტანის თაობაზე შუამდგომლობის განხილვის შედეგად მიიღოს გადაწყვეტილება სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის, საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების ან კანონით დადგენილი წესით საქმის არსებითი განხილვის შესახებ. აღნიშნული ნორმა მოსამართლეს მიუთითებს სამი სახის გადაწყვეტილების მიღებისაკენ, თუმცა განჩინებების შესწავლისას გამოიკვეთა, რომ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, ზოგჯერ (დაფიქსირდა ორი შემთხვევა) მოსამართლეები მიუთითებენ წინასასამართლო სხდომის გაგრძელების თაობაზე, რაც არ შედის

სასამართლო გადაწყვეტილების ზემოაღნიშნულ სახეთა კატეგორიაში. ასევე, ორ შემთხვევაში, მოსამართლემ საერთოდ არ მიუთითა სამართალწარმოების სამომავლო პერსპექტივაზე და არ აღნიშნა საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების ან არსებითი განხილვის გაგრძელების შესახებ.

დანარჩენი ხუთი შემთხვევიდან, ოთხ შემთხვევაში საქმე დაუბრუნდა პროკურორს, ხოლო ერთ შემთხვევაში - მოსამართლემ მიიღო საქმის არსებითი განხილვის გაგრძელების გადაწყვეტილება.

საინტერესოა, რომ უმეტესად (ხუთ შემთხვევაში) მოსამართლემ საპროცესო შეთანხმება არ დაამტკიცა ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომაზე, ხოლო დანარჩენ ოთხ შემთხვევაში ვერ მოხერხდა საქმის განხილვის სტადიის იდენტიფიცირება. შესაბამისად, სასამართლოს მიდგომები საქმის შემდგომი გაგრძელების თაობაზე, გაანალიზდა მხოლოდ პირველი წარდგენის სხდომაზე მიღებული განჩინებებიდან, რადგან საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების ან არსებითი განხილვის გაგრძელების თაობაზე შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებაზე, გარკვეულწილად, გავლენას ახდენს ის გარემოება, თუ სამართალწარმოების რომელ სტადიაზე ხდება საპროცესო შეთანხმების განხილვა, რაც ოთხ შემთხვევაში უცნობი იყო.

ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომაზე განხილული ხუთი საპროცესო შეთანხმებიდან, ოთხ შემთხვევაში საქმე დაუბრუნდა პროკურორს, ხოლო ერთ შემთხვევაში, მოსამართლის გადაწყვეტილებით, გაგრძელდა წინასასამართლო განხილვა. ასევე, დაფიქსირდა შემთხვევა, როდესაც ერთსა და იმავე გარემოებების გათვალისწინებით, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის გადაწყვეტილების მიღებისას, მოსამართლემ ერთ შემთხვევაში საქმე დაუბრუნა პროკურორს, ხოლო მეორე შემთხვევაში მიიღო წინასასამართლო სხდომის გაგრძელების გადაწყვეტილება. კერძოდ, ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომაზე, ორ შემთხვევაში მოსამართლემ არ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება იმ მოტივით, რომ მისი აზრით, ბრალდება იყო დაუსაბუთებელი, მტკიცებულებები არასაკმარისი და შუამდგომლობა წარდგენილი იყო საპროცესო კანონმდებლობის მოთხოვნათა დარღვევით. თუმცა, ერთ შემთხვევაში მოსამართლემ საქმე დაუბრუნა პროკურორს, ხოლო მეორე შემთხვევაში - მიიღო გადაწყვეტილება წინასასამართლო სხდომის გაგრძელების თაობაზე.

გადანწყვეტილებათა ნაწილში (სამი განჩინება) მოსამართლე აღნიშნავს, რომ საქმის განხილვისას მხარეებს მიეცათ მითითება საპროცესო შეთანხმების პირობების დაზუსტებასთან დაკავშირებით.⁴²

საინტერესოა, რომ ერთ შემთხვევაში, საქმის განხილვის სხდომაზე ბრალდებულმა კიდევ ერთხელ განაცხადა თანხმობა, რომ მასთან გაფორმებულიყო საპროცესო შეთანხმება, თუმცა ადვოკატის განმარტებით, საქმეში არ იყო წარმოდგენილი საკმარისი მტკიცებულებები მისი დაცვის ქვეშ მყოფის მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად. შესაბამისად, მისი რჩევა იყო, რომ ბრალდებულს უარი ეთქვა საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე, მაგრამ ბრალდებული მაინც აცხადებდა თანხმობას საპროცესო შეთანხმებაზე. სასამართლომ არ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება და განმარტა, რომ ადვოკატიც იყო ყველა იმ დოკუმენტის ხელმომწერი, რომლებიც საპროცესო შეთანხმებასთან დაკავშირებით მომზადდა, ამიტომ, მისი ნებისა და პოზიციის გაუთვალისწინებლობა, შესაძლოა სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევად შეფასებულიყო. მოსამართლის ამგვარი მიდგომა სწორი და საფუძვლიანია, რადგან ადვოკატი ვალდებულია, იმოქმედოს ბრალდებულის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად, ამიტომ, თუ ბრალდებული სათანადოდ ვერ აცნობიერებს ბრალდების არსსა და საპროცესო შეთანხმების შედეგებს, ადვოკატმა უნდა დაიცვას მისი ჭეშმარიტი და ნამდვილი ინტერესები. შესაბამისად, მოსამართლის მხრიდან ადვოკატის პოზიციის გათვალისწინება, შესაძლოა ჩაითვალოს ბრალდებულის საუკეთესო ინტერესების სასარგებლოდ მიღებულ გადანწყვეტილებად.

⁴² ერთ შემთხვევაში მოსამართლის მითითება ეხებოდა სასჯელის პირობების შეცვლას ხოლო ორ შემთხვევაში - ბრალდებულისათვის ბრალად წარდგენილი დანაშაულის კვალიფიკაციაზე მსჯელობის დანწყებას.

თავი 2

საქართველოს კანონმდებლობის მიმოხილვა საპროცესო შეთანხმების ძირითად ასპექტებზე

2.1. საპროცესო შეთანხმების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიმოხილვა და გამოვლენილი ხარვეზები

საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში 2004 წლიდან მოქმედებს. აღნიშნული მექანიზმის შემოღებისა და ფუნქციონირების მთავარი მიზანი იყო კორუფციასა და ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა. კერძოდ, ბრალდებულთან თანამშრომლობის გზით სამართალდამცავ ორგანოებს მიეცათ შესაძლებლობა, ეფექტიანად ებრძოლათ დანაშაულის წინააღმდეგ. ამასთან, აღნიშნული ინსტიტუტის ამოქმედების ერთ-ერთ ამოცანას სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფა წარმოადგენდა.

საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის შემოღების ინიციატორები მიუთითებდნენ, რომ საპროცესო შეთანხმება უზრუნველყოფდა გარიგებითი მართლმსაჯულების პრინციპის დამკვიდრებას, რომელიც წარმატებით გამოიყენებოდა ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ევროპის მრავალ ქვეყანაში. პროექტის ავტორების აზრით, გამარტივებოდა სისხლის სამართალწარმოება იმ ბრალდებულებისათვის, რომლებიც ითანამშრომლებდნენ ბრალდების მხარესთან, აღიარებდნენ დანაშაულის ჩადენას და საგამოძიებო ორგანოებს მიაწვდიდნენ უტყუარ ინფორმაციას ან/და მტკიცებულებებს სხვა უფრო მძიმე დანაშაულის ან უფრო მაღალი თანამდებობის პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ, რაც ხელს შეუწყობდა ამ დანაშაულების გახსნას.⁴³

⁴³ განმარტებითი ბარათი „ანტიკორუფციული დონისძიებების განხორციელების შესახებ საკანონმდებლო პროექტების პაკეტი“, 2004. იხ: <https://bit.ly/2Ywv24L>

სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში საპროცესო შეთანხმების რეფორმისა და განვითარების ისტორია, ოთხ ძირითად ეტაპს მოიცავს:

1. 2004 წლის 13 თებერვალს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილებები, რომელთა საფუძველზეც საქართველოში საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი ჩამოყალიბდა;
2. 2009 წლამდე განხორციელებული რამდენიმე საკანონმდებლო ცვლილება, რომლებითაც საპროცესო შეთანხმებასთან დაკავშირებული ცალკეული საკითხები მოწესრიგდა;
3. 2010 წელს მიღებულ იქნა ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომლითაც, მართალია, საპროცესო შეთანხმების ნორმების ძირეული ცვლილება არ მომხდარა, თუმცა გარკვეული რეგულაციები დაუნესდა პროცესის მონაწილეებს. კერძოდ, დაზარალებულს ჩამოერთვა მხარის სტატუსი, რამაც გავლენა იქონია საპროცესო შეთანხმების გაფორმების პროცესში მისი მონაწილეობის ხარისხზე. დაზარალებულის უფლება საპროცესო შეთანხმების გაფორმების თაობაზე მხოლოდ შეტყობინების ვალდებულებით შემოიფარგლა. ასევე, კანონმდებლობამ დაავალდებულა პროკურორი, რომ საპროცესო შეთანხმების დადებამდე კონსულტაცია გაეაროს დაზარალებულთან;
4. 2014 წელს განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებები, რომლებითაც გაუქმდა საპროცესო შეთანხმების დადების შესაძლებლობა სასჯელზე, რაც ნიშნავს იმას, რომ ბრალის აღიარების გარეშე საპროცესო შეთანხმების გაფორმება შეუძლებელი გახდა. ამდენად, მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმების საფუძველი არის მხოლოდ შეთანხმება ბრალზე, რომლის თანახმადაც, ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს და სასჯელზე შეთანხმდება პროკურორს.

იმის გათვალისწინებით, რომ საპროცესო შეთანხმებით ბრალდებული შემცირებული სასჯელის სანაცვლოდ უარს ამბობს თავის კონსტიტუციურ უფლებაზე - სასამართლოში ამტკიცოს თავისი უდანაშაულობა, აუცილებელია კანონმდებლობით გათვალისწინებული იყოს შესაბამისი გარანტიები უდანაშაულო პირის მსჯავრდების შესაძლებლობის მინიმუმადე დაყვანის უზრუნველსაყოფად.

საპროცესო შეთანხმების დადების პროცესის გამჭვირვალობისა და ბრალდებულზე რაიმე ფორმით ზეწოლის გამოსარიცხად, კანონმდებლობით გათვალისწინებულია შესაბამისი დამცავი მექანიზმები, მათ შორის:

- ❖ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებების არსებობა;
- ❖ ბრალდებულის ჯეროვანი ინფორმირება თავისი უფლებებისა და საპროცესო შეთანხმების სამართლებრივი შედეგების შესახებ;
- ❖ ბრალდებულის სავალდებულო დაცვა;
- ❖ საპროცესო შეთანხმების მოლაპარაკების პროცესის შესაბამის ოქმში ასახვის ვალდებულება და ა.შ.

აღნიშნული გარანტიები 2014 წლის საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად კიდევ უფრო გაუმჯობესდა, რამაც ბრალდებულის დაცვის უფრო მეტი შესაძლებლობა შექმნა, კერძოდ:

- ❖ გაუქმდა სასჯელზე შეთანხმება, როგორც საპროცესო შეთანხმების ერთ-ერთი ფორმა;
- ❖ დარეგულირდა საპროცესო შეთანხმების ოქმის გაფორმების საკითხი;
- ❖ საპროცესო შეთანხმების დასადებად განისაზღვრა ისეთ მტკიცებულებათა ერთობლიობა, რომლებიც საკმარისია საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად;
- ❖ საპროცესო შეთანხმების გასაჩივრებისათვის შემოღებულ იქნა ისეთი დამატებითი საფუძველი, როგორცაა - საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებების არარსებობა;
- ❖ განისაზღვრა პროკურორის მიერ საპროცესო შეთანხმების დროს გასათვალისწინებელ გარემოებათა ამომწურავი ჩამონათვალი და აიკრძალა წამების, წამების მუქარისა და დამამცირებელი და არაადამიანური მოპყრობისათვის ბრალდებულის სასჯელისაგან სრულად გათავისუფლება და ა.შ.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 209-ე მუხლის თანახმად, საპროცესო შეთანხმება სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის საფუძველია, რა დროსაც ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს და უთანხმდება პროკურორს სასჯელზე, ბრალდების შემსუბუქებაზე ან ნაწილობრივ მოხსნაზე. ამ პირობებთან ერთად, შესაძლებელია, ბრალდებული პროკურორს შეუთანხმდეს თანამშრომლობაზე ან/და ზიანის ანაზღაურებაზე.

2014 წლის ცვლილებებამდე, კანონმდებლობა ითვალისწინებდა საპროცესო შეთანხმების ორ სახეს - საპროცესო შეთანხმება ბრალზე ან საპროცესო შეთანხმება სასჯელზე. სასჯელზე შეთანხმების შემთხვევაში ბრალდებული არ აღიარებდა დანაშაულის ჩადენას, თუმცა ეკისრებოდა გამოძიებასთან თანამშრომლობის ვალდებულება. ბრალზე შეთანხმების დროს კი, ბრალდებული აღიარებდა დანაშაულს ან/და თანამშრომლობდა გამოძიებასთან. ამდენად, დანაშაულის აღიარება არ წარმოადგენდა საპროცესო შეთანხმების გაფორმების აუცილებელ წინაპირობას. თუმცა, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში შეტანილი ცვლილებების შემდეგ, გაუქმდა საპროცესო შეთანხმება სასჯელზე, რაც ნიშნავს იმას, რომ ბრალის აღიარების გარეშე საპროცესო შეთანხმების დადება შეუძლებელი გახდა.

საპროცესო შეთანხმების დადება არ არის შეზღუდული დანაშაულის კატეგორიებით, ამიტომ მისი გამოყენება შესაძლებელია ყველა სახის დანაშაულზე. ერთადერთი გამონაკლისი, სადაც კანონმდებლობა მოითხოვს დანაშაულის ბუნების გათვალისწინებას, მითითებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 218-ე მუხლის მე-8 ნაწილში, რომლის მიხედვითაც, წამების, წამების მუქარისა და დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობის დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას, დაუშვებელია ბრალდებულის/მსჯავრდებულის სასჯელისაგან სრულად გათავისუფლება.

საპროცესო შეთანხმების დადების შეთავაზება შეუძლია როგორც ბრალდებულს/მსჯავრდებულს, ისე პროკურორს. თუმცა, საპროცესო შეთანხმების დასადებად სავალდებულოა ზემდგომი პროკურორის წინასწარი წერილობითი თანხმობა. ამასთან, ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმება შესაძლებელია სისხლის სამართალწარმოების ნებისმიერ სტადიაზე. ხოლო, თითოეულ ეტაპზე მოსამართლე მხარეებთან არკვევს საპროცესო შეთანხმების დადების შესაძლებლობას.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 210-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, ბრალდებულისათვის სასჯელის შემცირების მოთხოვნისას ან ბრალდების შემსუბუქების ან ნაწილობრივ მოხსნის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებისას, პროკურორი ითვალისწინებს საჯარო ინტერესს, რომელსაც იგი სახელმწიფოს სამართლებრივი პრიორიტეტების, ჩადენილი დანაშაულისა და მოსალოდნელი სასჯელის სიმძიმის, დანაშაულის ხასიათის, ბრალეულობის ხარისხის, ბრალდებულის საზოგადოებრივი საშიშროების, პიროვნული მახასიათებლების, ნასამართლობის, გამოძიებასთან თანამშრომლობისა და დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მიზნით, ბრალდებულის ქცევის შეფასების საფუძველზე განსაზღვრავს. 2014 წლამდე პროკურორი, ფაქტობრივად, შეუზღუდავი იყო

იმის შეფასებისას, თუ რა შემთხვევაში იყო სახეზე საპროცესო შეთანხმების დადებისას საჯარო ინტერესი. ამიტომ, პოზიტიურად შეიძლება შეფასდეს კანონმდებლობაში მეტი სივრცისა და განჭვრეტადობის შეტანა, რომლითაც ამომწურავად განისაზღვრა ყველა ის გარემოება, რომელთა გათვალისწინებითაც შეიძლება დაიდოს საპროცესო შეთანხმება.⁴⁴

ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმება მოიცავს რამდენიმე ეტაპს:

პირველი ეტაპი უკავშირდება საპროცესო შეთანხმების გაფორმების ინიციატივას ბრალდების მხარის მიერ ან ბრალდებულის/მსჯავრდებულის შეთავაზებას, რომ გაუფორმდეს საპროცესო შეთანხმება.

აღსანიშნავია, რომ ბრალდებულს/მსჯავრდებულს აქვს უფლება, პროკურორის ინიციატივის გარეშე, თავად მიმართოს ბრალდების მხარეს განცხადებით საპროცესო შეთანხმების გაფორმების თაობაზე. თუმცა, კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს აღნიშნული განცხადების ოფიციალური წესით განხილვის პროცედურასა და მისი დაკმაყოფილების ან დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის წერილობითი ფორმით დასაბუთების შესაძლებლობებს, სადაც პროკურორი იმსჯელებდა იმ საჯარო ინტერესზე, რომლის გათვალისწინებითაც იქნებოდა ან არ იქნებოდა მიზანშეწონილი ბრალდებულთან/მსჯავრდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმება. აღნიშნული უპასუხოდ ტოვებს იმ პირის განცხადებას, რომელსაც სურს,

⁴⁴ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 210-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, „ბრალდებულისათვის სასჯელის შემცირების მოთხოვნისას ან ბრალდების შემსუბუქების ან ნაწილობრივ მოხსნის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებისას პროკურორი ითვალისწინებს საჯარო ინტერესს, რომელსაც იგი სახელმწიფოს სამართლებრივი პრიორიტეტების, ჩადენილი დანაშაულისა და მოსალოდნელი სასჯელის სიმძიმის, დანაშაულის ხასიათის, ბრალეულობის ხარისხის, ბრალდებულის საზოგადოებრივი საშიშროების, პიროვნული მახასიათებლების, ნასამართლობის, გამოძიებასთან თანამშრომლობისა და დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მიზნით ბრალდებულის ქცევის შეფასების საფუძველზე განსაზღვრავს.“

რომ გაუფორმდეს საპროცესო შეთანხმება, რაც მას გაუჩენს შერჩევითი მართლმსაჯულების განხორციელების ეჭვებს.

გამოკითხულთაგან სამი მოსამართლე მიუთითებს საპროცესო შეთანხმების გაფორმების მიმართ პროკურატურის არაერთგვაროვან პრაქტიკაზე, რაც პრობლემად მიაჩნიათ. დანარჩენი მოსამართლეები ადასტურებენ საპროცესო შეთანხმების გაფორმების საკითხზე პროკურატურის არაერთგვაროვან მიდგომას, თუმცა, აღნიშნავენ, რომ გასათვალისწინებელია თითოეული საქმისა და ბრალდებულის ინდივიდუალური მდგომარეობა, რაც შესაძლოა შეუძლებელს ხდიდეს ერთგვაროვანი პრაქტიკის დამკვიდრებას საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ პროკურორის გადაწყვეტილებაზე. აღნიშნულის საპირისპიროდ, ის მოსამართლეები, რომელთაც არაერთგვაროვანი პრაქტიკა პრობლემად მიაჩნიათ, ითვალისწინებენ საქმისა და ბრალდებულის ინდივიდუალურ მდგომარეობას და აღნიშნულის გათვალისწინებითაც კი ფიქრობენ, რომ საპროცესო შეთანხმებების დადების არაერთგვაროვანი პრაქტიკა პრობლემაა. ერთ-ერთი მოსამართლის განმარტებით, „ერთგვაროვანი ყველა შემთხვევაში შეიძლება ვერ იყოს საპროცესო შეთანხმების დადების მიმართ მიდგომა, მაგრამ რაღაც ლოგიკა უნდა არსებობდეს.“

საპროცესო შეთანხმების გაფორმების საკითხზე არაერთგვაროვან მიდგომებზე მიუთითებენ ადვოკატებიც. ისინი განმარტავენ, რომ „ადვოკატის მიმართვის საფუძველზე პროკურატურა არ ასაბუთებს, თუ რატომ ამბობს უარს საპროცესო შეთანხმების დადებაზე. როგორც წესი, პროკურატურის პასუხში მხოლოდ მითითებულია, რომ პროკურატურას, ამ ეტაპზე, მიზანშეწონილად არ მიაჩნია საპროცესო შეთანხმების გაფორმება, ამ დროს, უფრო მძიმე შემთხვევებში გაუფორმებია პროკურატურას საპროცესო შეთანხმება. ერთ-ერთი ადვოკატი აღნიშნავს, რომ „ზოგიერთ ადვოკატს მეტი შესაძლებლობა აქვს პროკურატურასთან მოლაპარაკებისას. ამიტომ, ძალიან მნიშვნელოვანია მოსამართლის ჩართულობა გაიზარდოს სასჯელის განსაზღვრის ნაწილში. კორუფციისა და ნეპოტიზმის რისკები არსებობს და ამის გასაწინააღმდეგოდ არის საჭირო. ადვოკატს არ უნდა სჭირდებოდეს პროკურორთან პირობებზე ხვეწნა, მოსამართლეს ავუსსნი და დავუსაბუთებ და მან გადაწყვიტოს პირობების სამართლიანობა.“ სხვა ადვოკატი, ასევე, აღნიშნავს, რომ „პროკურატურის მხრიდან არ ხდება საპროცესოს პირობების განსაზღვრა ინდივიდუალური ნიშნით.“

აღნიშნულის საპირისპიროდ, პროკურორები აცხადებენ, რომ საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების იერარქიული სისტემა, რაც პროკურატურაში არსებობს, სწორედ იმას ემსახურება, რომ საპროცესო შეთანხმებების დადების მიმართ ერთგვაროვანი მიდგომა იქნეს უზრუნველყოფილი. სწორედ ამით ხსნიან პროკურორები აღნიშნული იერარქიული სისტემის შენარჩუნების საჭიროებას, მიუხედავად იმისა, რომ გამოკითხულ მოსამართლეთა და ადვოკატთა უმრავლესობა საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების პროცესის გაჭიანურების ერთ-ერთ მიზეზად სწორედ საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების იერარქიულ სისტემას ასახელებენ.

გავრცელებული პრაქტიკის თანახმად, იმ შემთხვევაში, თუ საპროცესო შეთანხმების ინიციატორია ბრალდების მხარე, პროკურორი ადგენს საპროცესო შეთანხმების შეთავაზების ოქმს, რომლის საშუალებითაც ხდება ბრალდებულის გაფრთხილება საპროცესო შეთანხმების შედეგების შესახებ და განემარტება, რომ საპროცესო შეთანხმების დადების შემთხვევაში სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი გამოაქვს მტკიცებულებების უშუალოდ და ზეპირად გამოკვლევის გარეშე და იგი არ თავისუფლდება სამოქალაქო ან სხვა სახის პასუხისმგებლობისაგან. აგრეთვე, ბრალდებულს განემარტება სასჯელის სახე და ზომა, რომელიც მოსალოდნელია, რომ მიესაჯოს საპროცესო შეთანხმების დადების შემთხვევაში. **საპროცესო შეთანხმების შეთავაზების ოქმი არ წარმოადგენს კანონმდებლობით მკაცრად რეგულირებულ ინსტრუმენტს, ამიტომ აღნიშნული დოკუმენტის შედგენა უმეტესად დამოკიდებულია პროკურორის ინდივიდუალურ გადაწყვეტილებაზე.**

ადვოკატების გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა, რომ პრობლემას წარმოადგენს ბრალდებულის/დაცვის მხარის პროკურატურასთან შედარებით არათანაბარი შესაძლებლობები საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების პროცესში, რაც მიუთითებს, რომ საპროცესო შეთანხმების პირობებს პროკურატურა ხშირად ერთპიროვნულად და არა დაცვის მხარესთან მოლაპარაკების შედეგად განსაზღვრავს. ერთ-ერთი ადვოკატის განმარტებით, „მოლაპარაკების წარმოების დროს ვერთვებით საქმეში, ჩართულობის და საქმის მასალებზე წვდომის პრობლემა არ გვაქვს, თუმცა, ხშირად არის, რომ პროკურორს ჩამოყალიბებული აქვს პირობები და ფორმალურად რთავს ადვოკატს. ბრალდებულს ეუბნება, თუ განყობს ეს პირობა, დაგინიშნავ ადვოკატს, თუ არ განყობს, სხვა პირობით საპროცესო შეთანხმებას არ გაგიფორმებ. ასეთ შემთხვევებში ადვოკატის ჩართვის შემდეგ ის იშვიათად, მაგრამ ახერხებს შეაცვლევინოს პროკურატურას შეთანხმების პირობები.“ **მხარეთა შორის მოლაპარაკების პროცესის შესახებ საკმარისი ინფორმაციის**

სასამართლოსთვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად მიზანშეწონილი იქნება საპროცესო შეთანხმების პირობების შეთავაზების ოქმის კანონმდებლობით და პრაქტიკით დამკვიდრება.

მიუხედავად იმისა, თუ ვისი ინიციატივით ფორმდება საპროცესო შეთანხმება, მნიშვნელოვანია არსებობდეს ბრალდებულის თანხმობის დამადასტურებელი დოკუმენტი, რომელსაც საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკაში შესაბამისი წერილობითი განცხადება წარმოადგენს. განცხადებაში, რომელსაც ხელმოწერით ბრალდებული და მისი ადვოკატი ადასტურებენ, მითითებული უნდა იყოს, რომ ბრალდებული თანახმაა საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე, აღიარებს დანაშაულს, მას გაენია კვალიფიციური იურიდიული დახმარება და ბრალდებული აცნობიერებს საპროცესო შეთანხმების მოსალოდნელ სამართლებრივ შედეგებს.⁴⁵ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 211-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, აღნიშნული წერილობითი განცხადება თან უნდა ერთოდეს პროკურორის შუამდგომლობას.

კანონმდებლობა ითვალისწინებს ბრალდებულსა და პროკურორს შორის წერილობითი კომუნიკაციის სავალდებულო ფორმის არსებობას, რაც საპროცესო შეთანხმების ოქმის სახით ფორმდება.

საპროცესო შეთანხმების ოქმში უნდა აისახოს ბრალდებულსა და პროკურორს შორის მოლაპარაკების პროცესი საპროცესო შეთანხმების დადების შეთავაზების მომენტიდან სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩინის გამოტანის თაობაზე შუამდგომლობის მომზადებამდე.

საპროცესო შეთანხმების ოქმი უნდა ასახავდეს მოლაპარაკებების წარმოების პროცესს და სრულად და დროულად უნდა იყოს ხელმისაწვდომი დაცვის მხარისათვის. შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმების ოქმი გადაეცემა ბრალდებულსა და მის ადვოკატს. მათ აქვთ უფლება საპროცესო შეთანხმების ოქმზე გამოთქვან შენიშვნები, რომლებიც თან დაერთვება ოქმს.

საპროცესო შეთანხმების დასადასტურებლად მოლაპარაკების პროცესის დოკუმენტირება ემსახურება იმას, რომ მოგვიანებით სასამართლოსთვის ნათელი იყოს ის მოქმედებები, რომლებიც წინ უძღოდა საპროცესო შეთანხმების დადებას.

⁴⁵ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, 2015 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით, გ. გიორგაძის რედაქტორობით, 2015, 635.

მას შემდეგ, რაც მხარეები შეთანხმდებიან საპროცესო შეთანხმების დადებაზე, პროკურორი წერილობითი შუამდგომლობით მიმართავს სასამართლოს საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე.

პროკურორის შუამდგომლობას მოსამართლე განიხილავს გამოძიების ადგილის ან იმ ტერიტორიული ერთეულის მიხედვით, სადაც ბრალდებულის პირველი წარდგენის სხდომა ჩატარდა.

საპროცესო შეთანხმების შეთავაზებისა და საპროცესო შეთანხმების ოქმის დოკუმენტირების შედეგად, მოსამართლეს ექმნება გარკვეული წარმოდგენა ბრალდებულის ნამდვილ ნებასთან დაკავშირებით. აღნიშნული დოკუმენტების წარმობა მინიმუმამდე ამცირებს იმის შესაძლებლობას, რომ ბრალდებული მოატყუოს პროკურორმა ან მან ვერ ისარგებლოს სათანადო დაცვის უფლებით. იმ შემთხვევაში, როდესაც შეთანხმების შეთავაზებისა და მოლაპარაკების კონტექსტი არ არის შესაბამისობაში სასამართლოში წარდგენილ საპროცესო შეთანხმების ტექსტის შინაარსთან, ჩნდება ეჭვი, რამდენად შეუსაბამებია აღნიშნული შეთანხმება ბრალდებულის ნამდვილდ ნებას. ამდენად, თუკი მოლაპარაკების მიმდინარეობა და შედეგი აცდენილია საპროცესო შეთანხმების საბოლოო ტექსტთან, ანუ შუამდგომლობა საპროცესო შეთანხმების გაფორმების შესახებ წინააღმდეგობაში მოდის მოლაპარაკების ოქმთან, მოსამართლემ უნდა გაარკვიოს, რა არის აღნიშნული შეუსაბამობის მიზეზი. ბრალდებულის მოტყუების არარსებობის მტკიცების ტვირთი კი ეკისრება პროკურორს. ამერიკის უზენაესი სასამართლოს 2011 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებაში - „*მისური ფრის წინააღმდეგ*“, მითითებულია, რომ პროკურორმა და სასამართლომ უნდა განახორციელონ განსაზღვრული მოქმედებები, რაც დაეხმარება ბრალდებულს მისთვის ნაკლებად ხელსაყრელი საპროცესო შეთანხმების თავიდან აცილებაში.⁴⁶ ამ მიზნით, გადაწყვეტილების ავტორთა აზრით, ფორმალური შეთავაზების ფაქტი დოკუმენტირებული უნდა იყოს, რაც უზრუნველყოფს შემდგომი გაუგებრობებისა და სიყალბის თავიდან აცილებას და ბრალდებულს მისცემს შესაძლებლობას, პასუხი გასცეს საპროცესო შეთავაზებას.

საბოლოოდ, სასამართლო, შესაბამისი გარემოებების გამოკვლევის შემდეგ, იღებს ერთ-ერთ შემდეგ გადაწყვეტილებას:

⁴⁶ <http://bit.ly/2PfksoF>

- ✚ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე, თუ ამტკიცებს მხარეებს შორის მიღწეულ საპროცესო შეთანხმებას, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ მოსამართლე საკმარისად მიიჩნევს წარდგენილ მტკიცებულებებს ბრალდებულის გასამტყუნებლად და ასევე, კანონიერად და სამართლიანად აფასებს საპროცესო შეთანხმების პირობებს;
- ✚ საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების თაობაზე. მოსამართლე აღნიშნულ გადაწყვეტილებას იღებს მაშინ, როდესაც არ არსებობს საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებები ან დაადგენს, რომ პროკურორის შუამდგომლობა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის მოთხოვნების უგულებელყოფით არის წარდგენილი. მოსამართლე უფლებამოსილია, აღნიშნული გადაწყვეტილება მიიღოს სამართალწარმოების ნებისმიერ სტადიაზე. თუმცა, იმ შემთხვევაში, თუ მოსამართლემ საპროცესო შეთანხმება არ დაამტკიცა სასჯელის სიმკაცრის მოტივით, საქმის პროკურორისათვის დაბრუნება დამოკიდებულია იმაზე, თუ სამართალწარმოების რომელ ეტაპზე განიხილებოდა შუამდგომლობა საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე. თუ საკითხი იხილებოდა წინასასამართლო სხდომაზე, სასჯელის სიმკაცრის მოტივით საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, საქმეს უბრუნებს პროკურორს. ხოლო, იმ შემთხვევაში, თუ საკითხი განიხილებოდა საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე, საქმე პროკურორს არ უბრუნდება, მოსამართლე აგრძელებს საქმის არსებითად განხილვას და გამოაქვს გამამტყუნებელი ან გამამართლებელი განაჩენი.⁴⁷ პროკურორისათვის საქმის დაბრუნებამდე სასამართლო მხარეებს სთავაზობს, შუამდგომლობის სასამართლო განხილვისას შეცვალონ საპროცესო შეთანხმების პირობები, რაც შეთანხმებული უნდა იყოს ზემდგომ პროკურორთან. თუ სასამართლოს საპროცესო შეთანხმების შეცვლილი პირობებიც არ აკმაყოფილებს, იგი საქმეს უბრუნებს პროკურორს.
- ✚ საქმის არსებითი განხილვის თაობაზე. ამგვარ გადაწყვეტილებას მოსამართლე იღებს მაშინ, როდესაც საპროცესო შეთანხმების განხილვა მიმდინარეობს საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე და სასამართლო უარს ამბობს მის დამტკიცებაზე სასჯელის სიმკაცრის მოტივით.⁴⁸

⁴⁷ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, 2015 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით, გ. გიორგაძის რედაქტორობით, 2015, 643-644.

⁴⁸ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, 2015 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით, გ. გიორგაძის რედაქტორობით, 2015, 643-644.

იმ შემთხვევაში, თუ მოსამართლე მიჩნევს, რომ წარმოდგენილი მტკიცებულებები არ არის საკმარისი ბრალის დასადასტურებლად, პროკურორისათვის საქმის დაბრუნება ნიშნავს ბრალდების მხარისათვის დამატებითი შანსის მიცემას. ამასთან, კანონმდებლობა არ უთითებს, პროკურორისათვის საქმის დაბრუნების შემდეგ, ხდება თუ არა დამატებითი მტკიცებულებების მოპოვება და ახალი შუამდგომლობის წარდგენა. კანონმდებლობაში უპასუხოდ არის დატოვებული კითხვები, საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების შემდეგ სამართალწარმოების გაგრძელების პროცესსა და ვადებთან დაკავშირებით.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ არასაკმარისი მტკიცებულებების მოტივით, პროკურორისათვის საქმის უკან დაბრუნება შესაძლებელია მოხდეს სამართალწარმოების ნებისმიერ სტადიაზე. იმ შემთხვევაში, თუ საპროცესო შეთანხმების თაობაზე შუამდგომლობის განხილვა ხდება წინასასამართლო ან საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე, ასეთ დროს მხარეებს შორის მტკიცებულებები უკვე გაცვლილია, შესაბამისად, მხარეები შებოჭილი არიან იმ მტკიცებულებებით, რომლებიც მათ ერთმანეთს გაუცვალეს კანონმდებლობით დადენილი წესით. საპროცესო შეთანხმების პროკურორისათვის დაბრუნების შემთხვევაში, მცირედი გამონაკლისების გარდა, შეუძლებელია საქმეში დამატებითი მტკიცებულებების მოპოვება და წარდგენა. შესაბამისად, ამ ეტაპზე, საპროცესო შეთანხმების პროკურორისათვის უკან დაბრუნების მიზანი საკმაოდ ბუნდოვანია და ჩნდება კითხვები მისი პრაქტიკულ დანიშნულებასა და მიზანშეწონილობასთან დაკავშირებით. ასეთ დროს, საქმის არსებითად განსახილველად წარმართვაც არალოგიკურია, ვინაიდან თუ სასამართლო დაადგენს, რომ შესაბამისი სტანდარტის გათვალისწინებით, რომელიც უტოლდება გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტს, არ არსებობს საკმარისი მტკიცებულებები, მიზანშეწონილია, რომ შეწყვიტოს სისხლისსამართლებრივი დევნა. ხოლო, როდესაც სასამართლო საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარს ამბობს საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე მტკიცებულებების არასაკმარისობის მოტივით, მოსამართლემ მიზანშეწონილია საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების ნაცვლად, უარი თქვას შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე და გამოიტანოს გამამართლებელი განაჩენი.⁴⁹

საჯარო ინფორმაციისა და სასამართლო გადაწყვეტილებების შესწავლით გამოიკვეთა, რომ სასამართლოები, ზოგადად, ძალიან იშვიათად ეუბნებიან პროკურატურას უარს საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე. იმ შემთხვევებში, როცა სასამართლოები უარს

⁴⁹ საპროცესო შეთანხმების გამოყენება საქართველოში, „კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2013, 7-9.

ეუბნებიან პროკურატურას საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების შესახებ შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე, უარის მიზეზები განსხვავებულია და კიდევ უფრო მცირეა იმ შემთხვევათა რაოდენობა, როცა სასამართლო არ ამტკიცებს საპროცესო შეთანხმებას მტკიცებულებათა არასაკმარისობის გამო. მაგალითად, ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2013-2019 წლებში არცერთხელ არ უთქვამს უარი საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე,⁵⁰ ხოლო შესწავლილი 9 განჩინებიდან, სასამართლომ მტკიცებულებების არასაკმარისობის გამო არ დაამტკიცა მხოლოდ 3 საპროცესო შეთანხმება.

მოსამართლეთა გამოკითხვის შედეგები ცხადჰყოფს, რომ პრობლემაა მტკიცების სტანდარტის არაერთგვაროვანი გაგება როგორც სასამართლოს, ისე პროკურატურის მხრიდან. ასევე, გამოკითხული მოსამართლეების ნაწილი ასახელებს შემთხვევებს, როცა საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების თაობაზე პროკურატურის შუამდგომლობა არასაკმარისად იყო გამყარებული მტკიცებულებებით. შესაბამისად, სხვადასხვა წყაროდან მიღებული ინფორმაცია მიანიშნებს პრაქტიკაში მტკიცებულებათა არასაკმარისობის პრობლემის არსებობაზე.⁵¹

კიდევ ერთი გამოწვევაა, როდესაც შესაძლებელია საქმის პროკურორისათვის გადაცემა, მითითებულია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 213-ე მუხლის მეხუთე ნაწილში, რომლის მიხედვითაც, თუ წინასასამართლო სხდომის გამართვამდე იხილება პროკურორის შუამდგომლობა საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე და სასამართლო მიიჩნევს, რომ საპროცესო შეთანხმება წამების, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის, ან სხვაგვარი ძალადობის, დაშინების, მოტყუების ან რაიმე უკანონო დაპირების შედეგად არის დადებული, იგი საქმეს ზემდგომ პროკურორს გადასცემს, რომელიც საპროკურორო საქმიანობის განხორციელების ვალდებულებას სხვა პროკურორს აკისრებს.

ბრალდებულს საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანამდე ნებისმიერ დროს აქვს უფლება, უარი თქვას საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე.

⁵⁰ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 27 მაისის №7184-2 წერილი.

⁵¹ მტკიცებულებათა საკმარისობის საკითხზე თვისებრივი გამოკითხვის შედეგების შესახებ უფრო დეტალურად იხილეთ 1.3.2. ქვეთავი, ხოლო მტკიცებულებათა საკმარისობის შესახებ საქართველოს კანონმდებლობის ანალიზი მოცემულია 46-ე გვერდზე.

საბოლოოდ, თუ მოსამართლემ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება, განაჩენი გამოცხადებისთანავე შედის კანონიერ ძალაში, რომლის გასაჩივრებისათვის კანონმდებლობით განსაკუთრებული წესები და პირობებია დადგენილი. კერძოდ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 215-ე მუხლის შესაბამისად ნაწილის თანახმად, მსჯავრდებულს უფლება აქვს სასამართლო განაჩენის გამოტანიდან 15 დღის ვადაში გაასაჩივროს საპროცესო შეთანხმება, თუ:

- ❗ *საპროცესო შეთანხმება იძულებით, მუქარით, ძალადობით დაშინებით ან მოტყუებით დაიდო;*
- ❗ *ბრალდებულს შეეზღუდა დაცვის უფლება;*
- ❗ *საპროცესო შეთანხმება ისე დაიდო, რომ არ არსებობდა საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებები;*
- ❗ *სასამართლომ უგულებელყო სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი არსებითი მოთხოვნები.*

საპროცესო შეთანხმების გასაჩივრების უფლებით სარგებლობს ბრალდების მხარეც. იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებული დაარღვევს საპროცესო შეთანხმების პირობას, პროკურორი უფლებამოსილია დარღვევის გამოვლენიდან 1 თვის ვადაში შემდგომ სასამართლო ინსტანციაში შეიტანოს საჩივარი განაჩენის გაუქმების მოთხოვნით.

2.2. მოსამართლის როლი საპროცესო შეთანხმების დადებისას

საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების პროცესში მოსამართლეს აქვს გადამწყვეტი როლი. მართალია, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსიდან გამომდინარე, მოსამართლის როლი საპროცესო შეთანხმების დადებისას შეზღუდულია, თუმცა საბოლოოდ, დამტკიცდება თუ არა მხარეებს შორის მიღწეული შეთანხმება დამოკიდებულია მოსამართლის გადანწყვეტილებაზე. თუმცა, გადანწყვეტილების მიღებამდე მოსამართლე არკვევს:

- ❗ *ბრალდებულმა ისარგებლა თუ არა იმ უფლებებითა და გარანტიებით, რაც გათვალისწინებულია კანონმდებლობით;*
- ❗ *დასაბუთებულია თუ არა ბრალდება, არსებობს თუ არა საკმარისი მტკიცებულებები;*
- ❗ *არის თუ არა სამართლიანი და კანონიერი პროკურორის შუამდგომლობაში მითითებული სასჯელი.*

აღნიშნული საკითხების შემონშმებას მოსამართლე სხვადასხვა მექანიზმების გამოყენებით ახდენს.

ბრალდებულმა ისარგებლა თუ არა იმ უფლებებითა და გარანტიებით, რაც გათვალისწინებულია კანონმდებლობით - აღნიშნულის გარკვევა წარმოადგენს ბრალდებულისათვის მნიშვნელოვან გარანტიას იმისათვის, რომ თუ მის მიმართ ადგილი ჰქონდა რომელიმე უფლების დარღვევას, ამის შესახებ განაცხადოს ნეიტრალური მსაჯულის-მოსამართლის წინაშე.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 212-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მოსამართლე ვალდებულია საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებამდე დარწმუნდეს, რომ:

- ❖ საპროცესო შეთანხმება დადებულია წამების, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ან სხვაგვარი ძალადობის, დაშინების, მოტყუების ან რაიმე უკანონო დაპირების გარეშე;
- ❖ საპროცესო შეთანხმება ნებაყოფლობით არის დადებული და ბრალდებული ნებაყოფლობით აღიარებს ბრალს;
- ❖ ბრალდებული სრულად აცნობიერებს საპროცესო შეთანხმების, მათ შორის, ნასამართლობის, სამართლებრივ შედეგებს;
- ❖ ბრალდებულს ჰქონდა კვალიფიციური იურიდიული დახმარების მიღების შესაძლებლობა;
- ❖ ბრალდებული სრულად აცნობიერებს იმ დანაშაულის ხასიათს, რომლის ჩადენაშიც მას ბრალი ედება;
- ❖ ბრალდებული სრულად აცნობიერებს იმ დანაშაულისათვის გათვალისწინებულ სასჯელს, რომლის ჩადენასაც ის აღიარებს;
- ❖ ბრალდებულისათვის ცნობილია საპროცესო შეთანხმებასთან დაკავშირებული კანონი და კანონით გათვალისწინებული ყველა მოთხოვნა ბრალის აღიარების შესახებ;
- ❖ ბრალდებული აცნობიერებს, რომ, თუ სასამართლომ არ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება, დაუშვებელია მომავალში მის წინააღმდეგ გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელსაც იგი საპროცესო შეთანხმების განხილვისას სასამართლოს მიანვდის;

- ❖ ბრალდებული აცნობიერებს, რომ მას აქვს დაცვის უფლება, საპროცესო შეთანხმებაზე უარის თქმის უფლება და სასამართლოს მიერ მისი საქმის არსებითი განხილვის უფლება;
- ❖ ბრალდებული ეთანხმება ბრალის აღიარების შესახებ საპროცესო შეთანხმების ფაქტობრივ საფუძველს;
- ❖ საპროცესო შეთანხმებაში ბრალდებულსა და პროკურორს შორის მიღწეული შეთანხმების ყველა პირობაა ასახული;
- ❖ ბრალდებული და მისი ადვოკატი სრულად იცნობენ საქმის მასალებს.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 213-ე მუხლის 3¹ ნაწილის თანახმად, სასამართლომ არ უნდა დაამტკიცოს საპროცესო შეთანხმება, თუ მას მიაჩნია, რომ გემოხსენებულ გარემოებებზე ბრალდებულისგან დამარწმუნებელი პასუხები ვერ მიიღო.

აღნიშნული, ერთი მხრივ, მიუთითებს იმაზე, თუ როგორ უნდა დარწმუნდეს მოსამართლე იმაში, რომ ბრალდებულის ყველა უფლება დაცულია (ეს უნდა მოხდეს ბრალდებულისათვის კითხვების დასმის გზით) და, მეორე მხრივ, განსაზღვრავს შედეგებსა და მოსამართლის რეაგირების მექანიზმებს, თუ მან ბრალდებულისათვის დასმულ კითხვებზე დამარწმუნებელი/დამაჯერებელი პასუხები ვერ მიიღო (ასეთ შემთხვევაში, მოსამართლემ არ უნდა დაამტკიცოს საპროცესო შეთანხმება).

ვინაიდან, მოსამართლე ბრალდებულისათვის დასმულ კითხვებზე პასუხის გაცემის შედეგად არკვევს, უზრუნველყოფილი იყო თუ არა მისი უფლებების დაცვა, მნიშვნელოვანია, რომ უფლებების განმარტება მოხდეს არა-ტექნიკური, არა-იურიდიული და ბრალდებულისათვის გასაგები ენით. ხოლო, მოსამართლის მიერ დასმულ შეკითხვებზე პასუხის გაცემისას, ყურადღება უნდა მიექცეს, რამდენად დამაჯერებლად და სარწმუნოდ შეიძლება ჩაითვალოს ბრალდებულის მიერ დაფიქსირებული პოზიცია.

ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის 2019 წლის თვისობრივი კვლევის შედეგების მიხედვით,⁵² ბრალდებულებისათვის კითხვების დასმისა და მისი ნამ-

⁵² 2019 წლის 27 თებერვლიდან 29 მარტამდე პერიოდში კვლევის ფარგლებში ჩატარდა 18 სიღრმისეული ინტერვიუ საქალაქო და სააპელაციო სასამართლოებში სისხლისა და ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის საქმეების განმხილველ მოსამართლეებთან თბილისში, მცხეთაში, რუსთავსა და ქუთაისში, ასევე, სამი ფოკუს ჯგუფი კერძო და არასამთავრობო ორგანიზაციების ადვოკატებთან თბილისსა და ქუთაისში.

დვილი ნების შემონმების ნაწილში, მოსამართლეები მიუთითებენ, რომ კანონმდებლობის მხრივ, რაიმე ბარიერს არ აწყდებიან, რადგან ამომწურავად არის განერილი საკითხები, რომლებიც უნდა გამოარკვიოს მოსამართლემ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებამდე. მოსამართლეები აღნიშნავენ, რომ პრაქტიკაში ბრალდებულის ნების შესწავლა და შემონმება რთულია, განსაკუთრებით მაშინ, თუ მხარეები ამბობენ, რომ ბრალდებულის მიმართ რაიმე სახის ზეწოლას ადგილი არ ჰქონია და ეს ვიზუალურადაც არ ჩანს. ამიტომაც, გამოკითხულ მოსამართლეთა უმრავლესობა ბრალდებულებს დეტალურად განუმარტავს საპროცესო შეთანხმების დადების არსს და ცდილობს მაქსიმალურად მარტივი და გასაგები ენით აუხსნას ის საკითხები, რაზეც მისგან სჭირდება დამაჯერებელი პასუხების მიღება.⁵³

საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის 2018 წლის სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესების მონიტორინგის მე-12 ანგარიშის თანახმად, რომელიც მოიცავს 2017 წლის თებერვლიდან 2018 წლის თებერვლის ჩათვლით არსებულ საანგარიშო პერიოდს, წინა საანგარიშო პერიოდისაგან განსხვავებით (2016 წლის სექტემბრიდან 2017 წლის თებერვლის ჩათვლით), მოსამართლეების მხრიდან კანონმდებლობით გათვალისწინებული უფლებების სრულყოფილად განმარტების კუთხით მდგომარეობა საგრძნობლად გაუარესებულია. კერძოდ, 60 შემთხვევაში (20%), მოსამართლეს არ განუმარტავს ბრალდებულისთვის, რომ, თუ სასამართლო არ დაამტკიცებს საპროცესო შეთანხმებას, დაუშვებელია, მომავალში მის წინააღმდეგ გამოყენებული იყოს ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელსაც იგი სასამართლოს საპროცესო შეთანხმების განხილვისას მიანვდის. აგრეთვე, 44 (14%) შემთხვევაში მოსამართლეს არ განუმარტავს ბრალდებულისთვის, რომ წამების, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობის ფაქტზე მის მიერ საჩივრის შეტანა ხელს არ შეუშლიდა კანონის დაცვით დადებული საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებას.⁵⁴

დასაბუთებულია თუ არა ბრალდება, არსებობს თუ არა საკმარისი მტკიცებულებები - საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებამდე მოსამართლემ, ასევე უნდა შეამონმოს წარმოდგენილი მტკიცებულებები არის თუ არა საკმარისი საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად.

⁵³ მოსამართლის როლი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში (თვისობრივი კვლევის შედეგები), ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 17.

⁵⁴ სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესების მონიტორინგის ანგარიში თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, გორისა და თელავის სასამართლოებში, მონიტორინგის ანგარიში №12, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2018, 72.

საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად აუცილებელი მტკიცების სტანდარტი 2014 წელს განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად ამაღლდა და გონივრულ ეჭვს მიღმა მტკიცების სტანდარტს გაუტოლდა, რითაც აღმოიფხვრა ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებული საკანონმდებლო ხარვეზი. თუმცა, როგორც პრაქტიკის კვლევამ აჩვენა, საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანისათვის საჭირო მტკიცების სტანდარტის არაერთგვაროვანი გაგება არსებობს მოსამართლეებსა და პროკურორებში, რასაც უფრო დეტალურად კვლევის 1.3.2.-ე ქვეთავი მიმოიხილავს.

რაც შეეხება საკანონმდებლო მოწესრიგებას, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-11¹ ნაწილის მიხედვით, საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად აუცილებელია საკმარისი მტკიცებულებების არსებობა, რომლებიც დაარწმუნებდა ობიექტურ პირს, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა დანაშაული, იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს, სადავოდ არ ხდის ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს და უარს ამბობს სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის უფლებაზე.

2014 წელს განხორციელებულ საკანონმდებლო ცვლილებებამდე, პროკურორს მოეთხოვებოდა, სასამართლოსთვის წარედგინა დასაბუთებული ვარაუდისათვის საკმარისი მტკიცებულებები, რომ დანაშაული ბრალდებულმა ჩაიდინა. აღნიშნული ეწინააღმდეგებოდა გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად დადგენილ მტკიცებულებათა სტანდარტს, ვინაიდან სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-13 ნაწილი ერთმნიშვნელოვნად მიუთითებს, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი მხოლოდ იმგვარ მტკიცებულებათა ერთობლიობას უნდა ეყრდნობოდეს, რომლებიც გონივრულ ეჭვს მიღმა ადასტურებს პირის ბრალეულობას. შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმების დადებისას მტკიცებულებითი სტანდარტი განისაზღვრა, როგორც საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებები, რომლებიც დაარწმუნებდა ობიექტურ პირს, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა დანაშაული, იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს, სადავოდ არ ხდის ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს და უარს ამბობს თავის უფლებაზე, რომ მისი საქმე არსებითად იქნას განხილული სასამართლოში.⁵⁵

⁵⁵ განმარტებითი ბარათი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტზე, 2014. იხ: <https://bit.ly/2LPPOui>

ამდენად, აღნიშნული სტანდარტი უტოლდება გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტს, თუმცა საქმის არსებითი განხილვის დროს განაჩენის გამოტანის სტანდარტისაგან განსხვავებით, მოცემულ შემთხვევაში, ობიექტური პირის დამარწმუნებელ მტკიცებულებათა ერთობლიობასთან ერთად, ბრალდებული უნდა აღიარებდეს ჩადენილ დანაშაულს, არ უნდა ხდიდეს სადავოდ ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს და უარი უნდა თქვას საქმის არსებითი განხილვის უფლების გამოყენებაზე.

ერთ-ერთი ავტორი მიუთითებს, რომ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებისთვის შეუძლებელია გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტის დაკმაყოფილება ისეთი ფაქტორების გამო, როგორცაა: სასამართლო არ ახდენს მონშის სანდოობის შეფასებას (მონშეთა უშაულოდ დაკითხვა), მტკიცებულებების დასაშვებობის და დაზარალებულის მოწყვლადობის საკითხები.⁵⁶ შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებისთვის საჭირო მტკიცების სტანდარტი განსხვავდება გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტისაგან არა საკმარისი მტკიცებულებების რაოდენობის, არამედ მათი სანდოობის ხარისხის შემოწმების შეუძლებლობის თვალსაზრისით.

არის თუ არა სამართლიანი და კანონიერი პროკურორის შუამდგომლობაში მითითებული სასჯელი - სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, მოსამართლეს აქვს მნიშვნელოვანი ბერკეტი და მექანიზმი, რომ შეამოწმოს საპროცესო შეთანხმების პირობები, მათ შორის, სასჯელის სამართლიანობა და კანონიერება და არ დაამტკიცოს საპროცესო შეთანხმება, თუ დაინახა საპროცესო შეთანხმების ბოროტად და არაკეთილსინდისიერად გამოყენების საფრთხე.

მართალია, მოსამართლეს არ აქვს უფლება, რომ დამოუკიდებლად შეცვალოს პროკურორის მიერ შეთავაზებული სასჯელი, თუმცა სასამართლოს შეუძლია, მხარეებს შესთავაზოს განსხვავებული პირობები, თუ ჩათვლის, რომ სასჯელი არ არის სამართლიანი და კანონიერი.

საინტერესოა, რომ კანონის პირველადი რედაქციის მიხედვით, თუ მოსამართლე პროკურორის მიერ მოთხოვნილ სასჯელს მკაცრად მიიჩნევდა, მას სასჯელის შემსუბუქების უფლება ჰქონდა. 2006 წლის 29 დეკემბრის საკანონმდებლო ცვლილებით კი, მოსამართლეს სასჯელის შემსუბუქების უფლება ჩამოერთვა და მხოლოდ მხარეთა შეთანხმების შემთხვევაში დარჩა ცვლილებების შეტანის შესაძლებლობა.

⁵⁶ Samantha Joy Cheesman, University of Szeged, Comparative Perspectives of Plea Bargaining in Germany and the USA, page 114: <http://bit.ly/361HaQs>

მოსამართლეს სასჯელის განსაზღვრასთან დაკავშირებული ფართო დისკრეცია საპროცესო შეთანხმების გარეშე, საქმის არსებითად განხილვის დროს განაჩენის გამოტანის შემთხვევებშიც შეეზღუდა. კერძოდ, საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის დანერგვამდე სისხლის სამართლის კოდექსის 55-ე მუხლი მოსამართლეს ანიჭებდა უფლებას, თუ არსებობდა განსაკუთრებით შემამსუბუქებელი გარემოება, დამნაშავეს პიროვნების გათვალისწინებით, დაენიშნა სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით დაწესებული სასჯელის ზომის უმდაბლეს ზღვარზე ნაკლები სასჯელი ან სხვა, უფრო მსუბუქი სახის სასჯელი. აღნიშნულმა ნორმამ რამდენიმე ცვლილება განიცადა, რამაც მოსამართლეს ეტაპობრივად შეუზღუდა სასჯელის თავისუფლად განსაზღვრის შესაძლებლობა.

2004 წლის 13 თებერვლის საკანონმდებლო ცვლილებების გზით, მაშინ როდესაც ქვეყანაში საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი დაინერგა, მისი პრაქტიკაში აქტიურად გამოყენების მიზნით, სისხლის სამართლის კოდექსის 55-ე მუხლს დაემატა მეორე ნაწილი, რომლის მიხედვითაც, თუ პროკურორი სასამართლოს მიმართავდა შუამდგომლობით ბრალდებულის მიმართ არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე, სასამართლო უფლებამოსილი იყო დაენიშნა სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით დაწესებული სასჯელის ზომის არა უმეტეს ნახევარი. ამავდროულად, სისხლის სამართლის კოდექსში გაჩნდა დათქმა, რომლის მიხედვითაც, განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როდესაც ბრალდებულის მიერ საგამოძიებო ორგანოებთან თანამშრომლობის შედეგად გამოვლინდებოდა თანამდებობის პირის ან/და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩამდენი პირის (პირების) ვინაობა და მისი უშუალო ხელშეწყობით შეიქმნებოდა დანაშაულის გახსნისათვის არსებითი პირობები, სასამართლო უფლებამოსილი იყო სრულად გაეთავისუფლებინა ბრალდებული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან.

2005 წლის 20 დეკემბრის საკანონმდებლო ცვლილებებით სისხლის სამართლის კოდექსის 55-ე მუხლს დაემატა მესამე ნაწილი, რომლის თანახმადაც სასამართლო უფლებამოსილი იყო გამოძიების გაუქმების ან შეკვეცის შემთხვევაში დაენიშნა სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელის არა უმეტეს ორი მესამედი.

საბოლოოდ, სისხლის სამართლის კოდექსში 2006 წლის 28 აპრილს განხორციელებული ცვლილებების შედეგად, 55-ე მუხლი ჩამოყალიბდა იმგვარად, რომ მოსამართლეს საერთოდ აეკრძალა კანონით დადგენილზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება. ამდენად, კანონმდებლობის მოქმედი რედაქციის მიხედვით, სასამართლოს შეუძლია დანიშნოს

სისხლის სამართლის კოდექსით დაწესებულის სასჯელის ზომის უდაბლეს ზღვარზე ნაკლები სასჯელი ან სხვა უფრო მსუბუქი სასჯელი, თუ მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება. ასეთ დროს, მოსამართლე მაინც დამოკიდებულია პროკურორის ინიციატივაზე, ვინაიდან იგი ვერ გასცდება ბრალდების მხარის მიერ დაწესებულ პირობებს.

ცვლილების პროექტის განმარტებით ბარათში მითითებულია, რომ აღნიშნულის მიზანს არ წარმოადგენდა პროცესის მწარმოებელი ორგანოს ან მოსამართლის ჩარჩოებში მოქცევა. თუმცა, განმარტებით ბარათში აღნიშნულია, რომ სასჯელის მაშინ მოქმედი წესები შეუძლებელს ხდიდა გამოტანილი ყოფილიყო სამართლიანი გადაწყვეტილებები და უმეტესად გადაწყვეტილებათა ფართო არჩევანის წინაშე აყენებდა მართლმსაჯულების განმახორციელებელ პირებს. კანონპროექტის ინიციატორთა განმარტებით, გასათვალისწინებელი იყო ის გარემოება, რომ ერთსა და იმავე პირობებში, ერთი და იმავე დანაშაულის ჩადენისათვის სასჯელი არ უნდა ყოფილიყო შერჩეული იმგვარად, რომ ერთი პირის მიმართ განხორციელებულიყო სასჯელის მაქსიმალური ღონისძიებები, ხოლო მეორის მიმართ - მინიმალური. ამიტომ, კანონპროექტის ავტორები ამგვარ მიდგომას თანასწორობისა და სამართლიანობის პრინციპების დარღვევად თვლიდნენ და გამოსავლად იმგვარი რეგულაციის შემოღებას მიიჩნევდნენ, რომელიც არ იძლეოდა ვარიაციის მკვეთრ შესაძლებლობებს.⁵⁷

ყველა გამოკითხული მოსამართლე პრობლემად მიიჩნევს მდგომარეობას, რომ მოსამართლე არ არის უფლებამოსილი კანონით გათვალისწინებული მკაცრი სასჯელის შემთხვევაში მინიმუმზე ნაკლები სანქცია გამოიყენოს ან მძიმე დანაშაულში ბრალდებულს საკუთარი ინიციატივით შეუფარდოს პირობითი მსჯავრი. მოსამართლეებს მიაჩნიათ, რომ ამ ნაწილში მოსამართლის როლის გაზრდა მოაგვარებდა საპროცესო შეთანხმების დადების კუთხით პრაქტიკაში არსებულ არაერთ გამონკვევას. მათ შორის, საპროცესო შეთანხმებისას სასჯელის განსაზღვრაში მოსამართლის როლის გაზრდა მოაგვარებდა დღეს არსებულ პრობლემას, როცა მოსამართლეს უწევს რთული არჩევანის გაკეთება: ა) არ დაამტკიცოს საპროცესო შეთანხმება, საქმე არსებითად განიხილოს და ამით ბრალდებული მოაქციოს იმაზე უფრო არახელსაყრელ მდგომარეობაში, ვიდრე პროკურატურას შეუძლია შესთავაზოს ბრალდებულს თანამშრომლობის შემთხვევაში, ან ბ) დაამტკიცოს საპროცესო

⁵⁷ განმარტებითი ბარათი კანონპროექტზე „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებების შეტანის თაობაზე“, 2006. ივ. <https://bit.ly/2OsAsOD>.

შეთანხმება მიუხედავად იმისა, რომ მოსამართლის შეხედულებით შეთანხმების პირობები არასამართლიანია. ამავე პრობლემაზე მიუთითებს და მოსამართლის როლის გაზრდას ემხრობა გამოკითხული ყველა ადვოკატი.

მოსამართლის შემლუდული როლის პრობლემურობაზე მიუთითებდა არასამთავრობო ორგანიზაციათა კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისათვის კვლევაში ჯერ კიდევ 2013 წელს, როცა უარყოფითად შეაფასა პროკურორის ფართო დისკრეცია და მოსამართლის პასიური როლი, რომელსაც არ აქვს უფლება ჩაერიოს მოლაპარაკების პროცესში და შეცვალოს შეთანხმების პირობები, რის გამოც დაცვის მხარეს აშკარად კაბალურ პირობებზე უწევს ხოლმე დათანხმება.⁵⁸ ამავე კვლევის თანახმად, სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენელთა მოსაზრებით, სასამართლოს როლი საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას ძალიან დაბალია, რაც, მათი აზრით, კანონმდებლობის ხარვეზებს უკავშირდება. მართალია, მოსამართლე ამონმებს საპროცესო შეთანხმების პირობებს, თუმცა მასში ცვლილებების შეტანა არ შეუძლია. ამიტომ, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე უარის თქმამ, შესაძლოა გააუარესოს ბრალდებულის მდგომარეობა.⁵⁹

მსგავსი ერთსულოვნება არ იკვეთება საკითხზე, უნდა შეეძლოს თუ არა მოსამართლეს თავად შეცვალოს საპროცესო შეთანხმების პირობა, თუ აღნიშნული მხოლოდ მხარეთა შეთანხმებით უნდა იყოს შესაძლებელი. მოსამართლეთა უმრავლესობას მიაჩნია, რომ მხარეთა შეთანხმებაში მოსამართლე არ უნდა ჩაერიოს იმ ფორმით, რომ თავად შეცვალოს ან განსაზღვროს შეთანხმების პირობები. თუმცა, აქვე აღნიშნავენ, რომ მოსამართლის ამგვარი ჩარევის საჭიროება აღარ იარსებებს თუ, მოსამართლის როლი საქმის არსებითი განხილვის შედეგად სასჯელის განსაზღვრაში გაიზრდება და მას მიენიჭება უფლებამოსილება კანონით გათვალისწინებულ მინიმალურ სასჯელზე უფრო მსუბუქი სასჯელი შეუფარდოს ბრალდებულს ან საკუთარი ინიციატივით გამოიყენოს პირობითი მსჯავრი მძიმე კატეგორიის დანაშაულების შემთხვევაშიც. მოსამართლეთა აზრით, მოსამართლის როლის ამგვარი გაზრდა გამოიწვევს იმას, რომ ბრალდებული, რომელსაც არასამართლიანად მიაჩნია პროკურატურის მიერ შეთავაზებული პირობა, არ დათანხმდება ამ პირობას

⁵⁸ საპროცესო შეთანხმების გამოყენება საქართველოში, „კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2013, 4.

⁵⁹ საპროცესო შეთანხმების გამოყენება საქართველოში, „კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2013, 9.

და შესაბამისად, უარს იტყვის საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე იმ იმედით, რომ მოსამართლე სამართლიანი მიდგომის გამოყენებით განუსაზღვრავს სასჯელს საქმის არსებითად განხილვის შედეგად.

ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის მიერ მომზადებული 2019 წლის თვისობრივი კვლევის მიხედვით, მოსამართლეთა მცირე ნაწილი ფიქრობს, რომ კარგი იქნება, საპროცესო შეთანხმების არდამტკიცების ნაცვლად, მოსამართლეს საპროცესო შეთანხმებაში ცვლილებების შეტანის შესაძლებლობა ჰქონდეს. განსაკუთრებით მაშინ, თუ ხედავს, რომ ბრალდებულისათვის შეთავაზებული პირობები არ არის სამართლიანი. კვლევის ფარგლებში გამოკითხული ერთ-ერთი მოსამართლე ფიქრობს, რომ თუკი მას ექნება შესაძლებლობა კანონით განსაზღვრულ მინიმუმზე უფრო ნაკლები მიუსაჯონ, ამან შესაძლოა საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის გამოყენება შეამციროს, რადგან თუკი ბრალდებულს უფრო მსუბუქი სასჯელის მოლოდინი ექნება, შესაძლებელია, საპროცესო შეთანხმებაში მონაწილეობა არ ისურვოს. თუმცა, ამავდროულად, მოსამართლეები იმასაც აღნიშნავენ, რომ ასეთი მიდგომა გარკვეულწილად ეწინააღმდეგება საპროცესო შეთანხმების ბუნებას. მოსამართლეთა ძირითად ნაწილს კი, არ მიაჩნია მიზანშეწონილად, რომ მოსამართლეს სასჯელის ჩასწორების შესაძლებლობა ჰქონდეს.⁶⁰

ამავე კვლევის თანახმად, ადვოკატების ნაწილი გამოკითხულ მოსამართლეთა იმ მცირე ჯგუფს ეთანხმება, რომელიც მიიჩნევს, რომ საპროცესო შეთანხმებაში გარკვეული ცვლილებების შეტანის შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს, ვინაიდან, მათი აზრით, თუკი მოსამართლე არ იზიარებს პროკურორის მოსაზრებას სასჯელთან დაკავშირებით, ერთადერთი გამოსავალი არის უარის თქმა საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე, რასაც საქმის არსებითად განხილვა მოსდევს. ასეთ დროს კი, ბრალდებულს შესაძლოა უფრო მაღალი სასჯელი ელოდებოდეს.⁶¹

საიას ანგარიშის თანახმად, მოსამართლეები უმეტესად არ ინტერესდებიან, რამდენად სამართლიანი და კანონიერია მხარეების მიერ განსაზღვრული სასჯელი. ამის დასტურად ორგანიზაცია იმონშებს სტატისტიკურ მონაცემებს, რომელთა მიხედვითაც, მათ მიერ საანგარიშო პერიოდში დამონიტორინგებული 303 საპროცესო შეთანხმების სხლომიდან,

⁶⁰ მოსამართლის როლი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში (თვისობრივი კვლევის შედეგები), ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 17-19.

⁶¹ მოსამართლის როლი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში (თვისობრივი კვლევის შედეგები), ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 18-19.

მოსამართლემ 298 (98%) საპროცესო შეთანხმება დაამტკიცა და აქედან, მხოლოდ შვიდ (2%) შემთხვევაში აღნიშნა პროცესზე, რომ სამართლიანად მიიჩნდა ის სასჯელი, რომელიც ბრალდებულს შეეფარდა. აღნიშნულის პარალელურად, ორგანიზაციის ანგარიშში მითითებულია დადებითი ტენდენციებიც, როდესაც მოსამართლემ მიუთითა მხარეებს, რომ შემოთავაზებული საპროცესო შეთანხმება არ დამტკიცდებოდა არასწორი კვალიფიკაციის ან/და ბრალდებულის არასაკმარისი ინფორმირებულობის გამო. ასევე, მოსამართლეები საფუძვლიანად სწავლობდნენ სასჯელის ზომას/ფორმას და პროცესზე ბრალდებულისაგან იღებდნენ კიდევ უფრო დეტალურ ინფორმაციას, იყო თუ არა სასჯელზე თანახმა.⁶²

მოსამართლეთა არაერთგვაროვან გამოცდილებასა და მიდგომებზე მიუთითებს EMC-ის თვისობრივი კვლევის შედეგებიც. გამოკითხულ მოსამართლეთა ნაწილი აღნიშნავს, რომ ჯერ მათ უარი არ უთქვამთ საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებაზე. ნაწილს კი ჰქონია ისეთი შემთხვევა, როდესაც საპროცესო შეთანხმება არ დაუმტკიცებია და ამის მიზეზი, მათი თქმით, არასამართლიანი სასჯელი იყო.⁶³

ზემოსხენებული შემთხვევების საკანონმდებლო გარანტიები მიუთითებს, რომ მოსამართლეებს აქვთ რამდენიმე შესაძლებლობა და საფუძველი არ დაამტკიცონ საპროცესო შეთანხმება და საქმე დაუბრუნოს პროკურორს ან მიიღოს გადაწყვეტილება საქმის არსებითი განხილვის თაობაზე. თუმცა, სასამართლოს კიდევ უფრო გააქტიურება, რაც გულისხმობს პრაქტიკული და საკანონმდებლო ხარვეზების გამოსწორებას, ხელს შეუწყობს საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის სრულყოფილად ფუნქციონირებას.

⁶² სისხლის სამართლის სასამართლო პროცესების მონიტორინგის ანგარიში თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, გორისა და თელავის სასამართლოებში, მონიტორინგის ანგარიში №12, საქართველოს ახლგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2018, 74-75.

⁶³ მოსამართლის როლი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში (თვისობრივი კვლევის შედეგები), ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 17.

თავი 3

საერთაშორისო სტანდარტები საპროცესო შეთანხმების შესახებ

3.1. საერთაშორისო სტანდარტებით საპროცესო შეთანხმებისადმი წაყენებული ძირითადი მოთხოვნები

სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება აღიარებულია როგორც ეროვნული კანონმდებლობით, ისე არაერთი საერთაშორისო დოკუმენტით. საპროცესო შეთანხმება სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების მთელ რიგ ასპექტებზე უარის თქმას გულისხმობს სწრაფი მართლმსაჯულებისა და მსჯავრდებულისთვის უფრო ღმობიერი სასჯელის განსაზღვრის სანაცვლოდ. შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმებით სისხლის სამართლის საქმის განხილვის დასრულებას აქვს მნიშვნელოვანი ლეგიტიმური მიზნები, თუმცა, ამავე დროს შეიცავს საფრთხეებს, რომ არ მოხდეს საპროცესო შეთანხმების მექანიზმის არასათანადო მიზნებით გამოყენება, ბრალდებულის იძულება ან მისი მოტყუება.

საპროცესო შეთანხმება შედარებით ახალი ინსტიტუტია სისხლის სამართალწარმოებაში. ამიტომ, ძირითადი საერთაშორისო და რეგიონალური ინსტრუმენტები, რომლებიც იცავს სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებას, ასევე, კრძალავს წამებასა და არასათანადო მოპყრობას - სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, კონვენცია წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის და დასჯის წინააღმდეგ - მართალია, მკაფიოდ განსაზღვრავენ სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების დაცვის და წამების აკრძალვის სტანდარტებს, მაგრამ კონკრეტულად არ ასენებენ სისხლის სამართლის საქმის განხილვის გამარტივებულ მექანიზმს და მის მიმართ წაყენებულ მოთხოვნებს. თუმცა, მიუხედავად აღნიშნულისა, ნაგულისხმევი და მიღებული საერთაშორისო სტანდარტები აწესებს აუცილებელ და ძირითად მოთხოვნებს საპროცესო შეთანხმების გამოყენების თაობაზე.

შესაბამისი საერთაშორისო დოკუმენტების შესწავლის შედეგად შეიძლება გამოვყოთ საპროცესო შეთანხმებისათვის რელევანტური შემდეგი ძირითადი საკითხები:

3.1.1. საპროცესო შეთანხმების შემოღების მიზანი

საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის შემოღებას ითვალისწინებს ჯერ კიდევ 1987 წელს მიღებული *ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია* წევრი სახელმწიფოების მიმართ, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების გამარტივების შესახებ. აღნიშნული რეკომენდაცია გაცემულია მართლმსაჯულების სისტემის მიერ განსახილველი სისხლის სამართლის საქმეების, კერძოდ კი, მცირე მნიშვნელობის დანაშაულებთან დაკავშირებული საქმეების გაზრდილი რაოდენობის, ასევე, სისხლის სამართლის საქმეების განხილვის გაჭიანურებით გამოწვეულ პრობლემასთან გამკლავების მიზნით.⁶⁴ ევროპის საბჭოს ხსენებული რეკომენდაცია, ერთი მხრივ, არის საპროცესო შეთანხმების მექანიზმის ლეგიტიმურობის აღიარება, რაც მოგვიანებით ევროპულმა სასამართლომ გაიზიარა, ხოლო, მეორე მხრივ, მისი შემოღების მიზანი მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში საპროცესო შეთანხმების გაფორმების მიზანშეწონილობის საკითხზე მსჯელობისას.

3.1.2. პროცედურული გარანტიები საპროცესო შეთანხმების დადებასთან დაკავშირებული რისკების დასაბალანსებლად

ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია საპროცესო შეთანხმების მიმართ აწესებს შემდეგ ძირითად მოთხოვნებს: ა. საპროცესო შეთანხმების დადება უნდა მოხდეს საჯარო სასამართლო განხილვის შედეგად; ბ. ბრალდებული უნდა აღიარებდეს მის მიმართ წაყენებულ ბრალდებას; გ. მოსამართლემ უნდა მოუსმინოს ორივე მხარეს, ვიდრე გადაწყვეტს სასჯელის შეფარდების საკითხს.⁶⁵

საპროცესო შეთანხმების დადების უფრო დეტალური პროცედურული გარანტიები გათვალისწინებულია ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებით საქმეზე ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, სადაც საპროცესო შეთანხმების (უფლებაზე უარის თქმის) კანონიერების შესაფასებლად სასამართლომ შემდეგი ძირითადი კრიტერიუმები გამოიყენა:

⁶⁴ Recommendation No. R(87)18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Simplification of Criminal Justice: <http://bit.ly/2N6PghX>

⁶⁵ Ibid.

- ❖ ბრალდებულის თანხმობა საპროცესო შეთანხმების დადებაზე უნდა იყოს საქმის ფაქტობრივი გარემოებების და სამართლებრივი შედეგების სრული გაცნობიერების და ნამდვილი ნებაყოფლობითობის შედეგი;
- ❖ საპროცესო შეთანხმების შინაარსი და მხარეთა შორის შეთანხმების მიღწევის ის წესი, რაც იქნა გამოყენებული, უნდა დაექვემდებაროს სათანადო სასამართლო კონტროლს.⁶⁶

აღნიშნული ორი კრიტერიუმის საფუძველზე ევროპულმა სასამართლომ კონკრეტული საპროცესო შეთანხმების დადების კანონიერების შეფასებისას გაითვალისწინა შემდეგი გარემოებები:

- ❖ საპროცესო შეთანხმების დადება იყო თავად ბრალდებულის ინიციატივა და საქმის გარემოებები არ მიუთითებდა პროკურატურის მხრიდან შეთანხმების დადების იძულებაზე;
- ❖ ბრალდებულმა გამოხატა მიყენებული ზიანის ანაზღაურების სურვილი;
- ❖ ბრალდებულს ჰქონდა წვდომა საქმის მასალებზე;
- ❖ ბრალდებულის დაცვის უფლება სათანადოდ იყო უზრუნველყოფილი;
- ❖ ბრალდებულის ორმა ადვოკატმა უზრუნველყო ბრალდებული შესაბამისი კონსულტაციით პროკურატურასთან საპროცესო პირობებზე მოლაპარაკების ეტაპზე;
- ❖ ბრალდებული ადვოკატით იყო წარმოდგენილი საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების სასამართლო სხდომაზე;
- ❖ საპროცესო შეთანხმებაზე კონტროლის განმახორციელებელმა მოსამართლემ გამოკითხა ბრალდებულსა და მის ადვოკატს, ხომ არ დაექვემდებარა ბრალდებული რაიმე სახის ზეწოლას შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების პროცესში;
- ❖ ბრალდებულმა გარკვევით და რამდენიმეჯერ დაუდასტურა მოსამართლეს, რომ ის სრულად აცნობიერებდა შეთანხმების შინაარსს, რომ მას განემართა საპროცესო უფლებები და საპროცესო შეთანხმების დადების სამართლებრივი შედეგები, რომ მისი გადაწყვეტილება გააფორმოს საპროცესო შეთანხმება, არ ყოფილა რაიმე ფორმის იძულების ან ცრუ დაპირებების შედეგი;

⁶⁶ Natsvlshvili and Togonidze v Georgia No. 9043/05, 29/04/2014, para 92.

- ❖ პროკურატურასა და ბრალდებულს შორის მოლაპარაკების შედეგები აისახა შესაბამის წერილობით ოქმში. სასამართლომ ხაზი გაუსვა ოქმის არსებობის მნიშვნელობას, ვინაიდან ის ასახავს როგორც მიღწეული შეთანხმების პირობებს, ისე მოლაპარაკების შინაარსს, რაც ამ შეთანხმებას წინ უძღოდა;
- ❖ სასამართლო კონტროლის ფარგლების შემოწმებისას ევროპულმა სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ ეროვნული კანონმდებლობის თანახმად, მოსამართლე არ იყო შეზღუდული მხარეთა შორის მიღწეული შეთანხმების პირობებით და შეეძლო უარი ეთქვა მის დამტკიცებაზე, თუ მიიჩნევდა, რომ შეთანხმების პირობები ან მისი მიღწევის პროცესი უსამართლო იყო;
- ❖ ეროვნული სასამართლო უფლებამოსილი იყო არა მხოლოდ შეეფასებინა საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებული სასჯელის სამართლიანობა, არამედ შეემცირებინა შეთანხმებით გათვალისწინებული სასჯელი;
- ❖ ეროვნულმა სასამართლომ გამოიკვლია წარდგენილი ბრალდების საფუძვლიანობა და გამყარებული იყო თუ არა ის prima facie მტკიცებულებებით;
- ❖ დამატებითი გარანტიის სახით ევროპულმა სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ის გარემოება, რომ საპროცესო შეთანხმების კანონიერების საკითხი განხილულ იქნა საჯარო სასამართლო სხდომაზე.⁶⁷

3.1.3. ბრალდებულის მიერ საპროცესო შეთანხმების დადების ნებაყოფლობითობის შემოწმება

ბრალდებულის მიერ დანაშაულის აღიარება და საქმის არსებით განხილვაზე „გაცნობიერებული“ და „ნებაყოფლობითი“ უარის თქმა საპროცესო შეთანხმების აუცილებელი ელემენტებია.⁶⁸ საერთაშორისოდ აღიარებული სტანდარტები ითვალისწინებს დანაშა-

⁶⁷ Ibid, para 93-96.

⁶⁸ ბრალის აღიარება შეიძლება არ იყოს საპროცესო შეთანხმების დადების აუცილებელი კრიტერიუმი, თუ საქმე გვაქვს საპროცესო შეთანხმების მოდელთან, რომელიც ითვალისწინებს მხოლოდ სასჯელზე შეთანხმებას ბრალის აღიარების გარეშე, მოდელი, რომელიც საქართველოში -2014 წლამდე მოქმედებდა. აღსანიშნავია, რომ სასჯელზე შეთანხმების მოდელი არ მოდის შესაბამისობაში ევროპის საბჭოს რეკომენდაციასთან, რომელიც ბრალის აღიარებას საპროცესო შეთანხმების დადების აუცილებელ წინაპირობად ასახელებს. რაც შეეხება ევროპული სასამართლოს მიდგომას, ის ადგენს ბრალდებულის უფლებების დაცვის გარანტიებს საპროცესო შეთანხმების მოდელის დაკონკრეტების გარეშე.

ულის აღიარების და საპროცესო შეთანხმების დადების ნებაყოფლობითობის სტანდარტს, თუმცა, უფრო სიღრმისეულ განმარტებას საჭიროებს, თუ რას გულისხმობს ნებაყოფლობითობა. ქვემოთ განხილული საერთაშორისო სტანდარტები მიანიშნებს, რომ ბრალდებულის ნებაყოფლობითობის შემოწმებაზე სასამართლო კონტროლი უნდა გასცდეს გაცნობიერებისა და ნებაყოფლობითობის ზედაპირულ შემოწმებას და სასამართლომ უნდა შეაფასოს, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში არსებული მდგომარეობა ზოგადად, კერძოდ, ბრალდებულის ინდივიდუალური მდგომარეობა, პროკურატურის ქცევა და სხვა გარეშე ფაქტორები ბრალდებულს ხომ არ ტოვებდა რეალური არჩევანის გარეშე.

ევროპულმა სასამართლომ, საქმეზე ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, ბრალდებულის ნებაყოფლობითობის დასადგენად შემდეგი გარემოებები მიიღო მხედველობაში: საპროცესო შეთანხმების დადება ბრალდებულის ინიციატივით; პროკურატურის მხრიდან ბრალდებულზე ზეგავლენის მოხდენის დამადასტურებელი მტკიცებულებების არარსებობა; ადვოკატის მონაწილეობა საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების ეტაპზე; საპროცესო შეთანხმების კანონიერების შემოწმებაზე სასამართლო კონტროლის ფარგლები და სხვა ზოგადი ფაქტორები.

მართალია საქმეზე ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ ევროპულ სასამართლოს არ დაუდგენია სტანდარტი, რომელიც საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე ბრალდებულის ნებაყოფლობითობას სიღრმისეულად შეამოწმებდა, თუმცა, საინტერესოა ამავე საქმეზე მიღებული ნაწილობრივ განსხვავებული აზრი.⁶⁹ საქმის განმხილველი ერთ-ერთი მოსამართლე არ დაეთანხმა უმრავლესობის აზრს და მიუთითა, რომ საპროცესო შეთანხმების დადებაზე ბრალდებულის ნებაყოფლობითობის შეფასებისას გათვალისწინებული უნდა ყოფილიყო რიგი გარეშე ფაქტორებიც, როგორებიც იყო: 2004 წელს საქართველოში ფიქსირდებოდა გამამტყუნებელი განაჩენების მიღების ძალიან მაღალი მაჩვენებელი (99%), რაც ბრალდებულისთვის არარეალურს ხდიდა გამამართლებელი განაჩენის მიღების შანსებს მისი საქმის არსებითად განხილვის შემთხვევაში. სასამართლო სისტემაში არსებული ვითარება ბრალდებულს სხვა არჩევანს არ უტოვებდა; ასევე, განსხვავებულ აზრში ყურადღება გამახვილებულია ბრალდებულის მიმართ მოპყრობაზე, როცა პროკურატურის წარმომადგენელი ეშუქებოდა ბრალდებულის ოჯახს, რომ საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე ეტყოდა უარს და განაახლებდა გამოძიებას ბრალდებულის მიმართ. ასევე, განსხვავებული აზრის ავტორი მიუთითებს

⁶⁹ Partially Dissenting Opinion of Judge Gyulumyan, case of Natvlishvili and Togonidze v. Georgia, 9043/05

რამდენიმე გარეშე ფაქტორზე, რაც აშკარად არათანაბარ მდგომარეობაში აყენებდა ბრალდებულს პროკურატურასთან საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების პროცესში და რასაც შეეძლო გავლენა მოეხდინა ბრალდებულის თავისუფალ არჩევანზე: სანარმოს წილების გადაცემა და თანხის გადახდა სახელმწიფო ბიუჯეტში ბრალდებულმა განახორციელა საპროცესო შეთანხმების გაფორმებამდე; ფაქტი, რომ განმცხადებელს მიზანმიმართულად შეუქმნეს სტრესული გარემო საკანში (მასთან ერთად საკანში მოთავსებულ იქნა პირი, რომელმაც წლების წინ ბრალდებული გაიტაცა და კიდევ ერთი პირი, რომელსაც მკვლელობაში ედებოდა ბრალი).

ევროპულმა სასამართლომ კიდევ რამდენიმე საქმეში შეაფასა ბრალდებულის მიერ ამა თუ იმ უფლებით სარგებლობაზე უარის თქმის კანონიერება. ვინაიდან საპროცესო შეთანხმება სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების მთელ რიგ ასპექტებზე ბრალდებულის მიერ უარის თქმას გულისხმობს, აღნიშნულ საქმეებზე დადგენილი პრაქტიკა რელევანტური საპროცესო შეთანხმების მიმართ გამოსაყენებლადაც.

საქმეზე პიშჩალნიკოვი რუსეთის წინააღმდეგ ევროპულმა სასამართლომ იმსჯელა შემთხვევაზე, როცა საგამოძიებო ორგანოებმა არ უზრუნველყვეს ბრალდებული დაცვის უფლებით იმ მოტივით, რომ მან თავად განაცხადა უარი ამ უფლებით სარგებლობაზე. აღნიშნულ საქმეში ევროპულმა სასამართლომ განმარტა შემდეგი: როცა ბრალდებული სისხლის სამართლის პროცესის ფარგლებში, უარს ამბობს ამა თუ იმ უფლების გამოყენებაზე, იმისთვის, რათა კონვენციის მიზნებისთვის უფლებაზე უარის თქმა მიჩნეულ იქნეს ეფექტიანად, ის უნდა იყოს ერთმნიშვნელოვანი, არ უნდა შეიცავდეს ბუნდოვანებას და უფლებაზე უარის თქმას თან უნდა ახლდეს დაცვის მექანიზმები, რომლებიც ამ უფლების მნიშვნელობის პროპორციულია (იხ. ასევე, *Sejdovic v. Italy*, no. [56581/00](#), §86).⁷⁰ იქვე სასამართლომ განმარტა, რომ ვიდრე დავასკვნით, რომ ბრალდებულმა არაპირდაპირ, თავის ქცევაში გამოხატა უფლების გამოყენებაზე უარი (რაზეც მიუთითებდა მოპასუხე), სასამართლომ უნდა გამოარკვიოს და დაადგინოს, რომ მას გონივრულად შეეძლო განეჭვრიტა, რა იქნებოდა მისი აღნიშნული არაპირდაპირი გამოხატვის შედეგი (იხ. ასევე, *Talat Tunç v. Turkey*, no. [32432/96](#), 27/03/2007, 59, *Jones v. the United Kingdom*, no. [30900/02](#), 9/09/2003).

⁷⁰ *Pishchalnikov v. Russia*, App. No. 7025/04 (Sept. 24, 2009).

ბრალდებულმა შეიძლება გაცნობიერებულად და ნებაყოფლობით თქვას უარი საქმის არსებითად განხილვაზე, თუმცა, ეს უარი არ უნდა იყოს ილუზორული. გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა (UN HRC) საქმეზე Hicks v. Australia⁷¹ სხვა საკითხებთან ერთად საქმის არსებითად განხილვის უფლებაზე უარის თქმის საკითხზეც იმსჯელა. მომჩივანი ავღანეთში დააკავეს 2001 წელს. დაკავების შემდეგ ის გადაყვანილ იქნა გუანტანამოს საპატიმრო ბანაკში, სადაც რამდენიმე წლის განმავლობაში იმყოფებოდა ბრალდების წარდგენის გარეშე და დაექვემდებარა წამებასა და არასათანადო მოპყრობას. განმცხადებელმა აღიარა მის მიმართ წარდგენილი ტერორიზმის ხელშეწყობის ბრალდება. მას 7 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯა და გადაყვანილ იქნა ავსტრალიაში, სადაც უნდა მომხდარიყო აღნიშნული სასჯელის აღსრულება. გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა დაადგინა, რომ ბატონ ჰიკსს არ ჰქონდა სხვა არჩევანი გარდა იმისა, რომ დათანხმებოდა საპროცესო შეთანხმების დადებას, ამიტომ, ავსტრალიის სახელმწიფოს ვალდებულება იყო დაემტკიცებინა, რომ მან ყველა ღონე იხმარა იმისათვის, რომ საპროცესო შეთანხმებით არ მომხდარიყო სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მოთხოვნების დარღვევა. აღნიშნულ საქმეში ირკვეოდა, რომ ბატონი ჰიკსი აცნობიერებდა საპროცესო შეთანხმების პირობებს, მან გაცნობიერებულად თქვა უარი თავისი საქმის არსებითად განხილვის უფლებაზე, თუმცა მისი არჩევანი იყო ილუზორული შემდეგი მიზეზების გამო: შანსი იმისა, რომ მისი სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება იქნებოდა უზრუნველყოფილი გუანტანამოს საპატიმრო ბანაკში ფაქტობრივად ნულის ტოლი იყო; საპროცესო შეთანხმებაზე უარის თქმით განმცხადებელი ფაქტობრივად თანხმდებოდა თავისუფლების აღკვეთის განუსაზღვრელი დროით გახანგრძლივებას არაადამიანურ და დამამცირებელ პირობებში.

საპროცესო შეთანხმებების საკითხს პირდაპირ არ ეხება, თუმცა, საპროცესო შეთანხმებისთვის მნიშვნელოვან სტანდარტებს შეიცავს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში წამების, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის პრევენციის საკითხზე შემუშავებული საერთაშორისო რეკომენდაციები. იგულისხმება, რომ რეკომენდაციით გათვალისწინებული დაკითხვის დაუშვებელი მეთოდების გამოყენებით აღიარებითი ჩვენების მოპოვება საპროცესო შეთანხმების კონტექსტშიც დაუშვებელია.

გაეროს წამების საკითხებზე სპეციალური მომხსენებლის შუალედური ანგარიში განიხილავს საგამოძიებო მიზნებით პირის გამოკითხვის ტექნიკებს. ანგარიშის მიხედვით, შევიძლება

⁷¹ UN HRC Communication No. 2005/2010 February 19, 2016: <http://bit.ly/33Xqo2P>

სისტემებში დაკითხვისთვის დამახასიათებელია შეპირისპირება და ფსიქოლოგიური მანიპულაცია. ისეთ ტექნიკებს შორის, რომლებიც პრობლემურად მიიჩნევა, არის დაშინება, სტიმულირება, შეცდომაში შეყვანა, დაკითხვის გაჭიანურება, დამამცირებელი მიმართვა პირის ინდივიდუალურ მახასიათებლებზე ან კულტურულ იდენტობაზე საზგასმით და სხვა. პირის წახალისება, მისცეს ჩვენება, შეიძლება გამოიხატოს დანაშაულის აღიარების სანაცვლოდ პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების ან სასჯელის შემსუბუქების დაპირებაში. შეცდომაში შეყვანილი ტექნიკა გულისხმობს ხრიკის ან მოტყუების გზით პირის სტიმულირებას, მათ შორის, პირის დარწმუნებას, რომ მის საქმეზე ბრალდებულმა სხვა პირებმა აღიარეს დანაშაული, ასევე, ყალბი მტკიცებულებების წარდგენის, ცრუ მონმევებთან შეპირისპირების ან ისეთი ტექნიკების გამოყენებას, რომლებიც შექმნილია იმისთვის, რომ დააჯეროს დასაკითხი პირი, თითქოს მისი ბრალეულობის დასადასტურებლად მტკიცებულებები არსებობს. აღნიშნული მეთოდები არასათანადო მეთოდებად მიიჩნევა, ვინაიდან მათი გამოყენება დასაკითხ პირს ართმევს დანაშაულის აღიარების შესახებ გადანყვეტილების თავისუფლად მიღების შესაძლებლობას.⁷²

წამების საკითხებზე გაეროს სპეციალური მომხსენებლის ანგარიში⁷³ განმარტავს, რომ ეროვნული კანონმდებლობით გათვალისწინებული უნდა იქნეს სისხლის სამართლის საქმიდან ისეთი მტკიცებულებების ამორიცხვის წესი, რომლებიც მოპოვებულია არასათანადო მოპყრობის პრევენციისთვის დადგენილი გარანტიების დარღვევით. ასეთია, აღიარებითი ან თვითმამხილებელი ჩვენებები, რომლებიც მოპოვებულია პირის შემდეგი უფლებების დარღვევით: უფლება დაკითხვის დაწყებამდე იყოს ინფორმირებული მისი უფლებების და სამართლებრივი სტატუსის შესახებ; სათანადოდ იყოს გაფრთხილებული, რომ მისი საუბარი ჩაინერება და გამოყენებული იქნება მტკიცებულებად მისსავე წინააღმდეგ. ასევე, მტკიცებულება უნდა ამორიცხოს საქმიდან, როცა დაცვის უფლება დაგვიანებით ან არ იყო უზრუნველყოფილი, ან თუ პირმა, თავისი ნების გარეშე თქვა უარი დაცვის უფლებით სარგებლობაზე; როცა მოწყვლად კატეგორიას მიკუთვნებული პირის დაკითხვის სპეციალური წესები იქნა დარღვეული; როცა დაკითხვის პროცესში პირს არ მიეცა შესვენების და დასვენების საკმარისი დრო, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა საამისოდ დამაჯერებელი მიზეზი არსებობდა.

⁷² UNGA A/71/298, 2016, Interim Report of the Special Reporter on Torture or other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, para. 39,40: <http://bit.ly/2PhK0Un>

⁷³ Interim Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/71/298, para. 100: <http://bit.ly/2PhK0Un>

თავი 4

კანონმდებლობისა და პრაქტიკის გავლენა საპროცესო შეთანხმების გამოყენებაზე

4.1. ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ საპროცესო შეთანხმების გამოყენებაზე

ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის იურიდიულ საკითხთა და ადამიანის უფლებების კომიტეტის მიერ მომზადებული ანგარიში,⁷⁴ რომელიც საფუძვლად დაედო საპარლამენტო ასამბლეის რეზოლუციის მიღებას საპროცესო შეთანხმების გაფორმების მინიმალური სტანდარტების შემოღების საჭიროების შესახებ,⁷⁵ ჩამოთვლის საპროცესო შეთანხმების გამოყენებასთან დაკავშირებულ რისკებს და დაცვის მინიმალურ მექანიზმებს, რომელთა მიღების რეკომენდაციაც გაენევათ წევრ სახელმწიფოებს.

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის დოკუმენტში ჩამოთვლილი რიგი რისკები საქართველოში მოქმედი საპროცესო შეთანხმების მექანიზმისთვის კვლავაც არის დამახასიათებელი და საჭიროებს დაცვის შესაბამისი ზომების შემოღებას, რაც დეტალურად წინამდებარე თავშია განხილული.

2014 წლამდე პერიოდში საქართველოში საპროცესო შეთანხმების გამოყენების კანონმდებლობა და პრაქტიკა არაერთხელ გამხდარა მწვავე კრიტიკის საგანი როგორც ადგილობრივი, ისე საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან.⁷⁶ საპროცესო შეთანხმების

⁷⁴ Council of Europe, Parliamentary Assembly, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Report on Deal-making in Criminal Proceedings: the need for minimum standards for trial waiver systems: <http://bit.ly/2BDJb7t>

⁷⁵ CoE Parliamentary Assembly Resolution 2245 (2018), Deal-making in Criminal Proceedings: the need for minimum standards for trial waiver systems: <http://bit.ly/35XUTaZ>

⁷⁶ საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველო, საპროცესო შეთანხმება საქართველოში: <http://bit.ly/2MFAOOO>; კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის, საპროცესო შეთანხმების გამოყენება საქართველოში: <http://bit.ly/31HVSZh> ; საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, სისლხის სამართლის პროცესების მონიტორინგის ანგარიში თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, გორის და თელავის სასამართლოებში, N12: <http://bit.ly/2pLAbKG>; Georgia in Transition, Assessments and Recommendations by Tomas Hammarberg in the capacity as EU Special Advisor on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia, 2013: <http://bit.ly/341OLg6>

გამოყენების პრაქტიკა საქართველოში შეფასებული იყო როგორც ბრალდებულზე გავლენის მოხდენის გზით სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსების წყარო.

თომას ჰამარბერგის 2013 წლის ანგარიშში გაცემული იყო რეკომენდაცია, მომხდარიყო საპროცესო შეთანხმების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების პრაქტიკის დახვეწა როგორც მოსამართლის როლის გაზრდის, ისე ბრალდებულის თავისუფალი არჩევანის უზრუნველყოფის მიმართულებით.⁷⁷ საპროცესო შეთანხმების გამოყენების მდგომარეობაზე მსჯელობისას ანგარიშში გათვალისწინებულია ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა იმ დროისთვის საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების 90%-ს მიახლოებული მაჩვენებელი, გამამართლებელი განაჩენების არარსებობა და სხვა.

2013 წლის შემდეგ, საპროცესო შეთანხმების მარეგულირებელ კანონმდებლობაში რიგი ცვლილებები განხორციელდა. შეიცვალა საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების პრაქტიკაც. ამიტომ მნიშვნელოვანია, შეფასდეს, თუ რა გავლენა მოახდინა საკანონმდებლო თუ პრაქტიკულმა ცვლილებებმა საპროცესო შეთანხმებების გამოყენებაზე და რით განსხვავდება ბრალდებულის მდგომარეობა დღევანდელ მართლმსაჯულების სისტემაში. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომლებიც არასათანადო გავლენას ახდენს ბრალდებულის უფლებების დაცვასა და საპროცესო შეთანხმებების გამოყენების პრაქტიკაზე.

4.1.1. მოსამართლის შებლუდული როლი სასჯელის განსაზღვრაში

მოსამართლის უფლებამოსილება, ეფექტიანი კონტროლი განახორციელოს საპროცესო შეთანხმების დადებაზე, შებლუდულია რამდენიმე თვალსაზრისით:

1. საქართველოს კანონმდებლობით, მოსამართლეს არ აქვს უფლება კანონით გათვალისწინებულ მინიმალურ სასჯელზე ნაკლები სასჯელი შეუფარდოს მსჯავრდებულს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება. ასევე, მოსამართლეს არ აქვს უფლება, საკუთარი ინიციატივით, პირობითი მსჯავრი განუსაზღვროს მძიმე დანაშაულში მსჯავრდებულს.

⁷⁷ Georgia in Transition, Assessment and Recommendations by Thomas Hammarberg, September 2013, section 1.5.

ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის ანგარიშში საპროცესო შეთანხმების მექანიზმისთვის დამახასიათებელ რისკებს შორის დასახელებულია შემთხვევა, როცა პროკურატურას აქვს შესაძლებლობა ბოროტად გამოიყენოს საპროცესო შეთანხმების მექანიზმი, კერძოდ, როცა პროკურორს შეუძლია დაემუქროს ბრალდებულს არასათანადოდ მკაცრი სასჯელის გამოყენებით, საკმარისი მტკიცებულებების არარსებობის პირობებშიც კი, თუ ის არ აღიარებს დანაშაულს. შესაბამისად, საპარლამენტო ასამბლეის რეკომენდაციაა, რომ სხვაობა საქმის არსებითი განხილვის შედეგად გამოსაყენებელ შესაძლო სასჯელებსა და საპროცესო შეთანხმებით გამოსაყენებელ შესაძლო სასჯელებს შორის არ იყო მნიშვნელოვანი.⁷⁸ საქართველოს მოსამართლის შემზღუდული როლი სასჯელის განსაზღვრაში და პროკურორის ფართო დისკრეცია შეუზღუდავად განსაზღვროს საპროცესო შეთანხმებით გამოსაყენებელი სასჯელი, გამოიყენოს ბევრად ლმობიერი სასჯელი ვიდრე კანონით გათვალისწინებული მინიმალური სასჯელია, საპროცესო შეთანხმების სწორედ ამგვარი სახით ბოროტად გამოყენების შესაძლებლობას უქმნის პროკურატურას.

სასჯელის განსაზღვრაში შემზღუდული როლი მოსამართლეს ხელს უშლის, ეფექტიანი კონტროლი განახორციელოს საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებული სასჯელის სამართლიანობაზე. მოსამართლის ამგვარი შემზღუდული უფლებამოსილება შეიძლება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენდეს ბრალდებულის არჩევანზე, უარი თქვას სასამართლო განხილვის უფლებით სარგებლობაზე, ვინაიდან ამცირებს ბრალდებულის შესაძლებლობას, ბრალდების მხარესთან თანაბარ საწყისებზე მიიღოს მონაწილეობა საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების პროცესში და მიაღწიოს სამართლიან სასჯელზე შეთანხმებას. საპროცესო შეთანხმება, რეალურად, უნდა იყოს მხარეთა შორის შეთანხმების და არა ბრალდების მხარის მიერ პირობების ცალმხრივად განსაზღვრის შედეგი.

გამოკითხული ყველა მოსამართლე ხაზს უსვამს სასჯელის განსაზღვრაში მოსამართლის შემზღუდული როლის უარყოფით გავლენას საპროცესო შეთანხმების დადების პროცესზე.

ერთ-ერთი მოსამართლე აღნიშნავს, რომ „მოსამართლე ვერ გამოიყენებს სსკ 55-ე, 50-ე, 63-ე და 64-ე მუხლებს,⁷⁹ აქედან გამომდინარე, დაცვის მხარე იძულებულია,

⁷⁸ Council of Europe, Parliamentary Assembly, Deal-making in Criminal Proceedings: the need for minimum standards for trial waiver systems, para. 5.1. and 8.4: <http://bit.ly/2BDJb7t>

⁷⁹ სსკ 50-ე მუხლი (ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა), 55-ე მუხლი (კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა), 63-ე მუხლი (პირობითი მსჯავრის დანიშვნის საფუძველი), 64-ე მუხლი (გამოსაცდელი ვადა), მუხლები, რომლებიც მოსამართლეს უწესებს მთელ რიგ შემზღუდვებს სასჯელის განსაზღვრისას.

დათანხმდეს საპროცესო შეთანხმებას, რადგან იცის, რომ სასამართლოში საქმის განხილვის შემთხვევაში ვერ მიიღებს იმაზე უკეთეს პირობას, ვიდრე ამას პროკურატურა სთავაზობს. დარწმუნებული ვარ, რომ ჰქონდეს მოსამართლეს მეტი უფლებამოსილება სასჯელის განსაზღვრაში, საპროცესო შეთანხმებების რაოდენობა ქვეყანაში 50%-ს არ ასცდებოდა.“ ამავე მოსამართლის განმარტებით, „საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების საკითხის განხილვისას მოსამართლე არკვევს ბრალდებულის ქონებრივ მდგომარეობას, თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში უწევს დათმობაზე წასვლა, რადგან, რომ არ დაამტკიცოს, ბრალდებული აღმოჩნდება მისთვის არახელსაყრელ მდგომარეობაში, ვინაიდან საქმის არსებითად განხილვის შემთხვევაში, ბევრად მკაცრი სასჯელის მოხდა მოუწევს.“

სხვა მოსამართლე აღნიშნავს, რომ „ხშირად არის შემთხვევები, როცა ბრალდებული აღიარებს დანაშაულის ჩადენას, მაგრამ ვერ აღწევს პროკურორთან შეთანხმებას სასჯელზე, რის გამოც, პროცესი ჭიანურდება. მოსამართლეს რომ შეეძლოს თავად განსაზღვროს სასჯელი, ეს მოაგვარებდა პრობლემას და აგვარიდებდა გადატვირთულობას. ამასთან, პროკურატურა უფრო რეალურ საპროცესო შეთანხმებებს შეიტანდა სასამართლოში დასამტკიცებლად. მოსამართლის როლის გაზრდა, ერთი მხრივ, შეამცირებს ზოგადად საპროცესო შეთანხმებების დადების რაოდენობას, მეორე მხრივ კი, სასჯელი, რომელსაც ბრალდებული დათანხმდება, იქნება უფრო სამართლიანი.“

ამავე მოსამართლის განმარტებით, „როცა სასამართლოს არ აქვს პირობითი მსჯავრის განსაზღვრის შესაძლებლობა, ეს აჭიანურებს პროცესს, რადგან ყველა ბრალდებული ცდილობს მიაღწიოს საპროცესო შეთანხმებას, იციან რა, რომ პირობით სასჯელს სასამართლო განხილვის გზით ვერ მიიღებენ. პროკურატურასთან მოლაპარაკების წარმოების მიზნით ითხოვს დაცვის მხარე პროცესის გადადებას. ამასთან, მოსამართლის როლის გაზრდით ბრალდებული უფრო თანაბარ პირობებში აღმოჩნდება პროკურატურასთან საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების ეტაპზე. არის შემთხვევები, როცა პროკურატურა ჯიუტად არ უკლებს შეთავაზებულ სასჯელს, ასეთი შემთხვევები ხშირად მქონია ნარკოტიკულ დანაშაულებთან მიმართებით (სსკ 260.3), რის გამოც, ბევრჯერ მომიწია სასამართლო პროცესის გადადება. რომ მქონოდა პირობითის დანიშვნის და ნაკლები სასჯელის განსაზღვრის შესაძლებლობა, პროცესი ასე არ გაჭიანურდებოდა. მოსამართლის როლის გაზრდა შეამცირებს საპროცესო შეთანხმებების დადების რაოდენობას, მაგრამ მნიშვნელოვანი კლება არ იქნება, ამასთან, გაიზრდება სამართლიანი სასჯელის განსაზღვრის მაჩვენებელი, შემცირდება პროცესის გაჭიანურების შემთხვევები და სხვა დადებით შედეგებს გამოიწვევს.“

კიდევ ერთი მოსამართლე აღნიშნავს: „იქ სადაც ჩამითვლია, რომ დამატებითი სასჯელი (ჯარიმა ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა) არ არის სამართლიანი, არ დამიმტკიცებია, მაგრამ ეს შემიძლია გავაკეთო, თუ ვიცი, რომ არსებითი განხილვის პირობებში უფრო მკაცრი სასჯელის შეფარდება არ მომიწევს. ბრალდებული, რომელსაც სჯერა, რომ სასამართლოს წესით უფრო სამართლიან პირობას მიიღებს, არ თანხმდება საპროცესო შეთანხმების დადებას.“ ამავე მოსამართლემ სასჯელის განსაზღვრაში მოსამართლის შემზღვეველ როლზე კიდევ ერთ ასპექტში გაამახვილა ყურადღება. ის აღნიშნავს, რომ „ნარკოტიკული დანაშაულების ჩადენაში ბრალდებულები, როგორც წესი, თანხმდებიან საპროცესო შეთანხმების დადებას მიუხედავად იმისა, რომ ჯარიმას ითვალისწინებს სანქცია და საქმის არსებით განხილვაზე უარს ამბობენ იმიტომ, რომ ნარკოტიკული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ საქართველოს კანონი ითვალისწინებს რიგი უფლებების შემზღვევას. ბრალდებულს შეუძლია თავი აარიდოს აღნიშნული უფლებების შემზღვევას მხოლოდ საპროცესო შეთანხმების გაფორმების გზით. ვფიქრობ, მოსამართლეს უნდა ჰქონდეს უფლებამოსილება, თავად განსაზღვროს, რომელი უფლებები შეეზღვევოს მსჯავრდებულს და რა ვადით.“

კიდევ ერთი მოსამართლე აღნიშნავს: „არ ვამტკიცებ საპროცესო შეთანხმებას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებითი განხილვის შემთხვევაში შეთანხმებით გათვალისწინებულზე მაღალი სანქცია არ დაენიშნებოდა მსჯავრდებულს და საპროცესო შეთანხმება მისთვის შეღავათი არ არის.“

სასჯელის განსაზღვრაში მოსამართლის როლის გაზრდის საჭიროებაზე მიუთითებენ გამოკითხული ადვოკატებიც. მათი გამოცდილებით, „ბრალდებულები მაშინაც თანხმდებიან საპროცესო შეთანხმების დადებას, როცა არასამართლიანად მიაჩნიათ პროკურატურის მიერ შეთავაზებული სასჯელი, მაგრამ იციან, საქმის არსებითად განხილვის შემთხვევაში მოსამართლეს გაცილებით მკაცრი სასჯელის შეფარდება მოუწევს.“ აღნიშნულის საპირისპიროდ, გამოკითხულ პროკურორებს არ მიაჩნიათ მიზანშეწონილად მოსამართლის როლის გაზრდა სასჯელის განსაზღვრის ნაწილში, რასაც იმით ხსნიან, რომ საპროცესო შეთანხმების პირობები ინდივიდუალურია და დამოკიდებულია ბრალდებულის თანამშრომლობის ხარისხზე.

2. მოსამართლე სათანადოდ ვერ ამოწმებს ბრალდებულის ქონებრივ მდგომარეობას, რაც ხელს უშლის მას სამართლიანი სასჯელის განსაზღვრაში.

იმის თაობაზე, რომ არ ხდება ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობის გამოკვლევა და შეფასება, თუ რამდენად შეძლებს პირი, მსჯავრდების შემთხვევაში, საპროცესო შეთანხმებით დაკისრებული ჯარიმის გადახდას, მოსამართლეები და ადვოკატები გამოკითხვის პროცესში მკაფიოდ მიუთითებენ. ყველა გამოკითხული მოსამართლე აღნიშნავს, რომ პროკურატურა სასამართლოს არ წარუდგენს ინფორმაციას ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ. აღნიშნულს ადვოკატებთან ჩატარებული ფოკუს ჯგუფებიც ადასტურებს. ადვოკატები დამატებით მიუთითებენ, რომ ისინი თავად ცდილობენ წარუდგინონ სასამართლოს ბრალდებულის მდგომარეობის შესახებ ინფორმაცია, თუმცა ეს არ ათავისუფლებს პროკურორს ვალდებულებისაგან, დაასაბუთოს შეთავაზებული სასჯელის სამართლიანობა.

ბრალდებულის ქონებრივი მდგომარეობის შემოწმება რომ პრობლემას წარმოადგენს, ისიც ადასტურებს, რომ შესწავლილი სასამართლო გადაწყვეტილებებიდან იკვეთება შემთხვევები, როცა საპროცესო შეთანხმებით გათვალისწინებულ სასჯელს ემატება წინა განაჩენით გათვალისწინებული სასჯელი, როცა პირი ნასამართლევია სხვა დანაშაულისთვის. აღნიშნული წინა განაჩენის საფუძველზე დამატებული სასჯელი ზოგჯერ არის მსჯავრდებულის მიერ გადაუხდელი ჯარიმის თანხა. ასევე, გამოკითხული ადვოკატები და მოსამართლეები აცხადებენ, რომ არც თუ იშვიათია, როცა მსჯავრდებულები ვერ იხდიან დაკისრებულ ჯარიმას, რაც მათი მხრიდან სხვა დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში სასჯელის განსაზღვრისას ამძიმებს მსჯავრდებულის სამართლებრივ მდგომარეობას.

4.1.2. ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების მაღალი მაჩვენებელი

ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის ანგარიში, საპროცესო შეთანხმების გამოყენებასთან დაკავშირებული რისკების შესამცირებლად ითვალისწინებს რეკომენდაციას, რომლის თანახმად, წევრმა სახელმწიფოებმა მინიმუმამდე უნდა დაიყვანონ აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენება იმ ბრალდებულების მიმართ, რომელთაც ბრალი ედებათ ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენაში და გამოიყენონ აღკვეთის ალტერნატიული ღონისძიებები.⁸⁰

⁸⁰ Council of Europe, Parliamentary Assembly, Deal-making in Criminal Proceedings: the need for minimum standards for trial waiver systems, para. 8.7: <http://bit.ly/2BDJb7t>

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოქვეყნებული სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, კვლავ ძალიან მაღალია ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიებების - პატიმრობისა და გირაოს გამოყენების მაჩვენებელი. სხვა ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიების გამოყენება ან აღკვეთის ღონისძიების შეფარდების გარეშე დატოვება, ფაქტობრივად, არ ხდება.⁸¹

კითხვაზე, ახდენს თუ არა გავლენას ბრალდებულის არჩევანზე მოსალოდნელი აღკვეთის ღონისძიების შეფარდება, მოსამართლეების უმრავლესობა პასუხობს, რომ მათ არ აქვთ აღნიშნულის თაობაზე ინფორმაცია და ვერ შეაფასებენ, იქონია თუ არა გავლენა მოსალოდნელმა აღკვეთის ღონისძიებამ ბრალდებულის არჩევანზე, გაეფორმებინა საპროცესო შეთანხმება. აღნიშნულის საპირისპიროდ, ორი მოსამართლე მიიჩნევს, რომ შესაძლოა მოსალოდნელი აღკვეთის ღონისძიების შეფარდება წარმოადგენდეს ფაქტორს ბრალდებულის მიერ საპროცესო შეთანხმების დათანხმებისთვის, რასაც აღკვეთის ღონისძიებების ალტერნატიული სახეების ნაკლებობით ხსნიან. ერთ-ერთი მოსამართლე განმარტავს, რომ „კანონი უნდა განსაზღვრავდეს უფრო მრავალფეროვან აღკვეთის ღონისძიების სახეებს. არის შემთხვევები, როცა თავდებობას ვერ ვუფარდებ, თავდები არ არის წარმოდგენილი, არც აღკვეთის გარეშე დატოვების საფუძველია სახეზე და მხოლოდ გირაოს გამოყენების შესაძლებლობა მრჩება. იყო შემთხვევები, ქონება არ ჰქონდა, სხვა აღკვეთის ღონისძიებას ვერ ვუფარდებდი და ვერც აღკვეთის გარეშე ვტოვებდი და მომიწია გირაოს შეფარდება.“ კიდევ ერთი მოსამართლე აღნიშნავს, რომ „აღკვეთის ღონისძიებების კანონით გათვალისწინებული ალტერნატივები არასაკმარისია და აღნიშნულიდან გამოსავლის სახით გვთავაზობს, რომ აღკვეთის ღონისძიების სახით გაუსვლელობაზე შეთანხმების გამოყენება არ იყოს შებლუდული დანაშაულის სიმძიმის მიხედვით.“

ადვოკატების გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა, რომ პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როცა ბრალდებული სწორედ იმიტომ თანხმდება საპროცესო შეთანხმების დადებას, რომ სურს, თავი დააღწიოს მკაცრ აღკვეთის ღონისძიებას. ერთ-ერთი ადვოკატი განმარტავს, რომ „თუ ბრალდებული პატიმრობაშია და საპატიმრო გირაოს სახით უნევს მისთვის შეუსაბამოდ მაღალი გირაოს გადახდა, ის თანხმდება საპროცესო შეთანხმების ფარგლებში სასჯელის სახით პირობითი მსჯავრისა და ჯარიმის გამოყენებას და ურჩევნია ჯარიმის სამომავლოდ გადახდის პირობით დატოვოს საპატიმრო დაწესებულება. იმ შემთხვევაში კი, თუ ვერ გადაიხდის ჯარიმას, დარჩება ნასამართლობა, მაგრამ ეს არ გამოიწვევს საპროცესო შეთანხმების გაუქმებას და მის პატიმრობაში დაბრუნებას.“ კიდევ ერთი

ადვოკატის განმარტებით, ზოგჯერ ბრალდებულს არ სურს ან არ შეუძლია გირაოს გადახდა და ამიტომ ურჩევნია სწრაფად გააფორმოს საპროცესო შეთანხმება.“ კიდევ ერთ ადვოკატს მაგალითად მოჰყავს მისი დაცვის ქვეშ მყოფი ბრალდებულის საქმე: „პირი წინასწარ პატიმრობაშია. ამ დრომდე არ აღიარებდა დანაშაულს. ახლა ძალიან უჭირს ციხეში ყოფნა. ორი თვეა პატიმრობაშია და მისი საქმის განხილვა ორჯერ გადაიდო მოსამართლის შეცვლის გამო. ახლა უნდა აღიაროს და გააფორმოს საპროცესო შეთანხმება და ამ გზით თავი დააღწიოს წინასწარ პატიმრობასა და გაჭიანურებულ სასამართლო პროცესს.“

4.1.3. ბრალდებულის არჩევანის ნებაყოფლობითობაზე არასაკმარისი სასამართლო კონტროლი

საერთაშორისო სტანდარტების კვლევით გამოიკვეთა, რომ საუკეთესო საერთაშორისო სტანდარტი ძალიან მაღალ მოთხოვნებს უწესებს მოსამართლეს საპროცესო შეთანხმების დადებაზე ბრალდებულის ნებაყოფლობითობის შეფასებისთვის. მართალია ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა საპროცესო შეთანხმების კანონიერების შეფასების კუთხით საკმაოდ მწირია, თუმცა, მაგალითად, გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა საპროცესო შეთანხმების დადებაზე პირის ნების შეფასებისას არა მხოლოდ მისი თანხმობა და საკითხის ცოდნა, არამედ სხვა არაერთი გარეშე ფაქტორიც მიიღო მხედველობაში.

ნებაყოფლობითობის საკითხის გამოკვლევისას სასამართლომ უნდა შეინჯავლოს როგორც ბრალდებულის მიერ პირდაპირ გაცხადებული ინფორმაცია, ისე არაპირდაპირი მინიშნებები საპროცესო შეთანხმების გაფორმების ნებაყოფლობითობის შესახებ. ასევე, მოსამართლემ მხედველობაში უნდა მიიღოს საპროცესო შეთანხმების გამოყენების ქვეყანაში არსებული ზოგადი პრაქტიკა და სხვა გარეშე ფაქტორების გავლენა ბრალდებულის ნებაზე.

საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ ხელმისაწვდომი ინფორმაცია არ იძლევა საშუალებას სიღრმისეულად შევაფასოთ, რამდენად ფართოდ განმარტავს სასამართლო ბრალდებულის არჩევანის ნებაყოფლობითობას და კონკრეტულად რა კრიტერიუმებით აფასებს, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, ნამდვილი ნების საფუძველზე თანხმდება ბრალდებულის საპროცესო შეთანხმების დადებას, თუ იმიტომ, რომ სხვა არჩევანი არ აქვს; ხომ არ არის ისეთი მიზეზი, რომელსაც ბრალდებულის სასამართლოსაც ვერ გაუმხელს და ეს ვერც ნების ზედაპირული შემოწმებით შეიძლება გახდეს თვალსაჩინო.

გამოკითხული მოსამართლეები განმარტავენ, თუ როგორ იკვლევენ ბრალდებულის ნებაყოფლობითობას. ერთ-ერთმა მოსამართლემ აღნიშნა, რომ მის პრაქტიკაში იყო შემთხვევა, როცა თავდაპირველად ბრალდებული მოსამართლის ყველა კითხვას დადებით პასუხს სცემდა, თუმცა, მოსამართლის მხრიდან არაერთი კითხვის დასმის შემდეგ, ბრალდებულმა დამატებითი განმარტებების გარეშე აღნიშნა, რომ ის თანახმა იყო საპროცესო შეთანხმების დადებაზე, რადგან სხვა გზა არ ჰქონდა. ამ განცხადების შემდეგ მოსამართლემ საპროცესო შეთანხმება არ დაამტკიცა. სხვა უფრო კონკრეტული მაგალითები, რომლებიც ბრალდებულის ნებაყოფლობითობის შემოწმების ფართო განმარტებაზე მიუთითებდა, მოსამართლეებს არ დაუსახელებიათ.

აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრის მიერ ჩატარებული მოსამართლეთა გამოკითხვაც ადასტურებს პრაქტიკაში ბრალდებულის ნების თავისუფლების სათანადოდ შემოწმებასთან დაკავშირებულ სირთულეებს. კვლევა მიუთითებს: „მოსამართლეები აღნიშნავენ, რომ პრაქტიკაში ბრალდებულის ნების შესწავლა და შემოწმება რთულია, განსაკუთრებით მაშინ, თუ მხარეები ამბობენ, რომ ბრალდებულის მიმართ რაიმე სახის ზეწოლას ადგილი არ ჰქონია და ეს ვიზუალურადაც არ ჩანს.“⁸²

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი მიუთითებს თუ როგორ უნდა შეაფასოს მოსამართლემ ბრალდებულის ნებაყოფლობითი თანხმობა გააფორმოს საპროცესო შეთანხმება: კითხვების დასმით და ბრალდებულის პასუხების დამაჯერებლობის შეფასებით. შესაბამისად, პრაქტიკაში უნდა გაფართოვდეს იმ საკითხების წრე, რომელთა გარშემოც მოსამართლე დაუსვამს ბრალდებულს კითხვებს იმისათვის, რათა დარწმუნდეს მისი ნების თავისუფლებაში.

4.1.4. კანონმდებლობით საპროცესო შეთანხმების დადება არ არის შეზღუდული დანაშაულის კატეგორიებისა და სახეების მიხედვით

ის ფაქტი, რომ საპროცესო შეთანხმების გაფორმება არ არის შეზღუდული დანაშაულის კატეგორიებისა და სახეების მიხედვით, თავისთავად იძლევა შესაძლებლობას, შეუმზუდავად, დიდი რაოდენობით საპროცესო შეთანხმებები გაფორმდეს, ფართო დისკრეციას ანიჭებს პროკურატურას და არ უწესებს მას საკანონმდებლო ჩარჩოებს, თუ რა ტიპის

⁸² მოსამართლის როლი სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში (თვისობრივი კვლევის შედეგები), ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2019, 17.

დანაშაულებზე გააფორმოს ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმება. მეორე მხრივ, საკანონმდებლო შემლუდვების დაწესება მხოლოდ მექანიკურ ბარიერებს შექმნიდა საპროცესო შეთანხმებების გაფორმებისათვის და შეამცირებდა საჯარო ინტერესისა და ბრალდებულის ინდივიდუალური გარემოებების ეფექტიანად გათვალისწინების შესაძლებლობას. სწორედ ამით არის გამოწვეული, რომ არცერთი გამოკითხული პირი არ მიიჩნევს მიზანშეწონილად საპროცესო შეთანხმების გაფორმების შემლუდვას დანაშაულის კატეგორიების ან სახეების მიხედვით. თუმცა, პროკურატურის ამგვარი ფართო დისკრეცია, ნებისმიერი სახისა და კატეგორიის დანაშაულზე გააფორმოს საპროცესო შეთანხმება, უფრო მძლავრი საკანონმდებლო გარანტიების არსებობას მოითხოვს იმისთვის, რომ მოხდეს ფართო დისკრეციული უფლებამოსილების არასათანადოდ გამოყენების პრევენცია და საპროცესო შეთანხმების დადების პროცესში ბრალდებულის უფლებები ეფექტიანად იქნეს დაცული.

სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, მძიმე დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმება უფრო ხშირია, ვიდრე ნაკლებად მძიმე დანაშაულების შემთხვევაში.⁸³ თავის მხრივ, ევროპის საბჭოს მიერ წევრი სახელმწიფოებისთვის გაცემული რეკომენდაცია საპროცესო შეთანხმების შემოღების შესახებ სწორედ ნაკლებად მძიმე, ნაკლები ზიანის მომტან დანაშაულებზე მართლმსაჯულების სწრაფად და ეფექტიანად განხორციელებისთვის იქნა განკუთვნილი.⁸⁴ რაც შეეხება მძიმე დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმებას, დამნაშავის კანონის სრული სიმკაცრით დასჯის საჯარო ინტერესი უფრო მაღალი სწორედ ასეთი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაშია. შესაბამისად, პროკურატურამ საპროცესო შეთანხმების დადებისას მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში უფრო მეტად უნდა დაასაბუთოს, რა საჯარო ინტერესის გათვალისწინებით იმსჯელა პროკურორმა სასჯელის შემცირების ან ბრალდების შემსუბუქების, ან ნაწილობრივ მოხსნის თაობაზე. ხოლო, სასამართლოს განაჩენიდან უნდა იკვეთებოდეს, კონკრეტულად რა საჯარო ინტერესის არსებობის პირობებში იქნა საპროცესო შეთანხმება დადებული.

ამგვარი დასაბუთება პროკურატურის მხრიდან, საჯარო ინტერესის არსებობაზე მითითება და მსჯელობა სასამართლო განაჩენებში არ იკვეთება. ამასთან, გამოკითხული მოსამართლეებიც ადასტურებენ, რომ პროკურატურა თითქმის არასოდეს წარუდგენს

⁸³ იხ. კვლევის პირველი თავი.

⁸⁴ Recommendation No. R(87)18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Simplification of Criminal Justice: <http://bit.ly/2N6PghX>

სასამართლოს კონკრეტულ ინფორმაციას საპროცესო შეთანხმების გაფორმების საჯარო ინტერესის თაობაზე. მოსამართლეების განმარტებით, საჯარო ინტერესზე მითითებისას პროკურატურა მხოლოდ იმას აღნიშნავს, რომ პირი აღიარებს დანაშაულს, ცალკეულ შემთხვევებში შეიძლება პროკურატურამ მიუთითოს ზოგადი ინფორმაცია, რომ ბრალდებულის სხვა მხრივაც თანამშრომლობს გამოძიებასთან, რაც ზედმეტად ზოგადი ინფორმაციაა და ნებისმიერ ბრალდებულს თანაბრად შეიძლება მიესადაგებოდეს.

გასათვალისწინებელია, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი მკაფიოდ მიუთითებს, რომ არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე შუამდგომლობა უნდა შეიცავდეს ინფორმაციას ბრალდებულის გამოძიებასთან თანამშრომლობის შემთხვევაში - თანამშრომლობის ფორმისა და შინაარსის შესახებ.⁸⁵ ამავე მუხლის თანახმად, პროკურორის შუამდგომლობა და საპროცესო შეთანხმების ოქმი საჯაროა, გარდა იმ ნაწილისა, რომელშიც მითითებულია ბრალდებულის მიერ გამოძიებისთვის მიწოდებული ინფორმაცია.⁸⁶ აღნიშნული გულისხმობს, რომ პროკურატურა სასამართლოს დეტალურ ინფორმაციას უნდა აწვდიდეს ბრალდებულის გამოძიებასთან თანამშრომლობის შესახებ.

სწორედ იმიტომ, რომ პროკურატურა მხოლოდ ზოგადად უთითებს საჯარო ინტერესზე, აღნიშნული საკითხი სათანადოდ არ აისახება სასამართლო განაჩენებში. გარდა ამისა, როგორც ადვოკატები, ისე მოსამართლეთა ნაწილი მიუთითებს პროკურატურის არაერთგვაროვან მიდგომაზე საპროცესო შეთანხმებების გაფორმების მიმართ. ამას ემატება სტატისტიკური მონაცემი, რომელთა თანახმადაც, საპროცესო შეთანხმებების გაფორმების არსებულ მაჩვენებელში ძალიან დიდია მძიმე დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმების წილი. ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, ცხადია, რომ საპროცესო შეთანხმების გაფორმების შეუზღუდავი შესაძლებლობა, ერთი მხრივ, შეიცავს არაერთგვაროვანი მიდგომის რისკებს, მეორე მხრივ, ახდენს გავლენას საპროცესო შეთანხმებების პროცენტულ მაჩვენებელზე და ბრალდებულის არჩევანზე, მძიმე დანაშაულში ბრალდების შემთხვევაში არჩევანი სწორედ საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე შეაჩეროს.

⁸⁵ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 211-ე მუხლის პირველი ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტი.

⁸⁶ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 211-ე მუხლის მე-6 ნაწილი.

ნაკლებად მძიმე დანაშაულისაგან განსხვავებით, მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულების შემთხვევაში საპროცესო შეთანხმების დადებისადმი უფრო მკაცრი მიდგომა იმითაც არის გამართლებული, რომ საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე არასათანადო ზეგავლენის ეფექტის მატარებელია შემთხვევა, როცა არაპროპორციულად მაღალია ბრალის აღიარებით მოსალოდნელი სარგებელი. ასეთი არაპროპორციულად მაღალი სარგებელი შეიძლება ჰქონდეს მძიმე დანაშაულის შემთხვევაში საპროცესო შეთანხმების გაფორმებას, როდესაც მოსალოდნელი მინიმალური და მაქსიმალური სასჯელი იმდენად მაღალია, რომ ბრალდებულს უჭირს დათანხმდეს საქმის არსებით განხილვას (მით უფრო, გამამართლებელი განაჩენების საკმაოდ დაბალი მაჩვენებლის პირობებში) და მოსალოდნელი არაპროპორციულად ღმობიერი შეთავაზება უბიძგებს, დათანხმდეს საპროცესო შეთანხმების დადებას. ამას ემატება სამართლიანი სასჯელის განსაზღვრაში მოსამართლის მკვეთრად შეზღუდული როლიც, რაც საქართველოს კანონმდებლობითაა გათვალისწინებული.

4.1.5. არაერთგვაროვანი მიდგომა საპროცესო შეთანხმებების გაფორმების მიმართ

გამოკითხული მოსამართლეების ნაწილი და ადვოკატები კითხვაზე, თუ რა მიაჩნიათ მთავარ პრობლემად საპროცესო შეთანხმების გამოყენების კუთხით, ასახელებენ პროკურატურის არაერთგვაროვან მიდგომას საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას.

საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად საჯარო ინტერესის ფარგლები უფრო მკაფიოდ განისაზღვრა, თუმცა, როგორც იკვეთება, აღნიშნულს პრაქტიკაზე არსებითი გავლენა არ მოუხდენია. ყველა გამოკითხული მოსამართლე ადასტურებს და შესწავლილი სასამართლო გადაწყვეტილებები მონშობს, რომ პრაქტიკაში არ ხდება პროკურატურის მიერ საპროცესო შეთანხმების დადების საჯარო ინტერესის განმარტება/დასაბუთება. აღნიშნულის პასუხად გამოკითხული პროკურორები მიუთითებენ, რომ მათი მხრიდან არაერთგვაროვან მიდგომას არ აქვს ადგილი. ისინი განმარტავენ, რომ შესაძლოა პროცესის მონაწილეებს დარჩეთ არაერთგვაროვანი მიდგომის გამოყენების განცდა, თუმცა აღნიშნულის მიზეზი შეიძლება პროკურატურის მიერ საქმეთა ინდივიდუალური გარემოებების გათვალისწინება და ინდივიდუალური მიდგომა იყოს. აღნიშნულის საპასუხოდ, ერთ-ერთმა მოსამართლემ გამოკითხვისას ახსენა, რომ საქმის ინდივიდუალური გარემოებების გათვალისწინების პირობებშიც კი, მისთვის თვალსაჩინოა არაერთგვაროვანი მიდგომის პრობლემა.

კვლევის ფარგლებში გენერალური პროკურატურიდან გამოთხოვილ იქნა ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ როგორ უზრუნველყოფს პროკურატურა საპროცესო შეთანხმებების მიმართ ერთგვაროვან მიდგომას. პროკურატურის პასუხის თანახმად,⁸⁷ „2016 წელს შემუშავებულ იქნა რეკომენდაცია ალკვეთის ღონისძიებისა და საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას გამოსაყენებელი პირობების შესახებ. რეკომენდაციის მიზანია პროკურორს ხელი შეუწყოს გადაწყვეტილების მიღებაში და პროკურატურის სხვადასხვა სტრუქტურული ერთეულების მიერ გატარდეს ერთგვაროვანი სისხლის სამართლის პოლიტიკა. სისხლის სამართლის კოდექსში განხორციელებულ ცვლილებებთან შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით, 2018 წელს შემუშავებულ იქნა განახლებული რეკომენდაცია (პროექტი), რომელიც განკუთვნილია შიდაუწყებრივი გამოყენებისთვის და არ არის საჯარო დოკუმენტი.“

პროკურატურის პასუხის გათვალისწინებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ პროკურატურის სისტემაში არსებობს სახელმძღვანელო დოკუმენტი, რომელიც დაეხმარება პროკურორებს საპროცესო შეთანხმებებთან დაკავშირებით ერთგვაროვანი მიდგომების გამოყენებაში. თუმცა, ფაქტია, რომ როგორც გამოკითხული მოსამართლეები, ისე ადვოკატები მიუთითებენ არაერთგვაროვნების პრობლემაზე და გარეშე დამკვირვებლების თვალში არაერთგვაროვანი მიდგომის პრობლემა არსებობს.⁸⁸ ასეთ ვითარებაში მით უფრო მნიშვნელოვანია, საჯაროდ იყოს ხელმისაწვდომი წესი, რომელთან მიმართებითაც შეფასდება არსებული პრაქტიკის შესაბამისობა. აღნიშნული ხელს შეუწყობს ერთგვაროვანი მიდგომის რეალურად მიღწევას, კორუფციის პრევენციას და აამაღლებს საზოგადოების ნდობას პროკურატურის მიერ გატარებული სისხლის სამართლის პოლიტიკის მიმართ.

4.1.6. დაცვის უფლების უზრუნველყოფის არაეფექტიანობა

ადვოკატის პასიური როლი არ აძლევს შესაძლებლობას ბრალდებულს, კარგად გაიაზროს საპროცესო შეთანხმების დადებითი და უარყოფითი მხარეები და მოსალოდნელი შედეგები, შეექმნას წარმოდგენა საქმის სამომავლო პერსპექტივაზე და ყველა ამ ფაქტორის გათვალისწინებით მიიღოს გადაწყვეტილება, დათანხმდეს თუ არა საპროცესო შეთანხმების დადებას.

⁸⁷ საქართველოს გენერალური პროკურატურის 2019 წლის 12 ივნისის N13/42398 წერილი.

⁸⁸ უფრო დეტალურად აღნიშნულ საკითხზე იხილეთ კვლევის I თავი.

სასამართლო გადანყვეტილებების შესწავლისას გამოიკვეთა ერთი შემთხვევა, როცა მოსამართლემ არ დაამტკიცა საპროცესო შეთანხმება იმის გამო, რომ ბრალდებულის ადვოკატი არ მიიჩნევდა მიზანშეწონილად საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებას, მაშინ, როცა თავად ბრალდებული თანხმობას აცხადებდა მის დამტკიცებაზე. აღნიშნული მაგალითი ხაზს უსვამს ადვოკატის მნიშვნელოვან როლს საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების პროცესში.

მოსამართლეთა გამოკითხვით იკვეთება, რომ არც თუ იშვიათად დაუფიქსირებიათ სასამართლო პროცესზე ადვოკატსა და მისი დაცვის ქვეშ მყოფ ბრალდებულს შორის კომუნიკაციის ნაკლებობა. მოსამართლეები ასახელებენ შემთხვევებს, როცა ადვოკატი ბრალდებულს პირველად სასამართლო სხდომის დარბაზში ხვდება და მათ შორის კომუნიკაციიდან იკვეთება, რომ აღნიშნულ მომენტამდე მათ კონტაქტი არ ჰქონიათ. მოსამართლეები ისეთ მაგალითებსაც ასახელებენ, როცა საპროცესო შეთანხმების პირობებში ფაქტობრივი ან სამართლებრივი შეცდომებია, რაც, საბოლოო ჯამში, ბრალდებულის მდგომარეობის დამძიმებას იწვევს და ასეთ საპროცესო შეთანხმებას ადვოკატი ეთანხმება. ყველა მოსამართლე იზიარებს აზრს, რომ რიგ შემთხვევებში ადვოკატი არასათანადოდ კვალიფიციურად ან ეფექტიანად იცავს ბრალდებულის ინტერესებს.

თავად ადვოკატების განმარტებით, ძირითადად, მათ ეძლევათ შესაძლებლობა, ეფექტიანად განახორციელონ ბრალდებულის დაცვა საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკებისა და მისი დამტკიცების პროცესში. ისინი განმარტავენ, რომ პროცესში მოლაპარაკების წარმოების ეტაპიდან ერთვეებიან, აქვთ საქმის მასალებზე სათანადო წვდომა. თუმცა, მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელსაც რამდენიმე ადვოკატი ასახელებს არის ის, რომ ხშირად, ადვოკატის საქმეში ჩართვის მომენტისთვის, პროკურორს ჩამოყალიბებული აქვს საპროცესო შეთანხმების პირობები და საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების პროცესი ფორმალურ სახეს იღებს. „ბრალდებულს ეუბნებიან: განწყობს ეს პირობა, დაგინიშნავ ადვოკატს, თუ არ განწყობს, სხვა პირობით საპროცესო შეთანხმებას არ გაგიკეთებ.“

საპროცესო შეთანხმების პირობებზე მოლაპარაკების პროცესში ამგვარი მიდგომის გამოყენება პირობების მხოლოდ ერთი მხარის მიერ, ცალმხრივად განსაზღვრაზე მიუთითებს და არ არის ბრალდებულს/დაცვის მხარესა და ადვოკატს შორის თანაბარ სანწყისებზე შეთანხმების შედეგი. ამას ემატება ისიც, რომ მოსამართლის შესაძლებლობა, დააბალანსოს პროკურატურის უპირატესი მდგომარეობა საპროცესო შეთანხმებაზე მოლაპარაკების პროცესში, მნიშვნელოვნად შეზღუდულია.

რეკომენდაციები

საპროცესო შეთანხმების მარეგულირებელ კანონმდებლობასთან დაკავშირებით:

1. მოსამართლეს მიენიჭოს უფლებამოსილება დანიშნოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით დაწესებული სასჯელის ზომის უდაბლეს ზღვარზე ნაკლები სასჯელი ან სხვა, უფრო მსუბუქი სახის სასჯელი საპროცესო შეთანხმების დადების გარეშე.
2. კანონმდებლობაში უფრო მეტი სიცხადითა და კონკრეტულობით ჩამოყალიბდეს სასამართლოს უფლებამოსილება საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების ან საქმის არსებითი განხილვის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებით, რაც უფრო მეტ განჭვრეტადობას შესძენს მის რეალურ შინაარსსა და პრაქტიკულ დანიშნულებას. ამ მიზნით, კანონმდებლობით უნდა გაიწეროს საქმის პროკურორისათვის დაბრუნების ან არსებითად განხილვის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების შემდგომი პროცედურები და ვადები.
3. კანონმდებლობით დარეგულირდეს ბრალდებულის/მსჯავრდებულის ან/და მისი ადვოკატის მიერ საპროცესო შეთანხმების გაფორმების მოთხოვნით განცხადების განხილვის, გადაწყვეტილების მიღებისა და დასაბუთების პროცედურები/საფუძვლები.
4. კანონმდებლობით განისაზღვროს საპროცესო შეთანხმების შეთავაზების ოქმის შედგენის სავალდებულო წესები და მასში მისათითებელი გარემოებების ჩამონათვალი.
5. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული აღკვეთის ღონისძიებების სახეები გაფართოვდეს და სასამართლოსა და პროკურატურას მიეცეს შესაძლებლობა უკეთ მიუსადაგონ აღკვეთის ღონისძიება ბრალდებულის პიროვნებასა და საქმის ინდივიდუალურ გარემოებებს.
6. საკანონმდებლო ან/და კანონქვემდებარე აქტით განისაზღვროს საპროცესო შეთანხმების გამოყენების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის ერთიანი ბაზის შექმნა და დამუშავება, სტატისტიკის წარმოებაზე პასუხისმგებელი უწყებები და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა.

საპროცესო შეთანხმების გამოყენების პრაქტიკასთან დაკავშირებით:

7. უზრუნველყოფილი იქნეს სასამართლოების მიერ ბრალდებულის მიერ საპროცესო შეთანხმების გაფორმების ნებაყოფლობითობისა და სხვადასხვა გარეშე ფაქტორების სიღრმისეულად შესწავლა. მათ შორის, საპროცესო შეთანხმების დადების საჯარო ინტერესის გამოკვლევის გზით შეაფასონ, ჰქონდა თუ არა ბრალდებულს სხვა არჩევანი, გარდა საპროცესო შეთანხმებაზე დათანხმებისა.
8. უზრუნველყოფილი იქნეს სასამართლოების მიერ მეტად დასაბუთებული გადაწყვეტილებების მიღება საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების თაობაზე და დეტალური მითითება როგორც არსებული მტკიცებულებების და მათი შინაარსის, ისე ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმების საჯარო ინტერესის კრიტერიუმებისა და პროკურორის მიერ დაზარალებულთან (სადაც ამის შესაძლებლობა არსებობს) კონსულტაციის გავლის შესახებ.
9. დეტალურად მოხდეს ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების გაფორმების საჯარო ინტერესების დასაბუთება და შეფასება, რომელიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულებზე საპროცესო შეთანხმების გაფორმების დროს.
10. საპროცესო შეთანხმების გაფორმების სხდომებზე, ყველა შემთხვევაში, პროკურორმა წარადგინოს ინფორმაცია ბრალდებულის ქონებრივი შესაძლებლობებისა და პიროვნული მახასიათებლების შესახებ, ხოლო სასამართლომ გამოიკვლიოს, რამდენად სამართლიანი და კანონიერია მხარეების მიერ განსაზღვრული სასჯელი.
11. გადაწყვეტილების მიღებისას მოსამართლეებმა და პროკურორებმა იხელმძღვანელონ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად საკმარისი მტკიცებულებების სტანდარტით, რაც თავისი არსით უთანაბრდება გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტს, იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებული აღიარებს დანაშაულს, სადავოდ არ ხდის ბრალდების მხარის მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს და უარს ამბობს სასამართლოს მიერ მისი საქმის არსებითი განხილვის უფლებაზე.

